

The Project Gutenberg eBook of Kaukainen onni: Kertomus etsijän ikävästä, by Arvi Järventaus

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kaukainen onni: Kertomus etsijän ikävästä

Author: Arvi Järventaus

Release date: December 31, 2015 [EBook #50804]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAUKAINEN ONNI: KERTOMUS ETSIJÄN
IKÄVÄSTÄ ***

E-text prepared by Timo Ervasti and Tapio Riikonen

KAUKAINEN ONNI

Kertomus etsijän ikävästä

Kirj.

ARVI JÄRVENTAUS

Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Kirja, 1922.

SISÄLLYS:

Suuri uutinen
Menneitä vuosia
Lähtö

SUURI UUTINEN

I.

Kauppias Raattaman pihalla kävelee pikkuinen mies. Hän on vain poikasen kokoinen, vaikka päälaki on aivan kalju. Liikkeet ovat tiukat, kiirehtivät, vähän kuin hermostuneet — jos niin saattaisi sanoa — sillä Posti-Iisakki kyllä ei tuosta herrasväen taudista tiedä niin hiukkasen hiventä. Päinvastoin — hän on maailman lujahermoisin mies, sillä hän on puoliväliin kolmattakymmentä kesää kantanut postia Tenomuotkan tunturikylästä kuuden penikulman päässä olevaan Lainioon, joka jo vastaa vähän niinkuin "maalikylältä". Ja sellaista vauhtia kuin hän tavallisesti kulki! Ei siinä painanut postilaukku enempää kuin tavallinen poromiehen reppu. Eikä hänen perässään pysynyt joka mies, — ei edes Horstavallesmannikaan, vaikka tämä viimeiset kymmenen vuotta oli kestinnyt Lainion herrasväkeä jutuillaan Lapissa tekemistään nopeista jalkamatkoista. Ei, Posti-Iisakki oli jättänyt hänet ensimmäisen jängän laitaan ja vasta Passuvannonkaarkossa odottanut. Sillä kertaa ei Horsta-vallesmanni ollut pitänyt Posti-Iisakista, kun tämä Passuvannonkaarkon pirtissä oli kuin ihmetellen huomauttanut: 'No pianhan se vallesmanni ennätti.'

Posti-Iisakki, Tenomuotkan postimies, viuhtoo edestakaisin kauppias Raattaman pihalla. Ohut lumi narskahtelee hänen vuotakenkäinsä alla. Hän pysähtyy väliin ja tarkastelee päärakennuksen savupiippuja: yhdestä, pääkimmäisestä, nousee savu. Siellä palvelijatar keittää aamukahvia. Posti-Iisakki mujahuttaa suutaan ja vetäisee aimo annoksen savua piippunysästä, joka rehevänä sojottaa hänen suupielessään. Sieltä ne lähtisi... kahvitkin... jos... vilahtaa hänen päässään, mutta... ei... eipä nyt vielä... Hän tuntee omituista levottomuutta ja haistelee miettiväisenä aamuilmaa kuin äsken makuulta noussut poro. Kumma, kun ei etelän postia kuulunut. Ja hän, Posti-Iisakki, kun aavisti suuria tapahtumia.

Mutta jopahan kalahtaa maantiellä... kalahtaa jossakin siellä kirkon ja Hietasen välillä. Se on postin kello, ihan varmaan. Posti-Iisakkiin se vaikuttaa kuin sotatorvi vanhaan ratsuun: — hän pyörähtää kujalle ja tarkkaa tiukasti maantietä. Apteekin kohdalla ei näy vielä mitään, eikä kirkkoväärtinkään, — mutta... jopahan tuolta Hietasen takaa sukeltaa näkyviin hevosen pää... reki ja löntystävä, puoliturkkiin puettu mies reen jäljessä. Se on etelän posti.

Posti-Iisakki unohtaa aamukahvit, unohtaa postin myöhästymisen. Hänen on taas niin huokea antaa anteeksi kaikille... Raattaman piialle yhtä hyvin kuin Nivan Heikillekin, postimiehelle. Sillä miksi ei olisi Raattaman piika saattanut tulla portaille ja sanoa: 'No, eikö se Iisakki tule sisään?' Niin oli aina entinen piika, se Linnunpään Mari, sanonut. Mutta tämä, metsäperäläinen, ei ymmärtänyt. Turjotti vain tukka pörhössä kuin mikäkin pirttikarhu. Toista oli Linnunpään Mari... Mutta hyvän miehenpä hän saikin.

Posti-Iisakki kaapaisee jo sillalla. Nivan Heikki on ehtinyt apteekin kohdalle ja silmää verhottuihin ikkunoihin. Niin... silmää sinä vain. Ei ole enää Viina-Tofferi apteekissa. Se mies se antoi ja möi... mistä lienevät varastot riittäneetkään. Mutta sai sieltä vain kuka kerkesi... sai Nivan Heikkikin. Nyt ei uusi apteekkari antanut pisaratakaan.

— Jopas tulet, jopas tulet... huutelee Posti-Iisakki vastaan jo hyvän matkan päästä. — Oletpa viipynyt taas.

— Aja sinä tämmöisellä kelillä, kun ei lunta juuri alkamaan...
Ja niin riivatun raskas posti.

— Jaa, jaa... niinpä näkyy, niinpä näkyy... tuota... no, mitä utta alas?

— Eipä erikoisempaa. Rovasti on päässyt.

Nivan Heikki lausuu sen aivan rauhallisesti, vaikka kuuluukin Lainion seurakuntaan. Mutta Posti-Iisakki, vieroseurakuntalainen, lyö näppiä ja huudahtaa:

— Vai on päässyt! No vie sun...!

Muuta hän ei sano, mutta siinä onkin kyllin. Sitä uutista hän oli odottanutkin. Annapa nyt, äijän saada se tietää. Jo lähtisi kahvit.

Posti-Iisakki silmää Nivan Heikkiä kuin varmistuakseen, ettei tällä vain ollut minkäänlaisia aikeita. Ei, Heikki nahjusteli reen perässä, kuin ei mitään olisi tapahtunut. Hän teki äkkipäätöksen.

— Ajahan vain sinne Raattaman pihaan. Minä pistäydyn hiukan muualla.

Posti-Iisakki lähtee harppaamaan hevosen edellä. No, jopa nyt oli ilo syntyvä Lainion pappilassa. Rovasti Stark oli päässyt... vihdoinkin päässyt, monen monituisen yrityksen jälkeen, päässyt etelään, Jolmanrannan suureen seurakuntaan. Jopa hän viimeinkin tarttui, kun kauan pyydysti. Ei ollut näemmä sittenkään rovastin suuri kuomureki turhaan kulkenut Lainion ja kaupungin väliä. Vihdoinkin onnistunut vaalimatka. Eivät olleet jokivarren kievarit suotta kiskottaneet rumilasta, kiskottaneet ja kironneet. Mikäs auttoi... jokaisella matkustajalla oli oikeus ajaa omalla reellään ja saada kievarista

vain hevonen. Se oli selvä sääntö. Vai jo viimeinkin... vie pois...

Posti-Iisakki oikaisee vainion poikki ja saapuu pappilan pihaan. Siellä makasi reki kallellaan liiterin perällä kuomun selkä pihalle päin. Posti-Iisakin teki mieli huutaa sille hyvää huomenta. Jopa vihdoinkin veit isäntäsi onnen satamaan, vanha lautta!

Pappilassa nukuttiin vielä. Verhot peittivät ikkunoita visusti. Ei tiennyt Tarkka, minkä ilosanoman päivä toisi tullessaan. Jolmanrantaan, hei!... pois lainiolaisten hampaista... vähän isomman leivän ääreen. Jo nyt kannatti laittaa uudet palttoot ja talvilakit. Jo sopi rovestin myydä huutokaupassa kaikki vanhat roskat.

Posti-Iisakki näkee jo itsensä Starkin vanha naapukka päässä. Totisesti, hän tinkaisi sen helpolla. Ei viitsisi rovasti isoja periä vanhasta reuhkasta. Hänelle, Posti-Iisakille, siinä sentään olisi vielä lakkia loppuiksi.

Posti-Iisakki seisoo pappilan pääportilla. Ei hän kyökin kautta nyt... kun saapui kuin mikäkin taivaan lähettiläs. Pääportaita vain ja talo hereille, aivan kuin olisi tuli rakennuksen nurkassa.

Posti-Iisakki kolkuttaa, kolkuttaa kuin henkensä edestä. Kyllä kannattikin. Jolmanranta oli iso seurakunta ja vehnäskahvit harvinaiset näin arki-aamuna.

Joku raottaa kyökin ikkunaverhoa. Piika! Pois piikat ja itse ruustinna esiin! Kyllä ovi kesti. Ei ollut tämä Lainion pappila vielä niin lahonut. Hei, hei!

Jopa raottaa joku ruokasalinkin ikkunaverhoa. Kas niin, kas niin, siitä Posti-Iisakki nauttii! Ruustinna itse tummassa aamunutussaan. Hei, hei, tulkaa avaamaan!

Jopa aukeaa ovi... varovaisesti, kuin kummastellen, ja Posti-Iisakki seisoo ruustinna Starkin edessä, joka hengästyksissään ja kalpeana tuijottaa melkein lattiaan saakka kumartelevaan mieheen.

— No, mikä nyt on?

— Onnea... saan toivottaa onnea... ja menestystä... ja pitkää ikää ja paljon... (Posti-Iisakki oli sanomaisillaan "lapsia", mutta muistikin, etteivät nyt olleet häät)... onnea vain. Rovasti on päässyt!

— Päässyt.. mihin? Ruustinna ei ole yhtään selvillä tilanteesta.

— No, Herra siunatkoon... Jolmanrantaan! Enemmistö ääniä ja muutto varma.

Jo tajuaa ruustinnakin. Tuo pikkuinen, kaljupäinen mies näyttää hänestä kauniilta ryppyisine kasvoineen, ihan taivaan enkeliltä. Hänen tekee mieli melkein syleillä sanantuoja. Kolkko eteinen tulvahtaa päivänvaloa täyteen. On kesä ja ikkunoilla kukkivat ruustinnan istuttamat krassit. Hyvä Jumala sentään, mikä onni...

— Onkohan se jo aivan varma? uskaltaa hän arasti kysyä.

— Varma? Posti-Iisakki vie kätensä kaulalle ja tekee paljonpuhuvan liikkeen.

— Tuosta poikki!

Jo uskoo ruustinnakin. Merkit ovat liian selvät. Mitäpä se Posti-Iisakki turhaan viitsisi.

Sillä välin on rovastikin saapunut eteiseen. Posti-Iisakki on toistamiseen suorittamassa onnitteluseremoniaansa. Mutta nyt hän kohtaa itse epäuskon kallion.

— Ei minun sovi uskoa, ennenkuin näen lehdistä.

Uskoa! Herra Jumala! Oli siinäkin pappi ja niin epäuskon vallassa kuin nautasonni! Posti-Iisakki tuntee suuttumusta. Hän saa voimakkaan halun lähteä Raattaman pihaan, repiä hajalleen koko Nivan Heikin kuorman ja kaivaa esille sanomalehdet. Mutta hän luopuu siitä, sillä ruustinna on hänen puolellaan.

— Keneltä Iisakki sen kuuli?

— Nivan Heikiltä, postimieheltä.

— Kyllä sen täytyy olla totta, kun kerran Heikki on sen kertonut.

— Tietysti. Enkähän minäkään, vanha mies, tyhjän vuoksi lähde ihmisiä herättelemään.

Rovasti Stark huomaa menneensä liian pitkälle. Hän pyytelee anteeksi ja peräytyy. Hänen silmänsä olivat vain sattuneet kuomureen selkään liiterin perällä ja epäusko oli vallannut hänet. No, ehkäpä kuitenkin... kaipa sitten... hyvä isä sentään.

Hänen silmänsä kostuvat, niin myös ruustinnan. Ja kostuvat Posti-Iisakinkin silmät. Mikä kumma se nyt hänetkin sai heltymään? Hänenhän tulisi iloita ja nauraa kuten ainakin ilosanoman tuojan, mutta hänenkin täytyy pyyhkiä silmiään karkealla nuttunsa hihalla. Tämä oli sentään niin merkillistä alusta loppuun asti.

Ruustinna pyytää Posti-Iisakia sisään ja rovasti yhtyy ruustinnan pyyntöön. Hänen äänessään värähtää hiukan samankaltainen sävy kuin lausuisi hän piispalle: 'Olkaa hyvä!'

Ja Posti-Iisakki astuu Lainion pappilan avaraan saliin ja asettuu istumaan ovensuuhun rovastin isävainajan kuvaa vastapäätä. Ja hänestä tuntuu, kuin istuisi hän kirkossa.

II.

Totta se oli, mutta tuntui kuitenkin sadulta. Rovasti Stark oli lukenut uutisen lehdestä tiesi kuinka monta kertaa. Lopuksi olivat hänen silmänsä kostuneet ja hän oli liittänyt kätensä ristiin.

Mutta aurinko, joka oli tunkeutunut esiin pilvien lomasta ja täyttänyt kansliahuoneen tulvivalla valollaan, oli kuivannut Jonatan Starkin silmät ja saanut ne loistamaan niinkuin ennen hänen nuorena ollessaan vuosikymmeniä sitten.

Sitä päivää, jonka aloitti Posti-Iisakin meluisa käynti, eivät Lainion pappilan pullistuneet seinät voineet pitkään aikaan unohtaa.

Tarinan aloitti makuuhuone ja siihen yhtyivät sitten vuorostaan kaikki, ahtaasta keittiön perässä olevasta ruokakomerosta avaraan saliin saakka.

Makuuhuone oli vuosien varrella tottunut rovastin ja ruustinnan hiljaiseen nousuun. Ei siinä tavallisesti monta sanaa virketty. "Hyvää huomenta, mamma", ja "hyvää huomenta, pappa", eikä sitten juuri muuta. Kaikki aamut olivat toistensa kaltaisia. Vain silloin, kun rovastin vanhin poika oli kotona käymässä — mikä viime vuosina oli tapahtunut ylen harvoin — kuuli makuuhuone vähän muutakin: "Martti on laihtunut hiukan", tahi: "pitää kudottaa Martille muudan pari sukkiä" — taikka jotakin muuta samankaltaista. Tänäkin aamuna se oli kuullut taas tuon tavanmukaisen "hyvää huomenta, mamma", mutta nyt se oli lausuttu levottomasti, aivan kuin vaaraa peljäten, sillä rakennus oli tärissyt portailta kuuluvasta kolkutuksesta. "Mikähän ihme siellä nyt on?" "En tiedä, olisiko joku kiireinen sairaan luo hakija."

Ja sitten se oli alkanut: — kahvikuppien kilinä niin iloinen, niin leikkisä, ettei ruokasali muistanut sellaista kuulleensa sitten entisen papin tyttären häiden. Mutta sitä pappia ei ollutkaan Lappi lumonnut: — hän oli muuttanut "alas" jo kuuden vuoden päästä.

Ja sitten Posti-Iisakin iloinen juttelu. Hän tosin oli usein nähty vieras Lainion pappilassa, mutta sellaista puheensorinaa ei hänkään ollut ennen saanut aikaan. Posti-Iisakki oli kertonut, miten hän oli tullut sellaiseen ajatukseen: — totta nyt vihdoinkin täytyi tulla rovastinkin vuoro, kun hän, Iisakki, oli aamulla nähnyt niin merkillisen unen.

Unen? Rovastin äänessä oli jälleen värähtänyt epäuskon sävel.

Niin juuri, unen, ja koko merkillisen vielä.

Hän oli torkahtanut suutarin tuvan penkille ja uneksinut tulleensa Lainion pappilaan. Hän oli mennyt suurimmasta ovesta sisään ja huomannut yht'äkkiä seisovansa pappilan salissa. Aluksi se oli näyttänyt salilta, tavalliselta ihmisasunnolta, mutta muuttanutkin sitten äkkiä — rekiliiteriksi. Kärryperi ja suuri kuomureki olivat olleet siellä kuin kotonaan. Kun hän aikansa ihmeteltyään oli ollut astumaisillaan kansliahuoneeseen, oli rovasti ilmestynyt ovelle ja sanonut nauraan: 'Tule tänne, Iisakki, me asumme nyt uudessa paikassa.' Hän oli lähtenyt rovastia seuraamaan yhä ihmetellen tapahtunutta muutosta, kun oli äkkiä huomannut seisovansa suuren, muhkean rakennuksen edessä. 'Tässä se nyt on uusi pappila', oli rovasti sanonut. Kun hän edelleenkin ihmeisiinsä vaipuneena oli vuoroin tuijottanut muhkeaa rakennusta, vuoroin vieressään seisovaa hymyilevää rovastia, oli tämä kuin vähän moittien lausunut: 'Katsohan, pitäähän kuomureelläkin olla kunnon suoja. Eihän se nyt halkovaja ole mikään.' — Siihen hän oli herännyt ja lähtenyt kiireen kaupalla Raattaman pihalle etelän postia vastaan. Ja eikös ollutkin Nivan Heikki jo heti ensi sanoikseen kertonut rovastin päässeen.

Näin oli Posti-Iisakki ruokasalissa jutellut kahvikuppien kilistessä ja rovastin ja ruustinnan iloisina

kuunnella. Posti-Iisakin mentyä oli rovasti kävellyt saliin ja huomauttanut sieltä ruustinnalle: "Vanhusten valokuvista olisi pyyhittävä tomut." Hänet oli yht'äkkiä vallannut sellainen omituinen tarkastuksen henki, aivan kuin olisi piispa ollut tulossa. Kirjahylly oli järjestetty kokonaan uudelleen, jokaista esinettä oli hiukan liikautettu. Ja mikä merkillisintä: — heti Posti-Iisakin mentyä oli rovasti asettanut liimapannun tulelle ja liimannut paikoilleen makuuhuoneen sänkyjen päistä irtautuneet sorvatut nupit. Ne olivat yhdeksäntoista vuotta odottaneet tätä toimenpidettä ja nyt vihdoinkin ne olivat päässeet paikoilleen ajalehdittuaan sitä ennen eteisen vaatekomeron hyllyllä. Useamman kuin yhden kerran ne olivat Jonatan Starkille huomauttaneet: 'No, milloinkas meidän vuoromme tulee päästä täältä pois?' — johon rovasti oli vain hajamielisenä pudistanut päätään. Samapa niille. Pitkien vuosien aikana ne olivat jo tottuneet pimeään vankikomeroonsa. Nyt tultiin lopuksi nekin vapauttamaan ja asettamaan entiseen ylhäiseen asemaansa takaisin, makuuhuoneen sänkyjen muhkeihin päihin. Ne olivat niiden oikeat paikat. Sieltä ylhäältä ne olivat tottuneet vartioimaan talon isännän ja emännän unta ja niiden ympärillä tuoksui jälleen ruustinna Starkin käyttämä kölninvesi. Mutta vähän kummastellen ne sentään katselivat ympärilleen oltuaan niin pitkän ajan poissa. Makuuhuoneessa oli koko paljon sellaista, mitä ne ennen eivät olleet nähneet. Löysiväthän ne sentään mielihyvikseen vanhan tutunkin: ruskeaksi maalatun pesukaapin uuninurkkauksesta. Mutta sitäkin oli aika kolhinut sitten viime näkemän: porsliinuppi sen ovesa oli murtunut juuresta poikki.

Ja sitten olivat saapuneet sanomalehdet. Piika Sandra oli tuonut postilaukun kansliahuoneeseen aivan samaan tapaan kuin satoja kertoja ennenkin. Rovasti oli avannut laukun, näennäisesti yhtä tyynenä kuin ennenkin, ja vetänyt esiin sanomalehdet. Mutta tummat, juhlallisen näköiset arkistokaapit olivat kuitenkin panneet merkille, että rovastin kädet olivat vavahdelleet hänen avatessaan lehtiä ja syventyessään lukemaan uutista Jolmanrannan vaalista. Sitten oli lehti vaipunut polvelle ja silmät harhailleet oudon kirkkaina paikasta toiseen, kunnes ne lopuksi olivat pysähtyneet piispa Mansneruksen ankarapiirteiseen kuvaan kanslian seinällä. Ja ihme ja kumma: Jonatan Starkista oli tuntunut — ensi kerran yhdeksäntoista vuoden aikana — että piispa Mansnerus hymyili, tosin hiukan hermostuneesti, mutta hymyili kuitenkin.

Sitten oli ruustinna tullut huoneeseen hiljaa, melkein varpaisillaan, ja pysähtynyt ovensuuhun kuin ujo rippikoulutyttö, joka on saapunut kuulemaan, pääsiko hän ripille vai ei. Ja hän oli kuitenkin rovastintytär, tyttökoulun käynyt ja perehtynyt pianonsoittoon sekä puhui hiukan ranskaakin. Mutta niin nöyräksi tekee Lappi ihmislapsen yhdeksäntoista vuoden kuluessa. Ja sitten — niin, mitä sitten? Rovasti oli kohottanut päätänsä ja silmänyt puolisoaan sillä oudonkirkkaalla katseella, jota kansliahuone jo oli ihmetellyt, ja lausunut: 'Niin... mamma'. Muuta hän ei ollut sanonut. Mutta sillä kertaa olivat nuo sanat soineet musiikilta ruustinna Starkin korvissa ja hän oli tajunnut niissä vahvistuksen aamulliselle uutiselle. Ja sitten — niin, mitä sitten? Tokko kerromme sitä? Niin — katsokaas, kun viidenkymmenen ikäinen nainen kieppuu miehensä kaulassa kuin koulutyttö ja suutelee häntä kyynelten virratessa poskia pitkin, — niin se ei ole mikään jokapäiväinen tapahtuma. Onko Lainion pappilan kansliahuone koskaan nähnyt mitään niin liikuttavaa ja samalla juhlallista?

Ruustinnan mukana levisi ilon ja tyytyväisyyden tunne keittiön puolelle. Se tuntui tarttuneen kaikkiin, piika Sandraan yhtä hyvin kuin pienimpäänkin esineeseen keittiössä. Lainion pappilan keittiön hylly astioineen oli kyllä aina loistanut puhtauttaan antaen talojen emännille ihmettelyn aihetta joka juhannus ja joulu. Mutta nyt julistivat kuparisten kattiloiden hohtavat kyljet outoa sanomaa: 'Rovasti on päässyt, rovasti on päässyt! Me muutamme kaikki.'

Niin, niin. Pitkästä ajasta lainehti päivänpaiste ja ilo Lainion pappilassa. Rovasti ja ruustinna elivät päivän hetket verkalleen, kuin säästellen. He istuivat aamiaispöytänsä harvapuheisina kuten tavallisesti. Lausuivathan vain jonkun sanan lapsistaan. 'Milloin Martti viimeksi kirjoittikaan?' Johon ruustinna vastasi jotakin parista kuukaudesta. Mutta molempain ajatus askarteli samassa asiassa: 'Nyt Marttikin sen tietää... ja tyttäret.' Niin — tyttäret. Rosindalla oli virka muutaman pikkukaupungin koulussa ja Laine ja Helinä olivat naimisissa, kumpikin tahollaan. Tuntui somalta puhella lapsista nyt ja ikäänkuin niiden turvissa ajatella poispääsyä Lapista. Rovasti ja ruustinna olivat kuin kaksi rakastunutta, jotka eivät vielä oikein saata tunteitaan julkilausua. He puhuivatkin enemmän kädenliikkeillä kuin sanoilla... Kun rovasti pyysi voita, ojensi ruustinna voilautasen hänelle niin ihmeen siroasti, aivan kuin olisi lausunut: 'Kuinka minä rakastan sinua, Jonatan Stark!' Ja kun rovasti sanoi "kiitos", väreili siinä aivan samanlainen tunne. He tunsivat itsensä nuoriksi, vasta kihloihin menneiksi, istuessaan siinä toisiaan vastapäätä. Vanha käkikello rovastin takana kukkui yhtätoista. Rovasti katsahti ruustinnaa silmiin. Tämä hymyili valoisasti, vaikka silmät kostuivatkin. Niin — he tulkitsivat kellon kukunnan aivan samalla lailla: se kukkui heidän onnelleen. Niin merkillisen herkiksi oli Lappi kasvattanut heidät kummankin. He olivat tottuneet iloitsemaan vain pienistä, jokapäiväisistä tapahtumista. Nyt he ikäänkuin vaipuivat ilon raskaan taakan alle, — ilon, joka yht'äkkiä oli rynnännyt heidän hiljaisia portaitaan ylös. Oi tuota ihmeellistä onnea, josta Jumala toisinaan lohkaisee tavallista suuremman murusen maan lapsille, niin suuren, että saajasta tuntuu, kuin olisi taivaalliselle jakajalle sattunut pieni erehdys. Sitä rovasti Stark nyt ajatteli. Häntä, unohdettua, yksinäistä Lapin pappia, oli kohdannut ennenkuulumaton onni. Hän

pääsisi muuttamaan etelään, hymyilevämille maille.

Päivällisen aikana sujui keskustelu jo paremmin. Ruokapöydän ympärillä vuosikausia vallinnut äänettömyys oli vähitellen alkanut murtua. Sen aika oli nyt mennyt. Rovasti ja ruustinna ojensivat hengessä kätensä toisilleen. Se oli kuin uusi, sanaton liitto, jossa kumpikin vannoutui rakastamaan toistansa myötä- ja vastoinkäymisessä. Ja he olivat kuitenkin olleet naimisissa jo kaksikymmentäviisi vuotta. Eivätkö he sitten olleet rakastaneet toisiaan? Kyllä, — mutta niin armoton on Lappi, että se kalvaa rakkaudenkin kuin mato terveen puun. Yksinäisyyden painolla se tukahduttaa elämän tuoreimmatkin voimat. Rovasti ja ruustinna Starkin välistä rakkautta se tosin ei ollut pystynyt tappamaan. Mutta se oli lyönyt sen tainnoksiin kuten talvi kesän kukkean elämän. Niin heistä ainakin oli tuntunut. Nyt, kun he olivat varmat pois pääsystä, se heräsi väkevänä eloon. Se muistutti siinä suhteessa Lapin heräävää kevättä. Yhtä voimakkaana ja tuoreena kuin purkautuu keväinen puro tunturin rinnettä alas, purkautui heidän sydämistään tämä vuosikausia nukkunut rakkaus. Rovasti katsahti salaa vaimoaan ja muisti sen hetken, jolloin hän näki Julia Hagelinin ensi kerran. Siitä oli kauan, mutta samalla tavalla sykähti hänen sydämensä nyt kuten silloinkin. Veri virtasi lämpimänä siihen. Ruustinna katsahti miestänsä tämän ollessa kumartuneena lautasensa yli. Sama runoilijan otsa, johon hän ensi näkemältä oli ihastunut. Ruustinnan kirkastunut katse ei huomannut ryppyjä siinä. Heidän olisi tehnyt mieli keskeyttää syöntinsä ja katsoa vain toisiaan silmiin. Mutta jos he sen olisivat tehneet, olisivat kyyneleet ihan varmaan puhjenneet esiin. Pitkä oloaika Lapissa oli taas tehnyt heistä niin kummallisen kömpelöitä, etteivät he tienneet, miten olisivat selvinneet tunteiden tulvasta, jos olisivat sen valloilleen laskeneet. He siis söivät iloiten siitä, että ateria tarjosi siksikin varman tuen tunteiden hillinnälle. Vain silloin, kun heillä oli ruokaa suussa, he lausuiivat toisilleen jonkun ystävällisen sanan. Se oli heistä hauskaa ja he hymyilivät toisilleen yhtä paljon tuon oudon keskustelutavan kuin toisiaan kohtaan tuntemansa hellyydenkin vuoksi.

Iltapäivä kului samanlaisen onnellisen tunnelman vallitessa. Rovasti vain teki sen merkillisen poikkeuksen, että tuon tuostakin pistäysi keittiöön. Hänellä ei ollut mitään erityistä asiaa. Hän halusi vain nähdä, kuinka hänen rouvansa, entinen Julia Hagelin, puuhaili siellä, ja hän hyräili itsekseen pientä laulunpätkää. Pari asiamiestäkin pistäysi pappilassa. He tiedustelivat hiukan epävarmoina rovastin poislähtöä. Olivat kuulleet Raattamassa. Kun rovasti vaatimattomasti kertoi, mitä asiasta tiesi, näyttivät miehet tulevan hyvillään. Hekin olivat — tietämättänsä — Lapin painamia ja rakastivat vaihtelua. Eikähän kumma, jos he sitä pappiin nähden jo kaipasivatkin. Rovasti Stark puolestaan ymmärsi sen erinomaisen hyvin.

Niin saapui ilta Lainion pappilaan, ilta ja lampunsytytysaika, niinkuin oli saapunut lukemattomia kertoja ennen. Mutta tänä iltana tapahtui se ihme, että ruustinna avasi pianon kannen. Sitä hän ei ollut tehnyt moneen pitkään kuukauteen. Hän lauloi Merikannon sävellyksen Eino Leinon lauluun: "Oi kiitos sa, Luojani armollinen." Rovasti oli kuullut laulun ennenkin, mutta tänä iltana hän vasta oikein ymmärsi sen sanat ja sävelen. Tänä iltana hän käsitti, että laulu oli pulpahtanut kiitollisesta sydäimestä. Hän tunsu sen, sillä hän itse oli niin suuresti kiitollinen Jumalalle, ihmisille, kaikille.

MENNEITÄ VUOSIA

I.

Jonatan Stark oli mies parhaassa iässänsä muuttaessaan Lappiin, juuri täyttänyt kolmekymmentä vuotta. Sen ikäisenä uskaltaa mies käydä käsiksi elämän kovaan todellisuuteen, varsinkin jos hän on terve ja vasta mennyt naimisiin. Jonatan Stark oli kumpaakin. Hänen punakat kasvonsa todistivat lujaa, rautaista terveyttä. Ja hänen nuori rouvansa oli tulomatkalla saanut useammassa kuin yhdessä kievarissa kertoa, montako kuukautta hän oli ollut naimisissa tuon vankkarakenteisen papin kanssa, joka kievarin pihalla nosteli raskaita matka-arkkuja, kuin olisivat ne sisältäneet vain paljaita höyheniä. Jokivarsi otti selvän, ketä sen kautta kulloinkin kulki. Mistä se ei muuten päässyt varmuuten, sen se kysyi, suoraan ja häikäilemättä. Jonatan Starkista se oli heti nähnyt, että tämä oli terve, mutta hänen naimisissaolo-aikaansa se ei tiennyt. Siksi se kysyi sen. Sellainen on jokivarsi, Lainiosta kaupunkiin saakka.

Paljon muuta lisäksi tiedusteli jokivarsi Lappiin muuttavalta nuorelta pappisparikunnalta. Oltiin kysymässä? Jonatan Starkia se oli oudostuttanut. Täällä, jokivarrella, otettiin miehen uskostakin selvä, monesti jo ennen, kuin tämä edes kunnolla oli ehtinyt saada matkatarkit yltään. Otettiin vieras kiinni jo heti ovelta. Ja jos tämä huomautti kysymyksenteon sopimattomasta hetkestä, oli jokivarrella vastaus heti valmiina: 'Olkaa aina valmiit vastaamaan, jos joku teidän autuutenne toivon perustusta tiedustelee.'

Mihinkäpä siitä juuri papinmuotoineen mies pääsi. Jonatan Stark oli siis aivan turhaan tehnyt vastaväitteitä. Uskonasian piti olla aina selvänä, joka minuutti, joka hetki. Oliko se heillä itsellään kenties joka hetki selvänä? Kyllä, kyllä vain: — he olivat kerta kaikkiaan tehneet parannuksen ja he saattoivat sanoa, missä ja milloin se oli tapahtunut. Saattoiko ehkä pappi selittää kristityksitulonsa yhtä tarkkaan? Hän oli ollut kauan Jumalan koulussa. Ohoo, niitä koululaisia oli Jumalalla paljonkin, mutta harvoin niistä valmista tuli. Jäivät aina veräjällä kiinni ja pyörsivät siitä takaisin. Ehei, kyllä piti autuudenasiasta saada varmempi ote.

Sellinen oli jokivarsi, se ei hellittänyt. Se otti asioista selvän omalla, sitkeällä, omituisella tavallaan. Oltiinko ehkä korkeakin lähtöä? Vai rovastinpoikia. No, oliko isä uskomassa? Siinä oli taas ollut uusi pulma edessä. Jonatan Stark oli toivonut, että isäukko itse olisi saanut kysymykseen vastata korkean kansliapulpettinsa takaa. Hän oli ollut varma, että jokivarren ihmisten olisi silloin ollut pakko taipua opetettavan asemaan. — Oli helpottanut hiukan, kun kyseleminen oli siirtynyt muihin asioihin. Oltiinko ehkä aatelia? Ei toki, tavallista, aivan tavallista sukua vain. Mutta mistä juuri sellainenkin kysymys? No, katsokaahan: oli kerran ollut metsäherra aatelia ja hänellä oli ollut jos jonkinlaisia koukkuja. Häntä oli yritetty uskoon useammankin kerran, mutta aina yhtä huonolla tuloksella. "Haukka-parooni" ei ollut muuta kuin nauranut vain, ei edes suuttunut kertaakaan. Ja niitä oli taas sellaisiakin, jotka loukkaantuivat. Niinkuin eräskin — mikä lie ollut kaupparatsu —, joka kirjoitti päiväkirjaan muistutuksen "sopimattomasta käytöksestä". Hyvä isä sentään, sopimattomasta käytöksestä! Eikä äijärievulle oltu muuta tehty, kuin siivosti kysytty hänen uskoaan.

Jonatan Starkin oli täytyntä nauraa. Perin omituisen ja alkuperäisen kansan keskuuteen hän oli joutunut. Jotakin tämääntapaista hän tosin oli lähtiessään kuullut, mutta tällaiseksi hän ei sentään ollut jokivarren elämää osannut kuvitella. Minkälaista mahtoi olla sitten ylempänä, Lainiossa?

Samanlaista oli ollut ylempänäkin. Ihmiset yhtä alkuperäisiä ja yhtä selvillä uskostaan. Joka asiassa he olivat pohjautuneet raamattuun. Muuan torpanvaimo ainoastaan oli tehnyt poikkeuksen. Hänen oli ollut vaikea uskoa, että lapset olivat Herran lahja. 'Niin se kyllä oli vanhassa valkeudessa, mutta liekö tämän uuden valkeuden aikana?' Vaimoparalla oli ollutkin täysi tusina. Ei siis ihme, että epäuskokin oli jo pakannut muutamasta reiästä sisään.

Ja sitten perillä Lainiossa. Suuri joukko kirkonkyläläisiä oli kerääntynyt pappilan pihalle uutta pappia vastaanottamaan. Siinä oli ollut miehiä, naisia ja lapsia, jotka suu auki olivat katselleet mahtavaa kuomurekeä. Sellaista ei oltu näillä perillä ennen nähty. Kirkkoherra mahtoi olla rikas. Ei edes maaherra ollut sellaisella reellä ajanut. Ja hänkin oli käynyt Lainiossa kerran, parikin. "Jumalan terve" oli täällä kajahtanut lempeämpänä, lauhkeampana. Sen ihmeen oli ilmeisesti saanut aikaan kuomureki. Tuli sekin aika, jolloin sen ympärillä kaikuivat kiroukset Lainion kievarista pitkin jokivartta alas kaupunkiin asti. Mutta se aika oli vielä silloin ollut kaukana eikä tulohetkenä kukaan sitä edes ollut aavistanutkaan.

Pappilassa oli tarjottu tervetuliaiskahvit metsänhoitajan rouvan hääriessä emäntänä. Hän oli puhjennut itkuun ruustinna Starkia tervehtiessään. Raukasta oli tuntunut hyvältä saada "onnettomuustoveri" tänne kauas tunturoiden taa. Se oli vaikuttanut hiukan omituiselta, häirinnyt jonkun verran yleistä ilon tunnelmaa, mutta jälkepäin oli ruustinna Stark tapausta monesti muistanut. Metsäherran rouva oli ollut oikeassa. Onnettomuudelta oli lopulta ruvennut tuntumaan koko Lainioon muutto.

Mutta niin olivat vuodet vierähtäneet yksi toisensa jälkeen. Jonatan Stark oli nähnyt kesän saapuvan, kesän jälkeen syksyn ja sitten taasen talven. Yhdeksäntoista kertaa hän oli nähnyt kinosten kohoavan pirttirakennuksen päähän, ja joka vuosi melkein yhtä korkealle. Yhdeksäntoista vuotta hän oli istunut tämän saman kansliapöydän ääressä ja katsellut vuoroin maantietä, vuoroin kauppias Raattaman pihaa, joka parahiksi sopi näkymään maantien yli, navettarakennuksen ja jyvääitan välistä. Kauppiaan rouva kulki joka aamu kellariin ja kellarista takaisin keittiöön. Vanhin poika, Konrad, joka työskenteli isänsä konttorissa, ilmestyi säännöllisesti puolenpäivän tienoissa portaille, poltti savukkeen ja katseli sitten hetkenaikaa kirkolle päin, missä maantie jyrkkään kääntyi kylän näkyvistä suoraan kohti etelää. Konrad oli katsellut tuota maantienpolveketta niin kauan kuin jaksoi muistaa. Se toi hänelle mieleen koulumatkat. Silloin hän oli aina maantienkäänteessä pyörähtänyt ympäri ja katsellut häviävää kylää, josta viimeiseksi näkyi hänen kotitalonsa pirttirakennus ja pappilan jyvääitta. Ja palatessaan loma-ajoiksi kotiin hän oli jo hyvän matkaa ennen maantienpolveketta ollut varuillaan. Hän oli tahtonut nähdä tutun pirttirakennuksen ja pappilan jyvääitan, heti kun ne vain sopivat näkymään. Jyvääitan portailla hän oli leikkinyt entisen papin tyttären kanssa monen monta kesää. Ja lopuksi, kun lie kumpikin olivat jo olleet liian suuria leikkiin, he olivat istuneet jyvääitan portailla ja silloin oli Konrad saanut tehdä Angelikalle selkoa edellisen päivänsä puuhista. Eikä niitä ollut paljoa ollut, enimmäkseen uneksimista vain. Mutta Angelika oli muuttanut "alas" vanhempainsa kanssa ja siihen oli se satu loppunut. Hän oli hävinnyt maantienkäänteeseen muutamana keväänä jäiden lähdön aikana. Tiesi vain, oliko tuo paikka käynyt Konrad-herralle muita rakkaammaksi pappilan Angelikan vuoksi, mutta sinne

hän vain oli katsellut jok'ikinen päivä, — katsellut niin kauan, kunnes muutamana marraskuun aamuna tienkäänteestä oli sukeltanut esiin kyytihevonen. Se oli tuonut Lainioon Laine Lindemanin, uuden postineidin. Se oli ollut ennakolta tietty asia eikä se ollut Konrad-herraan sen suurempia vaikuttanut. Mutta vuoden päästä olivat asiat toisin: Konrad Raattama oli naimisissa Laine Lindemanin kanssa ja postikonttori oli siirretty Raattaman pirttirakennukseen. Konrad-herra työskenteli edelleenkin isänsä konttorissa, ilmestyen portaille puolenpäivän tienoissa savukettaan polttamaan kuten ennenkin. Se ei ollut mikään ihme. Mutta sitä kyläläiset kummastelivat, että hän edelleenkin katseli maantienpolveketta. Minkä vuoksi hän sitä katseli? Senkö vuoksi, että sen taakse kerran oli hävinnyt pappilan Angelika, vai senkö vuoksi, että sen takaa kerran oli ilmestynyt Laine Lindeman, hänen rouvansa. Tuskinpa Konrad-herra sitä itsekään tiesi. Se kun se vain oli tullut hänen tavakseen.

Ihmiset muodostuivat perin omituisiksi täällä keskellä kivieliötä — virkamiehet olletikin. He eivät näyttäneet Lappia kestävä. Useimmat sortuivat kesken ikänsä, tylsistyivät, rupesivat juomaan ja kuolivat pois, jolleivät ajoissa päässeet muuttamaan. Hautuumaalla seisoi pari kolme ristiä, joiden kunkin alla lepäsi sangen traagillisesti päättyneet elämä, joukossa yksi pappikin. Raukat olivat eksyneet Lapin sokkeloiseen labyrinttiin, ja epätoivon hetkellä kohottaneet huulilleen Bakkuksen maljan. Se oli lopuksi sortanut heidät kokonaan. Vain aniharva oli löytänyt tien ulos ja pelastunut.

Yksi sellainen oli metsäherra Malmström, joka kolmekymmentä vuotta oli asunut puustellissaan "Jerikossa" ja kestänyt, ihmeellisesti kestänyt. Mutta hän olikin ainoa, jonka mielestä Lainio oli paratiisi, pikkuinen paratiisi, missä ihminen vielä sai rauhassa elää. Malmströmistä olikin vuosien varrella kehittynyt oikea kulttuurin vihaaja. Hän ei kannattanut maanteita eikä telefooneja, rautateistä puhumattakaan. Maantietä, joka kymmenisen vuotta sitten oli ulotettu Lainioon saakka, hän tavallisesti kutsui "Könösen tieksi", koska kansakoulunopettaja Könönen oli ollut sen innokkaimpia puuhaajia. Suurin vääryys, joka hänelle Lainiossa oloaikana oli tapahtunut, oli se, että uusi maantie oli johdettu niin läheltä Jerikoa, että hänen saunansa oli jäänyt maantien toiselle puolen. Ajatella, sellainen julkeus! Hän ei koskaan voinut olla kiroamatta kulkiessaan lauantai-iltana maantien yli saunaan. Hän oli joskus huomauttanut Jonatan Starkille, että sitä syntiä kerran punnittaessa oli välttämättä otettava huomioon maantie, aivan välttämättä. Vanha Malmström oli kauhistunut kuullessaan kansakoulunopettajan aikomuksen ruveta puuhaamaan rautatietä Lainioon. Herre Jämmer, rautatietä! Mitä sillä tehtäisiin? Jonatan Stark oli leikillä huomauttanut sellaisesta mahdollisuudesta, että pappilan vasikat joutuisivat ensimmäisinä junan alle. Mutta vanha Malmström ei ollut sillä kertaa leikkiä ymmärtänyt. Asia oli näyttänyt hänestä verisen vakavalta. 'Herre jämmer', hän oli huudahtanut, 'jahtikoirat juuri varmaan joutuisivat junan alle!' Se Stellakin, joka oli sellainen utelias veitikka. Ei, ei, harrastakoon Könönen turnipsin viljelystä. Siinä oli "uudenajan tuulta" Lainioon kyllin.

Takavuosina Malmströmkin oli hakenut lohdutusta lasista, mutta nyt se oli jäänyt melkein kokonaan pois. Hänenkin, niinkuin kaikkien muidenkin, oli täytyneet kamppailla henkiriepunsa puolesta. Mutta hän oli voittanut. Hän oli vapauttanut henkensä Lapin kiroista eläytymällä vanhoihin muistoihinsa.

Niitä muistoja muuten kelpasi kuulla. Jonatan Stark oli useamman kuin yhden kerran palannut Jerikosta kuin uudesti-syntyneenä. Sellainen kauhea riistamäärä, mikä Jerikon konttorihuoneen lattialle oli kasaantunut illan kuluessa! Sieraimet värähtelivät kuvitellusta veren hajusta ja 'puh! puh!' oli Jonatan Stark puuskuttanut kahlatessaan kotiin umpeenlyönyttä tietä myöten. Se oli johtunut yhtä paljon sisäisestä innostuksesta kuin lumen paljoudestakin. Sellainen kertoja! Sellainen jumalainen mielikuvitus! Ja niin omituinen mies, ettei saattanut katsoa puun kaatumista, vaan kääntyen selin kiristeli hampaitaan joka kerta kuin satavuotias petäjä tuli rymisten maahan. Mutta siitä huolimatta pudotti armotta metson. Se metsästäjäveri! Vanha Malmström oli perinyt sen tiesi kuinka monennessa polvessa. Sitä riistamäärää, jonka hän kolmenkymmenen vuoden kuluessa oli kaatanut, olisi kadehtinut itse pyhä Hubertuskin, vanhan Malmströmin kaima. Sellainen joukko metsoja, teeriä, koppeloita, pyitä, haapanoita ja sorsia — taveista puhumattakaan! Oh, kirkkokankaan petäjät eivät olisi riittäneet niille istuinpuiksi paremmin kuin kirkkolahden rannat pesimäpaikoiksi. Mutta ne olivat melkein poikkeuksetta pyydetyt ritarillisella tavalla. Malmström ei koskaan ampunut muuten kuin lentoon. Se oli hänen metsästyssäännöistään numero yksi. Piti toki tarjota otukselle tilaisuus pakoon. Jos se ei sitten päässyt, se oli toinen asia. Metsämies otti sen ja sillä hyvä. Vanhemmaksi tultuaan hän oli lopettanutkin pyynnin aivan tyyten. Hän ei ollut halunnut luopua ritarillisuudestaan. Pyhän Hubertuksen tavoin hän oli vetäytynyt hartaudentarjoituksiin: vanhojen mestarilaukaustensa muistelemiseen. Ja sitä paitsi: — hänen aikansa kului arkiston hoitelemisessa.

Se Malmströmin arkisto olikin nähtävyys. Sitä kelpasi katsella. Suuri, tamminen kaappi tukevina pilareineen, juurikuin jonkun tuomiokirkon ovi. Ja sisällä... siellä vallitsi järjestys, jonka vertaista ei löytynyt. Kaapin ylä- ja alaosa olivat jaetut osastoihin. Siellä oli metsähallitus, lääninhallitus, uutistalot, juoksevat asiat. Jokainen metsänvartijakin oli saanut oman lokeronsa. Ja täytyi myöntää, ettei valtio pitänyt sellaista huolta alamaisistaan kuin Hubertus Malmström arkistopapereistaan. Hän saattoi jo melkein päältäpäin nähdä, puuttuiko joku, vai oliko vahingossa siirtynyt väärään lokeroon. Mutta sellaista sattumaa ei juuri koskaan tullut. Toverit olivat toisinaan panneet Malmströmin hakemaan

jotakin asiakirjaa pimeässä. Malmström oli väittänyt ensi kerralla tuovansa oikean. Ja ihme ja kumma! Hetken päästä hän oli palannut silmät loistaen, kädessä vaadittu asiakirja. No, miten ihmeessä? Herre jämmer, kyllähän hän arkistonsa tunsi: — toinen lokero oikealta kaapin yläosaston alimmaisessa kerroksessa ja Lainion pitäjän aitaussääntö siinä viidentenä päältäpäin laskien! Se oli "Jeegis" se! Kummakos, kun hän oli lukenutkin joka asiakirjan ainakin kolmeen kertaan läpi.

Sellainen oli metsäherra Hubertus Malmström, metsänhoitajain patronus Lainion Lapissa. Mutta hän olikin ainoa lajiaan. Nimismies Forstadius ei vetänyt hänelle vertoja, vaikka olikin metsämies ja mainio "muistelijä". Hän kaipasi etelään niinkuin kaikki toisetkin. Hän ei ollut päässyt niille rauhallisille suvantovesille, joita vanha Malmström jo souteli. Hänen oli monen vastuksen jälkeen onnistunut päästä nimismieheksi, mutta ainoastaan Lappiin. Hänen suurin surunsa oli se, ettei vouti halunnut puoltaa hänelle laajennettua eri vapautusta. Hänellä oli muka huono käsiala. Herra siunatkoon, vaikka hän löi kirjoituskoneella jok'ikisen virkakirjeen! — Mutta erinomainen mies oli tämä "Horsta". Niin ystävällinen ja puhelias eikä pahastunut joutavista, — ei edes siitäkään, että vanha Malmström toisinaan huomautti: "Nå, spotta nu emellan!" Horsta vain naurahti ja tuumaili: "No, kerrohan sinä, veli, nyt."

Jonatan Stark oli viettänyt nimismiehen luona lukemattomat iltahetket. Silloin oli haasteltu maat ja taivaat, jätetty kauas taaksepäin elämän karu todellisuuden ranta ja laskettu täysin purjein mielikuvituksen äärettömälle ulapalle, missä laineet toisinaan löivät vahvasti vettä venheeseen. Mutta sellaisina iltoina ei hän, Jonatan Stark, ollut peljännyt hukkumista, vaikka Horsta toisinaan oli lasketellutkin ihan mahdottomia. Siinä oli vain ilta kulahtanut kuin siivellä pyyhkäisten ja kun kello oli lyönyt yksitoista oli Jonatan Stark ottanut lakkinsa nöyrästi kuin koulupoika, jonka on lähdettävä jälki-istuntoon. Elämän todellisuus oli palannut. Retkeilijät olivat monien seikkailujensa jälkeen ajautuneet takaisin lähtöpaikkaansa.

Jonatan Stark oli tallustellut kotiinsa pimeää tietä myöten ja entinen alakuloisuus oli vallannut hänet jälleen. Kaikki tuollaiset "purjehdusretket" olivat tuntuneet vain keinotekoiselta hengitykseltä. Hän ei koskaan pääsisi niiden avulla virkoamaan. Mutta sellaisina hetkinä hän ei ollut muistanut, mitä hän taskussaan kantoi. Jos hän sen olisi muistanut, hän ehkä olisi ajatellut toisin. Hän olisi koettanut tyytyä kuten tyytyy lapsi saatuaan mieluisan leikkikalun.

Jonatan Stark oli tullut kotiin, sytyttänyt lampun ja istahtanut väsähtäneenä kansliapöytänsä ääreen. Hän ei ollut ajatellut mitään. Olihan vain tylsästi tuijottanut mustaan ikkunaruutuun tahi kansliakaapin tummaan oveen. Korkeintaan hän oli miettinyt, kuinka kauan kaappi tulisi seisomaan tuossa ovisuuseinämällä. Luultavasti satoja vuosia. Kukaan ei rupeaisi sitä siirtämään, puhumattakaan siitä, että kukaan rupeaisi lukemaan läpi sen kaikkia asiakirjoja, kuten Hubertus Malmström. Se olisi ollutkin kunnioitettava voimannäyte.

Julia-rouva oli tullut huoneeseen ja pysähtynyt kynnykselle. Papparukalla oli taas synkät hetkensä. "Haluaako pappa, että mamma istuu täällä?" Jonatan Stark ei ollut sitä oikein tiennyt, vaan oli katsahtanut vaimoonsa kuin neuvoa kysyen. Julia-rouva oli istahtanut hetkisen, nousut sitten huokaisten ja pyytänyt miestänsä illalliselle.

Mutta seuraavana päivänä, kun hän oli kaivellut taskujaan, oli niistä löytynyt merkillisiä kapineita: — puoli tusinaa berdankiväärin patruunia, nahkaremelistä leikattu pyssynrassi, karhulankarulla, silkkinen ongeniima, lakkatanko ja kappale vahaa. Tai jotakin muuta samantapaista. Jonatan Starkin kasvat olivat kirkastuneet. Se hyväsydäminen Horsta! He olivat edellisenä iltana istuneet Horstan pöytälaatikon ääressä onnellisina kuin koulupojat ja tarkastelleet laatikon sisältöä. Horsta-veli oli näytellyt omaisuuttaan. Siinä oli ollut nallinkiskojia, lataajia, onkirullia ja jos jonkinlaisia tapseja ja leikareita. Viimeksimainitut olivat johdattaneet mieleen kesän, jolloin toverukset istuivat Huomenjärvellä vetämässä suunnattomia ahvenia. Jonatan Stark oli melkein kuullut, miten ne molskivat. Se tulisi olemaan hauskaa. Niin, niin. Mutta — oliko veljellä berdanpatruunoita? Eikö? No tässä oli. Veli oli vain hyvä ja pisti taskuunsa. Mutta mitä hän niillä, kun ei hänellä ollut kivääriäkään? No kas... kiväärin voisi kyllä jälkeinpäin saada. Patruunoista oli alituinen puute. Veli oli vain hyvä ja pisti taskuunsa.

Olikos veljellä karhulankaa? Eikö? Sitä ei nykyään saanut Lainion kaupoista. Hän, Horsta, oli tilannut "alhaalta". Sitähän tarvittiin alituisen. Veli oli vain hyvä ja pisti taskuunsa. Mutta hänpä, Jonatan Stark, maksaisi. Ole nyt...! Horsta oli huitaissut kädellään ja nauranut.

Sellainen oli Horsta-vallesmanni, hyväsydäminen ja antelias. Riisui vaikka takin päältänsä, jos vain toinen kehtasi pyytää. Mutta hänpä olikin Hubertus Malmströmiä lukuunottamatta ainoa, joka jossakin määrin oli pitänyt päänsä pinnalla. Muut olivat jo aikoja painuneet. Lääkäri ja tuomari eivät enää taistelleet. He olivat hellittäneet otteensa.

Ensinmainittu, lahjakas, etevä mies, oli nuorena sortunut Lappiin, pää aatteita täynnä. Hän oli suunnitellut kokonaista vallankumousta. Uuden ajan piti koittaa Lapin kova-osaisille seuduille. Uusi,

ajanmukainen sairaala oli ollut yksi hänen suunnitelmiaan. Mutta pääkaupungissa ei oltu ymmärretty hänen aatteitaan. Mitä tekisi Lainio sairaalalla? Puolisen tuhatta ihmistä kaukana tunturin kolossa — ja sairaala! Se olisi ollut samaa kuin heittää valtion varoja kaivoon. Ei, apteekki sai riittää. Sekin tuotti vain tappiota.

Pääkaupungin herrat olivat nauraneet lääkärin suunnitelmille. Ne eivät heidän mielestään yhtään pohjautuneet paikallisiin oloihin. Tuulentupia alusta loppuun. Lääkäri kyllästyi. Alituinen ylempää tullut ymmärtämyksen puute lamautti hänen tarmonsansa. Hän rupesi oleilemaan ja se oli aina näyttäytynyt Lapissa sangen vaaralliseksi. Pimeät talvet, jolloin aurinkoa ei nähty puoleentoista kuukauteen, rupesivat painostamaan häntä. Hän ei ollut urheilija eikä pyssymies. Hän oli päinvastoin mitä yksipuolisin kirjatoukka. Mutta kirjatkin rupesivat tympäisemään.

Silloin lääkäri oli ruvennut katselemaan ympärilleen ja hymyilemään pahaenteisesti: hän oli päättänyt turvautua morfiiniin. Nyt hän nautti sitä jok'ikinen päivä. Morfiinihumalassa hän nyt esitelmöi Jobin kirjasta ja Keopsin pyramiidista sekä esitteli hallitukselle mitä suurisuuntaisimpia aloitteita Lapin hyväksi. Lainioon piti saada lentokone. Muulla kulkupeliä ei enää päästy. Mutta lentokoneella olisi päässyt niin pappi kuin lääkärikin. Ei muuta kuin antoi hurista vain, yli tuntureiden, yli lumiaapojen. — Taikka: — Lapin piti pyrkiä irti koko muusta Suomesta, itsenäiseksi, omaksi kuningaskunnaksi. Tanskassa kuului olevan joutilaita prinssejä, jotka kuuleman mukaan tulivat kovin kalliiksi pienelle maalle. Ei muuta kuin yksi sellainen Lappiin. Jonatan Stark saisi kruunata hänet poronsarvista tehdyllä kruunulla Lainion turvekattoisessa kirkossa ja lukkari Poikkijärvi veisaisi "Te Deum'in". Peijakas! Sota piti julistaa Suomea, Lanta-Suomea vastaan ja Horsta valita Lapin armeijan ylipäälliköksi. Se poika ei peljännyt tungosta!

Sellaisissa unelmissa eleli Lainion lääkäri ja hän oli mennyttä miestä. Hän pakkasi jokaiseen illanviettoon ja aina hänellä oli joku uusi keksintö. Komein itsemurha! Hei, tiesivätkö veljet, missä saattaisi suorittaa komeimman itsemurhan? Keilatunturin laella, kasvot kohti itää, vähää ennen auringonnousua. Se olisi jotakin! Kiivetä kivelle ja laittaa silmukka valmiiksi tynesti... tynesti... hätäilemättä... juuri samanlaisella tyyneydellä, millä Jonatan Stark valmistausi sunnuntaiseen jumalanpalvelukseen. Sittenkuin aurinko olisi kohonnut tunturien takaa, viimeinen katse pienoiseen kylään, lentosuukkonen avaruuteen ja naru kaulaan... vapisemattomin käsin, sulavin liikkein... juuri samankaltaisin, kuin millä kavaljeeri taivutti pitsikauluksen naisensa päällystakin alle. Ja sitten: — hyppäys ilmaan ja — slut! Se olisi ollut gentlemannin kuolema, eikö totta?

Sellinen oli Lainion lääkäri, oppinut mies, suuri teoreetikko, mutta auttamattomasti pilalle mennyt. Eikä tuomari ollut juuri kummempi, vaikk'ei ollutkaan morfinisti.

Tämän oli Lappi taas musertanut paljolla työllä. Vuosikymmeniä hän ei ollut muuta tehnyt kuin istunut pöytäkirjainsa ääressä niitä korjaillen aamusta iltaan. Hän ei koskaan saanut niistä mieleisiään. Ne kummittelivat hänen mielessään alituisen eikä hän puhunut juuri mistään muusta. Hän pelkäsi hovioikeutta pahemmin kuin kuolemaa. Sieltä palauttivat hänen päätöksiään kihlakuntaan alituisen eikä hän lopulta tiennyt, miten olisi tehnyt seisovan päätöksen. Aina puuttui joku asia, vaikka hän oli koettanut olla mahdollisimman huolellinen. Niinkuin hänen pöytäkirjoistaan kyllä näkyi. Niissä oli jokainen sanan loppuun vedetty sakara melkein millimetrilleen yhtä pitkä. Ja hän kun ei luottanut edes puhtaaksikirjoittajiin! — Ei, hän ei enää käsittänyt, missä vika oli, ja hän toivoi hartaasti pääsevänsä Lapista pois pienempään tuomiokuntaan.

Sellaiseksi muovasi Lappi virkamiehensä. Toisten elämän se täytti touhulla ja työllä, toisia se taas kidutti alituisessa toimettomuudessa, jolloin asianomainen hyvin jouti omaa itseään tarkkailemaan, nypläämään sielunsa sairaita liikkeitä. Sellaiseksi oli muodostunut hänkin, Jonatan Stark. Jokaisen merkitsi Lappi tavalla tahi toisella omaan inventarioonsa kuuluvaksi.

Niinkuin esimerkiksi Malmströmin.

Tämä oli kuuleman mukaan aikoinaan esiintynyt sangen hienosti puettuna, oikein gentlemannin tavoin. Niin oli kulkenut kauluksissa ja kalvostimissa arkipäivinäkin. Nyt ei Jonatan Stark viimeisten kymmenen vuoden kuluessa muistanut nähneensä häntä kuin kerran herraspuvussa. Se oli ollut Horstan lapsen ristiäisissä. Vanha Malmström vältti sellaisia tilaisuuksia, missä olisi vaadittu juhlapukua. Hän pysyi mieluummin poissa. Hänestä oli kovin vaikeaa istua pitkässä takissa. Kädet eivät joutaneet muuhun kuin korttien varjelemiseen. Ei, sarkatakki oli parempi. Se sopeutui hyvin lakinkin kanssa, jossa oli suuri, karvaton laikka. Vanha Malmström saattoi toisinaan innostua kertomaan, kuinka tehtaakin pettivät. Hänen talvilakkinsa oli siitä erinomaisena todistuksena. Ajatelkaapas: puuhkan syrjään oli istutettu irtonainen karvatupsu, millä lie... liimalla tai liisterillä siihen juotettu kiinni. Ensimmäisellä räntäsateella se oli luonnollisesti irtaantunut ja siitä oli "kapi" saanut alkunsa. Nyt oli karvaton paikka jo kahden kruunun kokoinen ja ihan pyöreä, juuri kuin vaakuna taikka viraston sinetti. Hahhahhaa!

Vanha Malmström oli siis suhtautunut sängen murheettomasti pitkän Lapissa oloaikansa lahjomattomaan todistajaan. Sitä ei Jonatan Stark ollut saattanut tehdä. Hänelläkin oli omat merkkinsä, jotka kertoivat pitkistä, tuskallisista vuosista: kaksi syvää uraa lattiassa kansliapöydän alla. Ne olivat hänen jalkansa lattiaan uurtaneet yhdeksäntoista vuoden aikana. Oi noita tahdottomia liikkeitä! Ne olivat viimeisten kymmenen vuoden aikana sisältäneet vastaamattoman, epätoivoisen kysymyksen:

Milloin, milloin?

II.

Kaksi ensimmäistä vuotta oli kulunut nopeasti, melkein kuin huomaamatta. Lapin suurenmoinen luonto tuntureineen, kirkasvetisine jokineen ja järvineen, rannattomine, penikulmaisine aapoineen ja pohjattomille pounujänkineen oli ollut uusi maailma, johon etelästä muuttanut nuori ja herkkä Jonatan Stark oli astunut ihmetellen kuin sadun maalaispoika kuninkaan linnaan. Valtava talvi, joka kokonaisena, eheänä kuin taivaan lahja, oli tullut tämän pohjoisen seudun osaksi, vangitsi mielen ehdottomasti, samoin kuin valoisa, hiukan surunvoittoinen kesäkin. Tämän luonnon keskellä liikkui umpimielinen kansa kuin elämän ikuista arvoitusta miettien. Se oli kansa, joka vaelteli näillä mailla samankaltaisissa mietteissä kuin vangitut israelilaiset Baabelissa kerran. Heidän elämänsä ainoana toiveena oli kerran päästä "kirikkaaseen ilmaan". Sellaisina he tekivät ensi näkemältä hiukan kömpelön, haaveellisen vaikutuksen. Jonatan Starkin mielenkiintoa he eivät aluksi olleet herättäneet. Mutta — kun hän oli päässyt syventymään heidän sieluunsa, missä vanhat tarinat ja taikausko eleivät rinnan kristinopin alkuperäisten käsitysten kanssa, hänen mielenkiintonsa oli herännyt. Hän oli löytänyt kultakaivoksen.

Niin — ne vanhat tarinat. Ne oli heitetty huiskin haiskin ja ajelehtivat ihmisten jaloissa kuin lastunhelpeet pitkin pirtin lattiaa. Ne olivat niin jokapäiväistä tavaraa, ettei niihin sen suurempaa huomiota kiinnitetty. Vasta kun joku vieras rupesi niitä tarkkaamaan, hän teki sen havainnon, että ne kuuluivat oleellisesti tämän umpimielisen kansan elämään.

Jonatan Stark oli hymyillyt itsekseen. Hän oli löytänyt vanhan taikauskon elinvoimaisena ja väkevänä. Häntä oli huvittanut panna merkille, kuinka lapsellisesti kansa siihen luotti, ja häntä oli naurattanut muistelleessaan, mitä seurakuntavuosikertomukset tässä kohden sisälsivät. Niiden mukaan ei taikauskoa enää Lapissa tavattu. Tervaristit navetoiden ovissa todistivat kuitenkin toista. Niitä ilmestyi sinne joka kesä lehmien uloslasku-aikaan. Revontulten loimutessa oli vaarallista hiihtää. Kas, sauvojen "kiernaseminen" pakkaskelillä saattoi ärsyttää taivaan valkeat ylimielisen kulkijan kimppuun. Varovaisinta oli siis hiihtää sauvat kainalossa.

Jonatan Stark oli elänyt kuin satumaassa, kuin lumotussa linnassa. Hänen papilliset vaistonsa olivat nukkuneet hurskaan unta. Niitä ei ollut yhtään ärsyttänyt taikauskon voima. Ne olivat suhtautuneet tyynesti vanhoihin "lukuihin" kuten toisiinsa saman talon kissa ja koira. Vanhat tarinat tietäjistä ja "myrrysäijistä" olivat hiljaisen rukin hyrinän tavoin tuudittaneet Jonatan Starkin papilliset vaistot syvään, rauhalliseen uneen.

Hän ei siis noussut saarnaamaan "pimeyttä" vastaan. Ei, hän oli asettanut entistä mukavampaan asentoon ja kuunnellut, kuunnellut henkeään pidättäen. Hän oli rakastunut tuohon vanhain tarinain maailmaan niin, että oli uhrannut virkansa, vaikutusvaltansa ja uskonsa. Toisin sanoen: — hän oli antanut ihmisten saada sellaisen käsityksen, ettei hän ollut "uskomassa" niinkuin entinen pappi. Se kun hän vain muuten oli sattunut "kirkkopapiksi" lukemaan.

Ihmiset olivatkin kummastelleet aluksi. Mikä se sellainen pappi oli, joka ei kristillisyydestä puhunut? Kuunteli vain vanhoja loruja makailien pirtin penkillä kuin mikäkin etelän jätkä piipunysä suupielessä. Ei entinen pappi ollut sillä tavoin käyttäytynyt. Ei, hän oli mennyt seurojen jälkeen kamariin ja istahtanut soutuuoliin keinumaan asettaen kätet ristiin vatsansa päälle. Niin hän oli keinuskellut odotellen, tulisiko joku kristillisyydestä puhelemaan. Ja tulihan se aina joku vanha vaimo tai eläkevaari. Mutta tämä, Tarkka, lojui pirtissä kaiket illat ja kuunteli ruotiukon juttuja. — Ja kaikkea se kyselikin! Niinkuin sitäkin, minkävuoksi veneen kaaripuihin ja reunalistaan aina piirrettiin kolme viirua vierekkäin. No ka, kun se oli niin "somaton" ilman niitä, rikkoviivoja. Eihän rikkomatonta venettä kukaan edes ostanutkaan.

Ei, ei se ollut sen vuoksi. Jonatan Stark oli maannut totisena ja tuijottanut kattoon. Joku muu syy siihen täytyi olla.

Emäntä väki pyörähteli suu naurunmujeessa. Joku piikatyöstä tirskahti ja juoksi lopulta navettaan nauramaan. Miehet iskivät toisilleen silmää...

Mutta papin vakavuus oli saanut voiton. Se oli saattanut koko pirttiväen oudon hämmingin valtaan. Kunnes ruotivaari lopuksi oli laukaissut lumouksen:

No ka, kun rikkomaton vene tuotti onnettomuutta. Ei sellaisella kukaan vesille lähtenyt. Hukutti itsensä jo ensimmäisessä koskessa. Se oli nähty useamman kuin yhden kerran.

Ruotivaari oli katsellut pirtti väkeä kuin uhmaten: "Ei teistä yksikään uskalla totuutta sanoa!"

Jo menivät vakaviksi miehetkin ja naisten nauru tyrehtyi. Niin... kyllä vaari oikeassa oli. Vene piti "rikkoo" niinkuin rekikin. Silloin ne vasta taipuivat ihmisen palvelukseen eivätkä juonitelleet.

Pappi puhalteli mietteissään savuja ilmaan. Hän oli merkillisen totinen, melkein totisempi kuin rippii jakaessaan. Nyt hän vasta oikein papilta näytti, jollei vain olisi maannut seljällään tuossa pirtin penkillä.

Pirtin väki tarkasteli häntä salavihkaa ja pudisteli päätä. Ei, tämä ei ollut oikea pappi. Niin huonoissa vaatteissakin kulki. Mistä maailmasta lie hankkinut nuo nahkahousunsakin? Ihan se makasi siinä kuin Sapalakki lovessa.

Pirtissä vallitsee hiiskahtamaton hiljaisuus. Henget liikkuvat siellä. Lapset kyyköttävät suurin silmin takan loukossa. Heitä pelottaa.

Mutta yhä makaa pappi seljällään pirtin penkillä. Hänen kasvoillaan lepää haaveksiva ilme. Hän vaeltaa hengessä himottuja maita. Lappi, vanha, salaperäinen Lappi, on avannut hänelle ovensa. Haltijat seisovat lakki kourassa taikalinnan portilla. He lausuvat yhteen ääneen: "Astu sisään, Jonatan Stark, sinä kapan ja kauluksen kantaja!" "Sinä osaat syödä meidän ruokaamme siitä kuolematta."

Ja Jonatan Stark astuu sisään. Hänet istutetaan parhaaseen pöytään. Hän on kuin Iisak, joka syö himoruokaansa. Mutta häntä ei petetä. Hän syö avosilmin. Täällä ei sovi erehtyä laulamaan: "Herra olkoon teidän kansanne!" Se olisi sama kuin lyhyt loppu koko juhlallisuudesta. Ei, täällä oli yhdyttävä tonttujen lauluun:

"Kulki muinoin matkojaan Sapalakki noita. Tarvinnut ei toisinaan ajoahkioita. Rovaniemeen kyydin toi tuuli myrskysäässä. Tuokio — niin murkinoi jo Inarjärven päässä."

Kuinka kauan olisi Jonatan Stark mahtanut kulkeakaan Sapalakin parissa, jollei emäntä olisi tarjonnut kahvia.

— Nukkuiko se pappi jo siihen?

Jonatan Stark nousee. Ei hän ole nukkunut. Hän oli taas antautunut mielikuviensa matkaan. Nyt ne johtavat hänet ulos taikalinnasta ja vanhin haltijoista ripustaa portilla papinkauhtanan jälleen hänen hartioilleen.

Jonatan Stark juo kahvia eikä huomaa, että hänen kauhtanaansa on tullut vika tämän ensimmäisen osanoton jälkeen Lapin tonttujen kesteihin. Vasta vuosia jälkeenpäin se selviää hänelle. Hänen kauhtanassaan on kolme laskosta molemmissa rintapielissä. Se on vanhaa mallia eikä hän ole siihen huomiota kiinnittänyt. Mutta seurakuntalaiset näkevät laskokset uudessa valossa. Ne eivät enää merkitse pyhää kolminaisuutta, vaan aivan toista. Pappi oli kysellyt "rikotuista" veneistä. Nyt oli paholainen "rikkonut" hänen kauhtanansa.

Kuka ymmärtää erämaan lasten sielunelämän, tuon kansan, joka toisinaan esiintyy avomielisenä kuin lapsi, toisinaan juroutuu umpimielisyyteensä ihan käsittämättömällä tavalla? Jonatan Stark ei näiden kahden vuoden kuluttua saanut enää nähdä luonnonlasta, joka takkatulen ääressä vanhoja "muistelee". Se puoli maailmaa sulkeutui hänelle tyyten. Kukaan ei enää ruvennut kertomaan hänelle mitään. Vain joskus, aniharvoin, hänen onnistui houkutella joku talon nuoremasta väestä "muistelemaan". Mutta se, mitä hän kuuli, kerrottiin ylimielisesti, naurun ja kokkapuheiden säestämänä. Siitä oli kadonnut entinen naivi hartaus.

Tämän jälkeen Jonatan Stark oli nähnyt seurakuntansa uudessa valossa. Sen uskonnollinen puoli oli ruvennut kiinnittämään hänen huomiotaansa. Hän oli jo tulomatallaan saanut tehdä tuttavuutta sen kanssa. Mutta nyt hän syventyi sitä lähemmin tutkimaan.

Kaikkein eniten hän oli huvitettu seuroissa esiintyvistä liikutuksista. Hän oli aluksi kauhistunut niitä. Sellaisia omituisia ääniä hän ei olisi ikinä uskonut ihmisen suusta lähtevän. Aluksi istuttiin hiljaa, totisina, kuten hartaustilaisuudessa ainakin. Mutta kuta pitemmälle ilta kului, sitä hermostuneemmaksi

muuttui kuulijakunta. Ja kun Kurki-Aatami, saarnamies, ääni itkusta väristen viimein rupesi puhumaan Vapahtajan viidestä haavasta, silloin puhkesi myrsky. Kuulijat kavahtivat penkeiltään, rupesivat hypähtelemään ja tanssimaan. Kuului vain yhtenäinen "voi, voi!" ja "hiih, hiih" Toisinaan kuulosti siltä, kuin olisi joku nauranut, mutta sekin muuttui yht'äkkiä käheäksi parkumiseksi, aivan kuin olisi asianomaista pieksetty. Ne olivat liikutuksia, Lapin kansan uskonnollisen hurmiotilan ilmauksia.

Aluksi hän oli koettanut niitä hillitä. Hän oli noussut puhumaan. Mutta se oli vain vaikuttanut kiihdyttävästi. Liikutukset olivat kasvaneet myrskyksi. Se oli uhannut nielaista hänetkin, yliopistollisen sivistyksen saaneen miehen. Siinä oli ollut jotakin suggeroivaa. Hän oli tuntenut sen ja paennut.

Hän oli miettinyt kysymyksen ratkaisua, miettinyt kauan ja pitkään. Hän oli ollut tekevinään tarkkojakin havaintoja ja päätenyt toisinaan aivan lystikkäihinkin loppupäätelmiin. Miksi ei liikutuksia syntynyt enää sen jälkeen, kun hän ensi kerran oli seuroissa istunut? Miksi ei Kurki-Aatami lämmennyt kuten tavallisesti? Eikö Pyhä Henki voinut vaikuttaa papin läsnäollessa? Pelkäsikö Pyhä Henki pappia?

Se oli tuntunut naurettavalta. Se ei voinut olla mahdollista. Mutta miten oli selitettävissä, ettei liikutuksia enää esiintynyt hänen läsnäollessaan? Hän oli koettanut asiasta alkaen ottaa niistä selvää. Ne olivat herättäneet hänessä samanlaista mielenkiintoa kuin vanhat tarinat staaloista ja tietäjistä. Hän oli toisinaan oikein vilpittömästi pyrkinyt saarnamiesten ystävyyteen löytääksään arvoitukselle ratkaisun. Mutta vastaus oli aina ollut sama: "Ei luonnollinen ihminen ymmärrä niitä kuin Jumalan Hengen ovat. Ne ovat hänelle hulluus."

Hän oli toistamiseen seisonut lukitun linnan portilla. Tämän linnan haltijat olivat yhtä itsepintaisia kuin ensimmäisenkin. Ne eivät avanneet portteja omallekaan väelle hänen sattuessaan joukkoon.

Epäonnistumisistaan huolimatta Jonatan Stark oli yrittänyt yrittämistään, mutta lopuksi hänen oli täytyntä lakata. Hän oli tyytynyt vain kauempaa katselemaan ja silloin hän oli tehnyt toisen mielenkiintoisen havainnon.

Kurki-Aatami ja muut saarnamiehet puhuivat merkillisen yksinkertaisesti. Oikeastaan se ei ollut mitään puhetta, vaan jonkunlaista vakavaa juttelua. He juttelivat "aapostoleista" ja profeetoista sangen alkuperäisellä, klassillisella tavalla.

Jonatan Starkin oli täytyntä tunnustaa, ettei hän olisi pystynyt siten puhumaan. Kurki-Aatamin esityksessä oli mieskohtaisen puhuttelun leima. Mutta se oli kokonaan toisenlaista kuin papilla. Siinä soi vielä persoonallisempi sävy. Yksin apostoleitakin kohtaan hän käyttäysi tuttavallisesti. Hän puhui "Pekka-veljestä" ja "Paavo-veljestä". Jonatan Stark oli aluksi loukkaantunut tällaisesta tuttavallisuudesta. Hän oli tahtonut puolustaa apostolisten esimiestensä kunniaa. Mutta turhaan. "Pekka" ja "Paavo" vaelsivat ympäri seuratuvaissa. Ja vaikka Jonatan Starkista oli aluksi tuntunut, että heillä oli peski päällä, oli hän lopuksi oppinut näkemään apostolisen paimensauvan heidän kädessään. Ja siitä alkaen peski oli ruvennut loistamaan hänen silmissään paavin purppuralta.

Oli totta, että Lappi "taamoi", taivutti alleen. Se oli riistänyt Jonatan Starkilta kyvyn tunkeutua lukitun linnan pyhäkköön: liikutusten salaperäisyyden perille. Mutta samalla se oli taivuttanut hänet näkemään apostoli Paavalin ja Pietarin lähempinä tuttuina Kurki-Aatamin kanssa. Eikä se edes viime aikoina ollut enää kadehdittanut häntä. Siinä määrässä Lappi taamoi.

Ihmeellinen, salaperäinen Lappi. Jonatan Stark oli yhdeksäntoista vuotta etsinyt sen sielua, kuten kuninkaanpoika noita-akaksi loihdittua prinsessaa, mutta ei ollut löytänyt. Häneltä nähtävästi puuttui taikasana, se jumalallinen "sesam", joka olisi avannut hänelle portit lapinelämän kätkeytyihin kammioihin. Alussa hän oli luullut onnistuneensa. Se oli alkuaikoina. Mutta kuta kauemmin hän oli Lapin kansan keskellä elänyt, sitä lujemmin hän oli ruvennut uskomaan Lapin sielun saavuttamattomuuteen. Se pakeni kuin riekkoparvi hänen edellään. Kesämatkailjat kulkivat riemuiten etelään. He luulivat löytäneensä tämän etsityn helmen. Mutta itse asiassa he olivat löytäneet vain värjätyn lasipalasan. Surullista oli vain se, että useimmat heistä uskottelivat itselleen ja muille löytäneensä oikean.

Jonatan Stark oli siis koettanut jos kukaan, mutta turhaan. Lapin sielu, tuo äänetön ja kuitenkin kuuluva, tuo näkymätön ja kuitenkin joka päivä näkyvä, pakeni hänen edellään kuten poro, joka ei tahdo antautua kiinni. Se oli "menentelijä sielu". Sen nimen hän oli antanut sille. Hän näki vain vilahduksia siitä. Milloin se häivähti silmään kotalappalaisen kirkkopeskin koristuksissa, milloin hän oli kuulevinaan sen äänen Kurki-Aatamin saarnassa. Silloin se usein muistutti jänkälinnun yksitoikkoista piipitystä. Toisinaan, kesäöinä, hän oli näkevinään sen nousevan maasta ilmaan kevyen usvan kaltaisena. Ihminen asui sen keskellä, mutta ei saanut sitä käsiinsä. Milloin se muistutti tanssivaa keijukaista, harsopukuista ja hienoa, milloin pimeästä tuijottavaa kuolleen silmää. Ja joskus: — sillä ei ollut silmiä ollenkaan. Se oli kuin pääkallo.

Jonatan Stark oli lopettanut Lapin sielun etsimisen, sillä hän oli "taamoutunut", käynyt niin kesyksi ja hiljaiseksi kuin poro, joka pitkän tempuilun jälkeen on saatu kulkemaan suoraan.

Hän oli kulkenutkin "suoraan" nämä viimeiset vuodet, mutta matka oli hänestä ollut mielenkiintoa vailla. Hän halusi uusille palkisille, etelään — sinne, missä ihmiset elivät onnellisempina kuin täällä karun kiviön keskellä.

Mutta — olivatko etelän ihmiset sen onnellisempia?

Merkkillistä. Nyt, kun hän oli saanut varmuuden pois pääsystä, oli tämänkaltaisia kysymyksiä johtunut hänen mieleensä. Hän oli vuosikautia kurkottanut kättänsä maljaa kohti, joka hänen mielestään sisälsi onnen. Mutta nyt hän oli ruvennut pelkäämään: eikö senkin maljan pohjalla ajelehtinut kaipaus, kaipaus uuteen, parempaan, valoisampaan, ehyempään — kaipaus onneen, kaukaiseen onneen?

III.

Jonatan Stark muisti ensimmäiset hautajaiset, joihin hän Lainiossa oli joutunut. Ne eivät olleet millään tavalla poikenneet tavallisista lainiolaisista hautajaisista, mutta hänen mieleensä ne olivat painuneet sen vuoksi, että hän niissä oli ensi kerran joutunut väittelyyn Kurki-Aatamin ja paikkakunnan uskovaisten kanssa.

Kaisan-Juntti, vanha mäkitupalainen, oli kuollut. Hänen arkkunsa oli levännyt kuusimajassa Poikelan talon pihalla. Juntti oli aikomaan ottanut osaa moneen heinäntekoon Poikelan Aapon avaroilla luonnonniityillä ja siitä hyvästä oli Aapo-isäntä kustantanut Juntin hautajaiset. Junttilta ei nimittäin ollut jäänyt ketään läheisempiä omaisia.

Juntti-vainaja oli ollut ahkera kirkossakävijä. Joka sunnuntai hän oli istunut määrättyllä paikallaan Lainion pienessä kirkossa. Mutta hän ei ollut kuulunut paikkakunnalla vallitsevaan uskonsuuntaan. Se seikka oli laskettu Juntin menopuolitilille sangen painavasti.

— Hyvä mies, mutta huonosti kävi, oli joku hautajaisvieraista huomauttanut.

— Kuinka niin? oli Jonatan Stark kysynyt.

— No, kun meni liikkumattomana. Kyllä kai kirkkoherra sen tietää, mihin silloin joudutaan.

— Tarkoitatteko, ettei hän olisi tullut autuaaksi?

Halveksiva pihaus tuvan täyteisestä miesjoukosta. Vielä nyt autuudesta puhuttiin Kaisan-Juntin hautajaisissa!

— Sanotaan suoraan, mitä tässä kierrellään. Kaisan-Juntti meni helvettiin niin että tömähti.

Jonatan Stark oli kauhistunut. Hän oli muistanut jokivarren. Se hoiti uskonasioita ankaralla kädellä. Tiukalla oli häntä itseäänkin pidetty. Mutta lausua nyt noin ankara tuomio köyhästä vainajasta, joka oli koko elämänsä ajan harrastanut jumalisuutta ja kirkossakäyntiä. Tiesivätkö läsnäolijat Kaisan-Juntista mitään pahaa?

— No ei! Siitä se nyt ainakin oli poikki! Rehellisempää miestä ei ollut asunut koko törmällä... mutta ei kai pappi tarkoittanut, että sinne Jumalan eteen paljaalla rehellisyydellä...?

Ei kyllä, mutta hedelmistähän puu tunnettiin.

Sama halveksiva pihaus kuin edelliselläkin kertaa. Oli siinä pappi, joka ei uskosta paljon tiennyt!

Mihinkäs pappi sen uudensyntymisen pani?

No tietysti! Sitä ei Jonatan Stark ollut tahtonut syrjään työntää. Mutta se kun oli kerta kaikkiaan Jumalan työ, ei hänellä, papilla, ollut oikeutta sitä parantelemaankaan ruveta.

Silloin oli myrsky lauennut. Vai Jumalan työ! No niin... kyllä tavallaan... mutta välittäjät, ihmiset, mihinkäs ne pantiin? Huonostipa osasi tämä Lainion uusi pappi Raamattunsa. Eikö Vapahtaja ollut Luukkaan evankeliumin 15:ssä luvussa selvästi näyttänyt, että palvelijoita tarvittiin? Kuka puki tuhlaajapojalle parhaat vaatteet ylle? Kuka pani kengät hänen jalkoihinsa ja sormuksen hänen sormeensa? Eivätkö ne olleet palvelijat.. kristityt... joille Jumala oli jättänyt vallan pukea ja riisua, avata ja sulkea? Ja mikäs tehtävä oli seurakunnalla? Eikö vaimo evankeliumissa lakaissut huonetta siihen asti kunnes löysi kadottamansa rahan? Eikö pappi ollut Ilmestyskirjaa lukenut? Ehei... seurakunta piti olla... seurakunta, joka etsi ja löysi. Mutta eikö ollut Kaisan-Juntti mennyt ilman seurakuntaa... vanhan...

suuripräänttisen virsikirjansa varassa, jossa oli rautalankaha'at ja messinkinupit? Kyllä taisi Jumala taivaassa vähän ihmetellen avata kirjan ja kysyä: "Mitäs präänttiä se tämä on?" "Uusi virsikirja!" "Kylläpä on kaunisteltu!" "Kun ei pirun nimeä edes kehdata mainita, vaikka pojalla oli sellainen kamppailu tämän kanssa siellä korvessa."

Siitä oli syntynyt kiivas väittely. Jonatan Stark oli silloin ollut kolmenkymmenen vanha ja hänellä oli vankka niska. Sitäpaitsi hänellä oli ollut uusi papintakki ja hohtavan valkoiset liperit. Hän oli siis ottanut väittelyyn osaa virkansa puolesta. Mutta Kurki-Aatami ei ollut antanut perään, vaikk'ei hänellä ollut ollutkaan yllään kuin kotikutosarkaa ja poronsarvista sorvatut napit takissaan. Häntä ei ollut häikäissyt papin punakka, hiukan kiivastunut muoto. Hän oli siis lyönyt tämän laudalta kuin mies, kuulijoiden vakuutella: "Niin on kuin Aatami sanoo. Ahtaasta portista on kaikkien mentävä, jos mieli autuaaksi tulla."

Mutta hyvä mies oli Kaisan-Juntti ollut, hyvä ja luonnonsiivo. Siitä oli vallinnut vain yksi mielipide. Sellaista niittomiestä ei kirkonkylän törmällä ollut löytynyt toista, jollei nyt itse Poikelan Aapo... Mutta ei... alakynteen oli Poikelan Aapokin tunnustanut joutuneensa. Ei Juntin kanssa ollut kilpasille pystynyt kukaan. Siinä se olisi kirkkoherrallekin ollut heinä mies.

Keskustelu oli suuntautunut rauhallisemmille aloille, heinäntekoon ja kalanpyyntiin. Niillä aloilla oli Jonatan Stark'kin saanut asemansa pitää. Hän olikin innokas kalamies, joka jo tullessaan oli tuonut alhaalta kaksi valtavaa rysää. Niillä kelpasi koettaa jokivuopajista jäänlähdön aikaan. Sen olivat lainiolaisetkin myöntäneet.

Omituisten tunteiden vallassa oli Jonatan Stark niistä hautajaisista palannut. Hän oli taistellut ensimmäisen taistelunsa uskon puolesta ja joutunut tappiolle. Vielä olivat kylänpoikaset nostaneet lakkia hänelle, mutta hänestä oli tuntunut, että se pian lakkaisi. Niinkuin oli tehnytkin. Vain päätä nyökäyttivät vastaan tullessaan, jos nyökäyttivät ollenkaan.

Siitä alkaen oli yhteisymmärrys hänen ja seurakunnan välillä ollut rikki. Eivätkä seuraavat vuodet olleet sitä korjatuksi saaneet. Kumpikaan puoli ei ollut halunnut myydä mielipiteitään. Jonatan Stark oli ensi vuosina saarnannut armonjärjestyksestä lujasti, enemmän kuin oli itseään halunnut. Sillä oikeastaan hän ei kuulunut dogmien palvojiin. Mutta täällä, missä uskonkappaleet seisoivat perustuksillaan lujina kuin lumihuippuiset tunturit keskellä erämaata, se oli näyttänyt tarpeelliselta. Hän oli toivonut ihmisten tulevan järkiinsä. Mutta — turha toive. — Kurki-Aatami veti vastavedon joka sunnuntai. Jos Jonatan Stark, innostuneena ja lämminneenä, oli nostanut Nikodemuksen taivaaseen, oli Kurki-Aatami iltaseuroissa hänet sieltä alaskiskaissut. Tuota vanhaa juutalaisten ylimmäistä oli siis riepoitettu taivaan ja kadotuksen väliä. Kunnes Jonatan Stark oli kyllästynyt. Hän oli heittänyt Nikodemuksen ja muut erimielisyyttä herättävät Raamatun henkilöt oman onnensa nojaan ja saarnannut vain sellaista, josta ei suoranaisia uskonriitoja syntynyt. Viime vuosina hän olikin saarnannut itselleen enemmän kuin muille, rohkaistakseen itseään tässä karussa erämaassa. Jumalanpalveluksista oli muodostunutkin virkistys hetkiä, ainoita, joita hänellä kalastusta ja kirjallisuuden viljelyä lukuunottamatta vielä oli.

Kovaa oli siis ollut hänen virkansa ulkonainen puoli, mutta sitä siunatummaksikin se oli muodostunut sisäänpäin.

Jonatan Stark oli näiden yhdeksäntoista vuoden kuluessa arvioinut uskonnolliset arvot uudelleen, sikäli kuin hän kirjallisuuden puutteessa oli pystynyt niille kaikille selvää muotoa antamaan. Mutta Lapin suuren hiljaisuuden keskellä hän oli oppinut aavistelemaan totuutta siinäkin, missä lujaa pohjaa ei muuten löytynyt. Hän oli kehittänyt oman teologiansa, joka kyllä — kun hän siitä suljetussa seurassa puhui — usein sangen surkeasti kärsi kiinteiden puitteiden puutetta, mutta jossa siitä huolimatta sykähteli uusi elämä. Se oli riittänyt ylläpitämään hänen yksinäisen sielunsa usein sammumaisillaan lepattavaa liekkiä tämän harmaan yksitoikkoisuuden keskellä. Hän oli vuosien varrella varovaisesti raaputellut Vapahtajan kuvan haalistunutta kultausta ja löytänyt ilokseen sen alta uusia, tuoreempia värejä. Monta ennen rakasta kultalevyn palasta hän tosin oli tässä työssä menettänyt, mutta löytämänsä uusi väri oli tuoreudellaan korvannut menetetyt, korvannut moninkertaisesti.

Hänelle oli selvinnyt, ettei uskonnossa ollut tärkeintä sen ulkonainen muoto, ei edes opinkappalten vanha asukaan, vaan se, että ihminen eli, eli sisällisesti uutta, täydellisempää elämää. Näin hän oli päässyt henkisyiden korkeammalle tasolle, jolta katsottuna elämä oli ruvennut näyttämään toiselta kuin ennen. Hän oli oppinut ymmärtämään enemmän ja suhtautumaan myönteisesti sellaiseenkin, jota hän ennen oli jyrkästi tuominut.

Mutta tämä uuden uskonnollisen maailman löytö oli vaikuttanut sangen haitallisesti hänen ulkonaiseen asemaansa. Kun hän ei kuulijakuntansa kehittymättömyyden vuoksi voinut uusia oppejaan julistaa, hän oli vuosien varrella yhä enemmän sulkeutunut itseensä, vetäytynyt erilleen ihmisistä, muistamatta, että nämä luonnonlapsen uteliaisuudella seurasivat jokaista hänen askeltaan. Harhaopista he eivät pystyneet puhumaan, mutta he puhuivat sitä enemmän hänen muuttuneesta olennostaan. He

moittivat häntä ylpeäksi.

Jonatan Stark oli alkuaikeina esiintynyt moitteettomasti puettuna, arkipäivinäkin kauluksissa ja kalvostimissa. Silloin olivat lainiolaiset ihailleet hänen 'alhaisuuttaan'. Nyt, kun hän sisäiseen maailmaansa vetäytyneenä ei enää tullut tarpeeksi kiinnittäneeksi huomiota ulkonaiseen, kummastelivat seurakuntalaiset, että mies paikatuissa sarkahousuissa saattoi olla niin luoksepääsemätön ja ylpeä. Vain joskus, kun yksitoikkoiset, toistensakaltaiset päivät eivät enää tuoneet minkäänlaista pienintäkään vaihtelua tullessaan, hän saattoi keskellä viikkoa pukeutua juhlapukuun ja astella pappilan salissa pitkin, mieltä askelin. Oli, kuin olisi epätoivoinen sieluparka kiiltävien kaulusten ja kalvostinten avulla rimpuillut pinnalla pysyäkseen. Oli miten oli: tulos tällaisesta "muodonvaihdoksesta" oli hänelle itselleen tavallisesti ollut sangen vähäinen, mutta ulospäin, kirkonkyläläisiin, se aina oli vaikuttanut voimakkaasti. "Mitäs nyt kirkkoherra juhlii, kun on luopunut paikkahousuistaan ja pukeutunut parhaaseen verkaan? Ja oikein kauluksissa keskellä viikkoa! Oliko siellä vieraita, vai mitä juhlaa pappilassa vietettiin?"

Kauppias Raattaman palvelijatar oli juossut ottamaan siitä selvää, mutta palannut pettyneenä takaisin. Ei sinne vieraita ollut tullut eikä pappilan palvelijatar ollut tiennyt mitään merkkipäivästäkään. Kirkkoherran rouva vain oli sanonut papalla taas olevan hänen raskaat aikansa. Mitkä ihmeen raskaat ajat? Lainiossa, hyvätuloisessa seurakunnassa, ja kaksi tervettä ihmistä, joiden lapsetkin jo olivat aikuiset? Palkkaa runsaasti ja työtä vähän. Ei siinä olisi luullut raskaiden aikojen käsiksi pystyvän.

Mutta kirkonkyläläiset eivät ymmärtäneet, he, jotka olivat seudulla syntyneet ja kasvaneet. He eivät käsittäneet, kuinka musertavaksi hiljaisuuskin toisinaan saattoi ihmiselle käydä, — ihmiselle, joka oli elänyt vilkkaammissa oloissa. He eivät aavistaneet, että pappi taisteli synkkämielisyyden kanssa, taisteli kunnes voitti.

Sellaisten hetkien jälkeen oli Jonatan Stark leikkinyt sielussaan kuin lapsi päivänpaisteisella nurmikolla.. Kaikki oli tuntunut ihmeellisen hauskalta ja mielenkiintoiselta. Hän oli muuttunut aivan lapselliseksi, niin että hänen vaimonsa oli täytyntä väkistenkin nauraa. "Kun nyt yltyy kiilloittamaan vanhojen kaulusnappien kantojakin!" "Siunatkoon sitä pappaa, se on toisinaan juuri kuin pikkuinen poika!" Mutta Julia-rouva ei ymmärtänyt, että kun hänen miehensä sielussa paistoi päivä, tuli hänelle tavaton kiire saada kaikki yhtä kirkkaaksi ja loistavaksi ympäristössäänkin. Ja kun ei lopuksi enää muuta kiilloittamista löytynyt, hän haki kaulusnapit esille ja ryhtyi kiilloittamaan niiden mustuneita kantoja.

Taikka — kyllähän Julia-rouva sen tavallaan ymmärsikin. Sellaisina päivinähän todettiin kaikenmoiset pikkuasiat. Neule kirkkoherran paulakengissä oli ihan riittävän korkea. Ne olivatkin norjalaista mallia, jota Lainiossa yleisesti käytettiin. Ja se Johan Henrik Huikuri oli kerrassa erinomainen suutari. Paria vanhaa kaulusta saattoi yhtä hyvin pitää nurinpäinkin, kunhan Julia-rouva vain ne nurjalta puolen silitti. Ruskeaa kenkämustetta oli vielä puoli purkkia. Se riitti vielä ensi kesän yli, joten ei tarvinnut tilata uutta. Mutta se piti säilyttää kosteassa ja kylmässä paikassa, jottei se kuivaisi. Sandra-piika sai nimenomaisen määräyksen viedä purkin kellariin.

Ne olivat valoisia päiviä Lainion pappilassa. Aurinko paistoi saliin myöhäissyksyn vaisulla loisteella, mutta Jonatan Stark kulki hyräillen kukkaruukulta toiselle kooten pudonneita lehtiä kouransa ja heitellen niitä uniin. Hän poimi sielunsa alakuloisuuden siruja ja hävitti ne tyyten. Isävainajan kuva riippui hiukan vinosti seinällä. Se oikaistiin matemaattisella tarkkuudella. Kirjoituspöydän pulpettialmanakka, joka osoitti viittä vuotta ajassa taaksepäin, sai uuden imupaperin. Kynän varret varustettiin uusilla terillä, lyjykyntä teroitettiin ja lopuksi ryhtyi kirkkoherra hiomaan puukkoaan.

"Saisit sinä kerran laskea kyökkiveitsetkin, Jonatan", oli Julia-rouva sanonut nähdessään miehensä työnnön. Sitä ei ollut tarvinnut kahdesti sanoa. Oikopäätä oli Jonatan Stark lähtenyt suntion mökille. Siellä oli hyvä pyörätahko, jolla sopi teroittaa. Mäki-Roope oli vääntänyt tahkoa ja Jonatan Stark laskenut. Hänen sielussaan olivat taas pitkästä ajasta soineet elämän sävelet ja veitsistä piti tulla hyvät. Oliko Roope koskaan nähnyt parempaa terästä? Se oli sitä kuuluisaa Kauhavan rautaa, josta jo laulussakin mainittiin. Niinpä niin. Hyvää taisi olla, mutta hyvää oli Norjan teräskin. Raaterovan porvarilla oli kerran ollut puukko, jolla oli saanut ajaa parran, milloin vain halusi. Oliko kirkkoherra koskaan sellaista puukkoa nähnyt?

Yksinkertainen Roope! Hän oli ollut onnellinen nähtyään kerran Raaterovan porvarilla "sellaisen puukon". Hän olisi tuntenut itsensä sata kertaa onnellisemmaksi, jos kerrankin olisi saanut istua pääkaupungin parturin tuoliin. Hän, Jonatan Stark, oli istunut niissä monta monituista kertaa. Mutta — mahtoikohan käydä niin, että hän joskus tulisi kadehtimaan Roopen onnea?

Eikö Julia ollut joskus laulanut:

"Dort, wo du nicht bist,

dort ist das Glück?"

(Siellä, missä sinä et ole,
siellä on onni.)

Kummallista, kummallista kaikki.

IV.

Kuka mittaa kaikki yksinäisen Lapin papin pitäjämatkat? Kuka luettelee ne lukemattomat ahkionjäljet, jotka talvien kuluessa ovat piirtyneet lumisten aapojen pintaan? Yhdeksäntoista vuoden tuiskut ovat ne peittäneet umpeen.

Kuka voi osoittaa ne levähdyskivet, joilla Lapin pappi on pitäjämatoillaan istunut, sillä aikaa kuin opas pisti piippuun "Ruijan leikkoja" ja yksikantaan jutteli ilmoista ja vuodentulotoiveista? Erämaa lepäsi ympärillä hiljaisena. Sääskeet vain survoivat vimmoissaan. Niiden kiukku ihmistä ja jokaista elävää kohtaan oli pysynyt samana sitten aikojen alun. Sama yksitoikkoinen ininä, vuoroin intohimoisempi, vuoroin tylsä ja kalsea. Niin — kuka voi laskea ne hyttyset, jotka Jonatan Stark on yhdeksäntoista kesän kuluessa pyyhkäissyt kasvoiltaan maahan? Niiden nimi on legio ja ne makaavat hajallaan pounumättäiden lomissa ja saraheinäin tyvillä antaakseen laihan, säälittävän pienen ruumiinsa höysteeksi karulle maalle.

Nyt, kun Jonatan Stark tietää pääsevänsä pois, hän kulkee muistoissaan entisiä pitäjämatojaan. Hän retkeilee yhdeksäntoista kesää ja talvea. Mutta nyt kuluvat matkat kuin siivellä pyyhkäisten. Vanhat muistot antavat valjastaa itsensä ahkion eteen ja hui! — ne suorittavat nuo tutut taipaleet suunnattomalla nopeudella. Ne käyttävät häntä eksesissäkin kädenkäänteessä ihan. Ne juoksevat aavat, jängät ja tunturiseljanteet pienessä, lyhyessä tuokiossa, kaikki pysähdysajat lukuunotettuina. Jonatan Stark, ehtii useamman kerran hengessään huutaa: "hohooi!" johon hiljainen, luminen kivieliö vastaa: "hohooi!" Mutta kerran hän on huutanut "hohoita" tuska ja epätoivo sydämessä.

Hän oli jo luullut jääneensä erämaahan kuolemaan.

Hän muistaa senkin päivän kuin eilisen. Se oli tapahtunut kolmantena talvena hänen tulonsa jälkeen. Hän oli silloin hoitanut Tenomuotkan kappeliseurakuntaa, josta pappi oli muuttanut etelään kulkusten soudessa. Tuo pappi, Filemon Krook, oli sillä kertaa upeillut purgapeskissään kuin keisari kruunausmanttelissa, ja hän, Jonatan Stark, oli hiukan säälinyt miestä. Hän oli vielä silloin elänyt nousutunnelmissa ja oli melkein loukkaantunut Filemon Krookiin. Tämä oli rekeen istuessaan lausunut: "No, terve, Jonatan Stark, jos löydät piippuni sieltä käsivarren puolesta, niin pidä se muistona minulta." Filemon Krook oli ollut sellainen iloinen velikulta. Seuraavana syksynä hän oli lähtenyt "käsivarteen" kouluntarkastusmatkalle. Siitä matkasta oli vähällä ollut muodostua hänen viimeisensä.

Lähdettyään tuossa neljän tienoissa iltapäivällä Kierukkavaaran talosta aikeissa ajaa Äkässuvantoon, Norjan puolen kirkolle yöksi, hän olikin ajanut harhaan. Kierukkavaaran Kalla oli yksityiskohtaisesti neuvonut: — piti vain välttää vasemmanpuoleista heinätietä, joka parin, kolmen kilometrin päässä talosta oli valtatieltä poikennut syrjään.

Hän oli lähtenyt. Iltapäivä oli ollut kaunis, tuollainen surumielisyyttä herättävä Lapin kevättalven iltapäivä, ja keli erinomainen. "Humu", hänen uskollinen ajokkaansa, oli tolvannut virkeänä. Se oli Kierukkavaarassa saanut runsaasti jäkälää. Hän oli vaipunut omituisiin tunnelmiin. Hänestä oli tuntunut, että hän oli viimeisen päivän mies, joka ajeli auringonlaskua kohti. Maailma hänen takanaan pimenei, mutta edessäpäin loisti avaruus kirkkaana. Sinne... kauas meren äärille oli kerääntynyt koko maailma. Siellä... rannattomalla rannalla, lumihuippuisten tunturien totisina katsellessa, pidettäisiin tuomio kaiken lihan yli, sillä siellä oli valoa. Yksinäiset mökit joen rannalla olivat näyttäneet autioilta. Aurinko oli kullannut niiden pienipuitteisia ikkunoita. Se tarkasteli, olivatko kaikki lähteneet. Kaikki, kaikki olivat menneet. Vain hän, Jonatan Stark, Lainion pappi, oli ajellut vielä kuin myöhästyneenä, tutkien itseään. Hiljaisuus hänen ympärillään, laskevan auringon raukea hohde lumelle, oli nostattanut kaikenmoisia kysymyksiä hänen sielunsa sisimmästä. Oli ollut taas yksi niitä hetkiä, jolloin hän oli käynyt käräjiä itsensä kanssa. Ympäröivä luonto oli hellittämättömällä tavalla pannut hänet katumaan sellaista, jota hän tavallisissa oloissa ei katunut. Hän oli taas kokenut, että Lapin hiljaisuuden keskellä elämän pikkutapauksetkin saivat aivan uuden tunnesisällön.

Tällaisissa omituisissa, hiukan raskasmielisissä tunnelmissa hän oli ajellut eteenpäin yhtään huomaamatta, että poro oli poikennut heinätielle. Hän oli ajellut menemään tarkaten auringonlaskun aikaansaamia väri- ja värivahduksia taivaalla. Jo olivat hävinneet viimeisetkin keltaiset juovat ja hämärä oli laskenut tiheänä huntuna yli seudun. Ympäristö oli ruvennut elämään eikä hiljaisuus ollut enää tuntunut niin oudolta.

Jänkiä ja aapoja ja vuoroin metsäsaarekkeitä. Hän oli hiukan ihmetelty. Niemi, jonka yli hänen oli ollut ajettava, oli tuntunut luonnottoman laajalta. Eikä hän edellisiltä matkoiltaan Krookin kanssa ollut siellä puolen muistanut jänkiä olevankaan.

Mutta tie oli ollut levä ja kova. Se oli johtanut suoraan eteenpäin yli järveltä näyttävien aukeamain ja kiivennyt toisinaan synkkään korpeen.

Oikealla puolen oli kohonnut tunturinselkiä, toinen toistaan korkeampia. Tie oli kulkenut matalampaa vaaran seljännettä, jossa kasvoi vankkoja, kääkkyräisiä mäntyjä. Niiden välistä olivat kuumottaneet siniseltä välkehtivät tunturit, joita tiestä oli näyttänyt erottavan vain jyrkkä, kapea rotko.

Hän oli pysäyttänyt poronsa ja katsonut tulitikun valossa kelloaan. Se oli osoittanut puolta yhdeksää. Tavallisten laskujen mukaan hänen olisi jo seitsemältä pitänyt olla perillä Äkässuvannossa. Hän oli huomannut eksyneensä.

Sinä iltana olivat Norjan tunturit saaneet kuulla Lainion kirkkoherran Jonatan Starkin messuäänen. "Hohooi, hohooi!" Kaikesta päättäen ne olivat pitäneet ääntä hyvänä, sillä ne olivat kilpaa — tosin hiukan kuin ilkkuen — vastanneet: "Hohooi!" Mutta hän, Jonatan Stark, ei ollut sinä iltana ollut leikkipäällä: — hän oli tuntenut itsensä vaivaiseksi syntiseksi.

Eksyneen mielialoja ei ymmärrä kukaan muu kuin se, joka on itse kerrankin pahanlaisesti eksynyt. Jonatan Stark tiesi sen illan jälkeen, mitä kaikkea voi mieleen tulla.

Hän oli siirtynyt kuin itsensä ulkopuolelle katselemaan elettyä elämäänsä. Ja se, mitä hän oli nähnyt, oli nostattanut kaipauksen kyneleet hänen silmiinsä.

Hän oli istunut kumoonkäännetyllä ahkiolla ja tarkannut elämänsä eri jaksoja. Ne olivat vyöryneet hänen silmänsä ohitse kuin kuvaelmat moniosaisessa näytelmässä.

Jonatan Stark ylioppilaana istumassa sängyssään "Saima"-nimisessä matkailijakodissa Helsingissä. Hämärä, hauskanäköinen huone ja sen pöydällä ikkunan edessä valkoinen ylioppilaslakki. Sen hän oli edellisenä iltana saanut ja rinta laajeni vieläkin Alppilan muistoista. Ylioppilas nousee vuoteestaan, asettaa ylioppilaslakin päähänsä ja jää paitasillaan katselemaan nukkuvia kivimuurien päätyjä...

Toinen kuva: — Jonatan Stark nuorena pappiskokelaana seisomassa Porvoon vanhassa tuomiokirkossa. Valkohapsinen piispa alttarilla puhuu lempeästi. Hän puhuu kristittyjen veljeydestä. Jonatan Stark katselee alttaritaulua edessään. Niin selvinä, niin häikäisevän kauniina hän ei ollut koskaan nähnyt itämaalaisten pukujen loistavia värejä kuin silloin eksyksissä ollessaan. Vapahtajan sininen tooga oli näyttänyt yhtä siniseltä kuin kaakon taivas hänen ajaessaan jokea pitkin...

Hän ei ollut hirvennyt ajatella Lainion pappilaa sen yksityiskohtia myöten, vaan oli torjunut ne kuvat mielestään hukkuvan epätoivolla. Tuo pieni rakennus oli tuntunut paratiisilta, mutta niin saavuttamattomalta. Hän oli riistäynyt niistä kuvista irti luontaisella päättäväsyydellään, joka ei vielä ollut häntä tyystin jättänyt. "Ei pappilaa, ei pappilaa"; hän oli hokenut haaliessaan kokoon puita yönuotiota varten. Hänellä oli onneksi ollut kirves ja tulitikut matkassa. Poro oli viety kaivamaan pienen matkan päähän ja hän itse oli heittänyt maata ahkion suojaan tulen loisteeseen. Olipa sillä kertaa osoittautunut hyväksi, että hän ylioppilasaikanaan oli nukkunut rakovalkealla useamman yön. Mutta maat olivat silloin olleet tutut. Nyt ne sitävastoin olivat uppo-oudot. Sinä yönä hän oli täydellisesti käsittänyt Jaakobin tilan tämän viettäessä yötään erämaassa kivi päänsä alla. Eroitus oli vain ollut siinä, ettei hän ollut unissa nähnyt enkeleitä, vaan hirvittäviä susilaumoja, jotka joka hetki olivat valmistautuneet hyökkäämään hänen kimppuunsa.

Vitkaan, perin vitkaan oli päivä valjennut. Hämärä oli kuin kiusaa tehden viipynyt lumella ja puiden oksilla. Hän oli seurannut sen leikkiä toivon ja pelon vaiheilla. Kunhan ei aamusta vain rupeaisi satamaan lunta. Silloin hän ei osaisi takaisin. Hän oli lähettänyt korkeuteen palavan rukouksen: "Ei lunta, ei hinnalla millään!" Utistalokkaat väylän varrella toivoivat sitä kyllä. Heistä oli ollut vielä liian jyleä ajaa. Mutta hän, Jonatan Stark, oli hengessään taistellut heidän toivomuksiaan vastaan. Kai Jumala sentään oli siksi oikeamielinen, että pani ainakin kymmenen veltoa huokausta yhtä kiinteää, hätäntyneestä sydäimestä lähtenyt rukousta vastaan, — kun sen vielä päällepäätteeksi rukoili mies, joka hoiti kahta seurakuntaa. Suunnilleen tähän tapaan olivat hänen ajatuksensa risteilleet. Arveluttavan kohtalon painon alla hän ei ollut johtunut ajattelemaan, kuinka naiviksi hän oli tullut uskossaan, — hän, laudatuurin pappi ja rovastin poika kymmenennessä polvessa. Mutta mitä välitti Lapin kiviä laudatuureista ja rovastinpojista. Se kohteli kaikkia samalla tavalla taivuttaen oppineen Lainion kirkkoherrankin ajattelemaan yhtä mutkattomasti kuin ajatteli joku lappalainen. Lopputulos oli kuitenkin ollut se, ettei lunta ollut satanut.

Hän oli ajanut entisiä jälkiään takaisin ja kymmenen tienoissa aamupäivällä istunut jälleen Kierukkavaaran pirtissä.

Mutta — siellä hän oli jälleen ollut laudaturin pappi ja rovastinpoika kymmenennessä polvessa. Hän oli kertonut yöllisen seikkailunsa ja siitä oli ollut leikki kaukana. Kun ihmiselle tuli oikea hengenhätä, merkitsi hänelle elämää tai kuolemaa sellainenkin jokapäiväinen seikka kuin tämä: — ripsahuttiko aamuyöstä lunta vai ei. Jos olisi hiukankin ripsahuttanut, ei hän, Jonatan Stark, nyt istuisi tässä muistelemassa, vaan harhailisi, tiesi missä. Mutta kun ihminen oikein sydämensä pohjasta huusi Herraa, oikein sillä Eliaan rohkeudella: että "näytä tänä päivänä" j.n.e., silloin tuli apu. Sen oli hän, Jonatan Stark, saanut elävästi kokea.

Talonväki oli päivitelty ja siunaillut. Hyvän aika sentään! Me tässä nukutaan, tuuhotetaan lämpimässä... ja sillä aikaa pappi paljaan taivaan alla! O Herra Jietari, kokonainen yö metsässä! Todellakin: — jos vain olisi ripsahuttanut, ei pappi olisi osannut takaisin. Tässä meidän isä juuri noustessaan toivotteli, että annapa nyt ripsahuttaa hiukan enemmän... mutta varjelkoon, se olisi ollut sama kuin varma kuolema... (Kierukkavaaran Liisa oli säikähtyneenä pysähtynyt keskelle lattiaa ja hänen silmistään oli saattanut lukea, mitä hän ajatteli.) Olisipa nyt Jumala vain Kallan toivomuksen kuullut, olisivat Kierukkavaaran lehmät tosin saaneet vereksiä heiniä, mutta Lainion pappi olisi eksynyt erämaahan. Ja kuin yhteisymmärryksestä taivaallisen haltijan kanssa oli Liisa-emäntä laittanut kahvipannun tulelle tavallisuudesta poikkeavalla kiireellä.

Kirkkoherran eksymisestä oli riittänyt puhetta koko aamurupeamaksi. Oli siinä yksi ja toinen aamuaskar jäänyt toimittamatta, mutta eihän nyt aina ollut pappikaan talossa ja vielä sellaisen retken jälkeen. Yksi ja toinen naapurikin oli pistäytynyt Kallan pirttiin ja jokainen oli saanut tarpeekseen siunailla ja päivitellä. Kun nyt ihan oppaatta, kulki! Kun nyt ei Kallakaan ollut lähtenyt papin matkaan? — Kalla oli joutunut hiukan ahtaalle. — Kuinkapa se hän... kun se Ruukikin oli kulkenut yksin... Vieläpä nyt Ruuki, joka oli sellainen tunturien karpeaja. Se poika ei välittänyt, vaikka olisi viikon kiveliotä kiertänyt, kunhan vain tupakat riittivät. Oli se sekin eksynyt kerran ja juuri samalle kairalle. Piippunsakin oli äijä pudottanut ja niin oli ollut kovassa tupakantuskassa, että "rötkäleitä" oli tehnyt Kuttasen Petterin lapsen ristimäkirjasta. Ei ollut sattunut muuta paperia matkaan. Paluumatkalla hänen oli häätynyt ottaa lapsen nimet ja kummit uudelleen muistiin. Oli siinä jo ollut hätä... papilla.

— No, kun ei repinyt käsikirjastaan lehtiä?

— Ei... sekin oli jäänyt kotiin. Se oli...Ruuki-pappi sellainen, ettei sillä toisinaan ollut rippineuvojakaan matkassa. Mikä lie ollut... maailman harava... hänkin, mutta iloinen ja leikkisä mies. Ja Kierukkavaaran Kalla oli ruvennut kertomaan Ruuki-papista.

Kerrankin... Äkässuvannossa oli nimismies panettanut tämän kiinni. Ei ollut tuntenut Suomen puolen pappia. Tämä oli tainnutkin olla ensi kertaa Äkässuvannossa käymässä... Oli tiukannut passia kylän tiellä... No... eihän papilla mitään kirjoja ollut. Ei muuta kuin lähde konttoriin. Ruuki-pappi oli talsinut nimismiehen edellä ja pyydellyt, että eikö hän saisi pappilassa käydä... Hänellä olisi ollut kirkkoherralle asiaa... Mitä vielä... ei kirkkoherra joutanut kaikkien kulkurien kanssa... Mitäpä siinä. Ruuki-pappi oli talsinut nimismieheen ja sielläkös oli tiukalle otettu... Mistä mies ja mikä nimi? Hilemon Ruuk... Ammatti? Pappi... Mitä... pappi? "Tässä ei kieroileminen auta!" Kyllä... pappi kuin pappi! Ei se siitä parannut. No... merkittistä! "Ettehän vain ole Tenomuotkan pappi?" "Kyllä, juuri se enkä kukaan muu." Nimismies oli pyydellyt anteeksi ja noitunut itsekseen. "Ei se mitään", oli Ruuki-pappi vakuutellut, "saatiinhan tehdä tuttavuutta." — Kyllä oli Äkässuvannon kirkkoherra nauranut ihan katketakseen, kun oli tapauksen kuullut.

Sellaista se oli. Missä lie nyt sekin mies? Ainakohan asunee siellä Helsingin korvallisella?

Siellä oli, mutta ikävää kuuluu pitävän.

— Ikävää? Mitenkäs siellä ikävä... sakeammassa kansassa?

Niin — kummalta se kuului, mutta niin oli pastori Krook kirjoittanut, että yksinäisyyden tunne saattoi siellä toisinaan käydä vielä painavammaksi kuin Lapissa. Katuvan kuului muuttoaan.

Kierukkavaaran Kalla oli vaipunut mietteisiinsä. Hän oli pudistanut päätään. Sen hän hyvin käsitti, että hänen moisellaan siellä olisi ollut ikävä. Mutta — Ruuki-pappi, joka oli valittanut ikävää täällä ja nyt — ikävä siellä. Herroista ei päässyt koskaan selvytyen.

Ei se ole ainoa kerta ollut, jolloin Jonatan Stark on eksyksissä harhailut. Mutta niin pahasti kuin tuolla kertaa tuskin milloinkaan ennen tai myöhemmin. Aina hän oli sentään taloon yöksi päässyt.

Niin — ne Lapin talot. Olivat nekin hiukan omituisempia paikkoja kuin talot muualla maailmassa. Jonatan Stark oli tehnyt sen havainnon, että kuta pohjoisempina ihminen asui, sitä hatarammin hän asumuksensa kyhäsi. Lainiossa käytettiin jo kaksoisikkunoita ihan yleiseen, mutta Tenomuotkan puolella niitä ei tavattu lainkaan. Pakkanen huurusi kyynärän pituudelta ikkunan raoista huoneeseen,

joka sekin oli niin kylmä, ettei riisuutuminen tullut kysymykseenkään. Talonväki istui takkatulen ääressä aamusta iltaan. Siinä pysyi sentään sulana. Mutta aamulla kun herättiin, oli kahvikuppi jäänyt lautaseen kiinni. Koko hoidon saattoi korvasta kiikuttaa pataan.

Monenlaisissa paikoissa hän oli näiden yhdeksäntoista vuoden aikana öitä viettänyt. Nyt poismuuton edellä oli niiden muisteleminen hauskaa. Lapinkota oli sentään jäänyt parhaiten mieleen. Sellaisessakin hän oli useampia öitä maannut.

Aluksi se oli tuntunut sangen kodikkaalta. Heittäytyä noin vain täysissä pukimissa, peski päällä, lapinlakki päässä ja poronahkakengät jaloissa porontaljavuoteelle nukkumaan paksujen Ruijan raanujen alle. Tuli sammui hiljaiseen, kodan väki asettui levolle, koirat sijoituivat ihmisten jalkopäähän tahi seljän taakse, savuaukosta tuikkivat taivaan tähdet ja ympärillä huokaili luminen erämaa, missä yö tuuli vain hiljaa tohahteli. Jossakin lähellä kalahti poronkello. Siellä kaivoi tokka, lappalaisen satapäinen lauma.

Mutta keskellä yötä kavahtaa isäntä ylös komentaen rengit jalkeille, sieppaa rihlansa ja syöksyy koirien kera ulos. Susi on poroissa! Alkaa vimmattu haukunta, jonka katkaisee laukaus... pariikin. Koiranhaukku yltyy, poronkellot kalkattavat, rengit hoilaavat. Koko kivele räikkuu monenkaltaisen äänen pauhusta. Öinen hiljaisuus on rikottu. Kunnes isäntä palaa hengästyneenä, heittää rihlansa kodan nurkkaan ja heittäytyy pitkälleen. No, mitenkäs kävi? Hajaantuivat. Pari kolme laukausta lyijyä kintuille ja sillä hyvä. Ei tainnut sattua? Mikä se pimeässä satutti! Pääasia vain, että kaikkosivat. Olivatko ehtineet vahinkoa tehdä? Yhden vasan olivat haavoittaneet. Se täytyi tappaa... No hyvä kaikki, pari reingeistä sai jäädä vahtiin aamuun saakka... Keskustelu lakkaa ja hetken päästä vallitsee kodassa taas syvä hiljaisuus.

Sellaista oli Lapin elämä. Jonatan Stark oli ehtinyt sitä kyllikseen nähdä. Illalla, tulen valossa teki kota romanttisen, sadunomaisen vaikutuksen, mutta aamulla näytti kaikki harmaalta, synkältä ja ikävältä, varsinkin jos sattui pilvinen päivä. Mielellään lähti silloin ajamaan kotia kohti.

Kuka mittaa kaikki yksinäisen Lapin papin matkat? Kuka luettelee kaikki hänen yönviettopaikkansa? Aamutähti, joka muita kirkkaampana heloittaa taivaalta, on kerran tervehtinyt Jonatan Starkia sänkyyn Liepimän Petterin vaatimattomassa kamarissa. Se pääsi parahiksi paistamaan muutamasta lämpimän katon halkeamasta sisään ja vilkutti niin ystävällisesti, että Jonatan Stark oli luullut näkevänsä unta. Sillä kertaa ei kamarin kohdalla ollut sattunut vesikattoa olemaankaan. Petteriltä olivat kattolaudat loppuneet kesken ja niin oli kamarin kohta jäänyt vesikattoa vaille. Oli siis siitä sopinut aamutähden sisälle pilkistellä.

Se oli ollut sitä aikaa.

Kerran oli sama aamutähti tervehtinyt Jonatan Starkia kotipappilassa kaukana Pohjanmaalla. Hän oli ollut viimeistä yötä vanhassa kodissa ennen Lappiin lähtöään. Aamutähti oli heloittanut vinttikamarin ikkunasta suoraan hänen sänkyynsä. Mutta silloin hän oli maannut mukavasti kahden lakanan välissä.

Se oli ollut sitä aikaa.

V.

Muistaako Jonatan Stark "Sturm und Drang"-kauttansa Lainion Lapissa?

Toki hän sen muistaa, sillä pienemmätkin asiat johtuvat hänen mieleensä, saatikka sitten sellainen aika.

Sturm und Drang — myrsky- ja kiihkokausi. Sellaisenkin ajanjakson hän on Lainiossa elänyt.

Paljon ennättää tapahtua yhdeksässätoista vuodessa, — varsinkin kun kulunutta aikaa jälkeensä rupeaa muistelemaan. Siihen mahtuvat ne toti-illatkin, jotka Jonatan Stark on apteekilla viettänyt.

Myrsky- ja kiihkokausi kuuluu tavallisesti nuoruusvuosien elämään, sinne ylioppilasaikoihin tahi lähivuosiin heti jälkeen. Se muodostuu itsekullekin luonteen ja taipumusten mukaiseksi, yhdelle rajummaksi, toiselle tyynemmäksi. Jonatan Stark ei sitä aikaisemmin ollut elänytäkään — ei ainakaan siinä mielessä, kuin mitä sillä tavallisesti tarkoitettiin. Se oli häneltä säästynyt Lappiin. Harmaiden vuosien paino, yksitoikkoinen, tappava elämä oli sen loihtinut esiin. Ja se oli eletty totilasain ääressä apteekin suuhuoneessa siellä Kyläkosken toisella rannalla.

Vanhaan aikaan ei sitä olisi pidetty minään? — siihen aikaan, jolloin pappiloissa vielä yleisesti tarjottiin totia. Niin oli tehty Jonatan Starkinkin kotona. Vasta elämänsä loppupuolella oli vanha rovasti Stark mukautunut ajan henkeen ja totikutsut olivat loppuneet. Jonatan Stark oli taas ylioppilasaikoinaan kuulunut ehdottoman raittiuden kannattajiin. Hän oli halunnut kulkea eri tietä kuin

isäukko eikä hän koskaan olisi uskonut tulevansa istumaan maljan ääressä. Mutta niin oli kuitenkin käynyt.

Kerran, kun elämä oli tuntunut oikein raskaalta, — muutamana talvi-iltana vuoden pimeimpään aikaan —, kun kirjatkaan eivät enää olleet huvittaneet, ei edes rakastettu Frenssen, oli Jonatan Stark suunnannut askeleensa kosken yli apteekille. Siellä oli 'Viina-Tofferi' häärinyt iloisena purkkiensa ääressä ja Jonatan Starkia vastaan oli tuulahtanut jonkunlainen kamferttippojen ja konjakkin sekainen akateemisuuden tuoksu. Loistihan pullojen kyljistä selvä latina — vaikkakin lyhennytyssä muodossa — ja kaasihan Tapfer parast'aikaa helmeilevää konjakkia kimaltelevaan kristallikarahviin.

— Tjänare! Tulitpa sopivaan aikaan, oli Tapfer lausunut silmää iskien. — Tässä juuri veli Hubertuksen kanssa aioimme aloittaa.

Se oli tietysti ollut leikkiä apteekkarin puolelta. Tiesihän hän, että pappi oli raittiusmies. Hän oli sanonut sen muuten vain. Mutta Jonatan Stark ei ollut sillä kertaa sattunut leikkituulelle. Hän oli näyttänyt jokseenkin synkältä ja vastannut:

— Sepä sattuikin. Minä olenkin sen aineen tarpeessa, jos kukaan.

Mitäpä siinä, apteekkari Tapfer oli ollut mies, joka kyllä oli osannut tilanteihin suhtautua. Hän oli iskenyt silmää ja vienyt papin sisään.

Siellä, suuhuoneessa, oli jo istunut vanha Malmström. Kulunut naapukka oli maannut tuolilla kuin kavin syömä koira. Jonatan Stark oli pannut merkille, että karvaton laikka oli melkoisesti kasvanut sitten viime näkemän. "Terve, terve!" "Vai tuli veli Jonatankin." Niinpä niin.

Apteekkari oli laittanut totivehkeet valmiiksi ja sitten oli sekoitettu. Vanha Malmström oli katsahtanut pappiin kummissaan.

— Onko velikin ruvennut...?

— En. Aion nyt vasta ruveta.

Mitäpä siinä. Vanha Malmström oli sen "suunnilleen" ymmärtänyt... suunnilleen, suunnilleen. Saihan nyt pappikin hiukan... kuinka nyt sanoisi... maistaa, — varsinkin näin kaukana napapiirin pohjoispuolella.

Ei Jonatan Stark ollut isosti aikonutkaan. Sen verran vain, että pilvenreunat rupeaisivat hiukan punertamaan.

Niinpä niin... niinpä niin... Se oli... kuinka nyt sanoisi... runollisesti sanottu. Veli Jonatanilla oli hiukan niitäkin lahjoja.

Vanha Malmström oli kumarrellut syvään lasi kädessä.

— Jos me nyt sitten... terve!

Hubertus Malmström oli muistanut muutaman Jonatan Starkin joulusaarnan. Se oli ollut kerrassaan mainio, se Betlehemin pimeys ja sitten se suuri valkeus. Todellakin... veli Jonatan oli sattuvasti verrannut Vapahtajaa ritariin prinsessa Ruususen sadussa. Se oli ollut mainio kuvaus! Terve!

Niin siinä oli sitten istuttu tupakoiden ja tarinoiden. Vanha Malmström oli vilkastunut. Hän oli ruvennut kertomaan viimeisestä leimausmatkastaan. Uskoivatko veljet, se oli ollut vaikea matka vanhalle miehelle? Reumatismi... reumatismi ja sellainen saakelinmoinen pakkanen... (Veli Jonatan soisi anteeksi, että hän, vanha Jeegis, kirosi... hän koettaisi muistaa...). Mutta hän, Malmström, oli jo eläkkeensä saanut: reumatismien, jonka jokainen Lapin virkamies vuosien lopulla sai... juuri varmaan... juuri varmaan. Eikä sitä tarvinnut senaatilta hakea.

Mutta virka piti hoitaa siitä huolimatta. Ei auttanut. Olipa soma nähdä, kelpasivatko A. B. Prospector O. Y:lle ne tukkipuut, jotka hän, Malmström, oli Pasmarovasta leimannut. Edellisestä paikasta oli yhtiö riitelemällä päässyt eroon, mutta se nyt ei ollutkaan ihme. Täytyihän — puolueettomasti asiaa harkiten — myöntää, ettei Komsiovaara ollut kenenkään ajopaikka. Sieltä kaukaa, latvajokien varsilta niitä tuskin koskaan olisi saanut uitetuksi. Olisi täytynyt kaivaa kanavia ja perkata koskia eikä Prospector ollut halunnut sellaiseen puuhaan ryhtyä muutaman sadan tukkipuun vuoksi. Se ei olisi kannattanut. — Mutta miksi antoi metsähallitus vapaat kädet? "Metsänhoitaja leimatsoon paikasta oman valintansa mukaan..." Niin oli seisonut määräyksessä. Hän, Malmström, oli luonnollisesti leimannut sieltä, mistä valtion etu oli parhaiten vaatinut. Ja Komsiovaara oli juuri ollut sellainen paikka: — sieltä ei uittanut vihollinenkaan, hahhah! Mutta — mitäpä se hänelle kuului. Hän, Malmström, oli seurannut määräystä. Jokainen hoiti virkansa parhaan ymmärryksensä mukaan, vai mitä veli apteekkari arveli?

Se oli selvä! Niin hänkin teki. Hän, Tapfer, ei juuri mielellään myynyt paljasta spritiä. Hän tiesi, ettei se tavara lappalaisten hyppysissä siunausta tuottanut. Joivat ja mellastivat juhla-aikoina, niin että siitä toisinaan häiriytyi koko kylän elämä. (Stark pappina saattoi sen parhaiten todistaa). — Ei, hän teki tippoja. Ne eivät olleet lähimainkaan niin vaarallisia kuin tuo yhdeksänkymmenenkuuden prosentoinen "alkuaine". Niitä kesti sentään koko paljon nauttia, ennenkuin mies tuli hullupäiseksi. Ja toiseksi: — sillä tavoin hän ansaitsi hiukan enemmän, — seikka, joka ei suinkaan merkinnyt vähää tällaisessa paikassa, missä lääkäri kerran oli saanut sellaisen fix-idean, että lappalaisille riitti vain terveydenhoito-opetus. Ei, niin kauan kuin tohtori ei määrännyt tavallisia lääkkeitä, oli hänen, apteekkari Tapferin, pakko myydä tippoja edes jotenkuten toimeentullakseen.

Veli Tapferia ei voinut moittia, hän oli oikeassa. Jokainen hoiti virkansa parhaan ymmärryksensä mukaan. Niinkuin hänkin, Jonatan Stark, joka kohta vuosikymmenen oli joka vuosi rakentanut Lainion lapsille Jerusalemin ja sitten taasen hävittänyt sen - tietysti Baabelin kuninkaan Nebukadnesarin suosiollisella avulla. Vai luulivatko veljet, että oli niinkään helppo joka syksy aloittaa Aatamista ja lopettaa kristinuskon voittokululla kautta maailman? Totisesti — siinä kysyttiin kärsivällisyyttä ja lujaa tahtoa, ettei pappi vain päästänyt Jaakobin poikia liian monta kertaa Egyptiin. Mitä ne olisivat ylimalkaan siellä tehneet?... Ei, piti vain laskea kahdesti... kahdesti... ja vasta toisella kerralla Benjamin. — Tai luulivatko veljet, että oli kovinkaan hauskaa antaa Mooseksen joka vuosi lyödä egyptiläinen kuoliaaksi? Totisesti — siinä jo rupesi toivomaan, ettei mies olisi joka kerta yhtä kovasti lyönyt. Olisihan kerrankin ollut muutteen vuoksi soma selittää, että se tummaverinen lurjus virkosi. Silloin olisi Mooseskin kenties päässyt sakoilla... sensijaan että hänen nyt joka vuosi täytyi talsia Midianiin. Eikä Jetro-veljellä siellä kuitenkaan ollut koskaan sen parempaa tointa hänelle annettavana kuin halpa lammaspaimenen virka. Teepä sitä sitten neljäkymmentä vuotta ja pidä kurssi korkealla, jotta lopuksi pääset johtamaan Israelin kansaa Egyptistä luvattuun maahan! — Mutta siinä meillä on esimerkki, mitä mies saa aikaan, kun hän ei anna perään... korvessakaan.

Jonatan Stark oli päässyt puhumaan mieliaineestaan: lapinvirkamiehen Midianista. Eikö ollut totta: — tällainenkin paikka kuin tämä Lainio oli todellakin kuin mikäkin Midianin korpi. Täällä elää kituutti kerran akatemian ovia kolkutellut mies yksinkertaisen kansan keskellä, joka ei isosti välittänyt maailman menosta. Sille riitti vain se, että tuli hyvä vuosi... ja että Kurki-Aatami piti seuroja silloin tällöin. Ihanteellinen kansa! Se ei kaivannut sanomalehtiä eikä kirjallisuutta. Sille riitti almanakka ja Raamattu. Mitä se siis ymmärsi sellaisen ihmisen sielunkärsimyksistä, joka oli syönyt vähän isomman omenan hyvän ja pahantiedon puusta? Ei kerrassa mitään! Ja sitä he olivat tehneet kaikki, tämänkin pitäjän virkakunta: — opiskelleet, lukeneet, eläneet kerran "mukana"... suuremmissa maailmassa, missä ihminen löytää vaihtelua henkirievulleen.

— Katsopas nyt, Tapfer, tätä Malmströmiä tässä. Sama lakki vuosikymmenet läpeensä ja karvattomat paikat sen puuhkassa suurenevat vain. (Suo anteeksi, Malmström, että otan esimerkin näin läheltä, mutta minä säälin sinua, vaikka tiedänkin, ettet sääliäni kaipaa. Sinustahan tämä Lainio on paratiisi.). Eikä se suinkaan johdu köyhyydestä, vaan siitä, että mies on kolmekymmentä vuotta hoitanut Lainion metsänhoitajan virkaa Suomen Lapissa. Siinä ajassa totisesti näivetty pakostakin. Minä ymmärrän sen, minä, joka vasta olen elänyt täällä kymmenen vuotta. Viidentoista vuoden perästä minä olen juuri samanlainen — sillä erotuksella vain, että olen käynyt tavattoman katkeraksi kaikkia ihmisiä ja koko yhteiskuntaa kohtaan. Minä en silloin saata enää Malmströmin lailla sanoa: 'Suunnilleen, suunnilleen', — vaan minä sanon: 'Zum Teufel!' niin pappi kuin olenkin. Sillä se ei ole enää Jumalankaan järjestyksen mukaista, että joku pappi tahi metsänhoitaja istuu itsensä tylsäksi jossakin lapinpitäjässä, sillä aikaa kuin toiset riehuvat etelässä kuin kärpäset puurovadin ympärillä.

Vanha Malmström yksin oli pannut terhakasti vastaan. Hän ei ollut tahtonut myöntää olevansa "Lapin painama", niinkuin veli Stark oli sen tulkinnut. Hänestä oli Lainio ollut maailman paras paikka — paratiisi. Siinä oli veli Stark sanonut aivan oikein. Jos vain olisi saatu mylly Kyläkoskenrannalle, eihän puolestaan olisi enää kaivannut mitään.

Niin — mylly! Tosiaankin — mylly ja sähkölaitos! Jonatan Stark oli saanut uutta tuulta purjeisiinsa. Hän ei ollut pannut merkille, että Malmström oli vastustanut sähkölaitosta. Hän oli maininnut suunnitelmasta, joka hänenkin ajatustaan oli pitemmät ajat askarruttanut.

Niin — todellakin. Kyläkosken rantaan. Se kohisi tuossa juuri apteekin ikkunan alla ja oli kuin luotu myllyn paikaksi. Siitä saisi voimansa myös saha ja sähkölaitos. Nyt sai hänkin, pappi, jauhattaa jyvänsä kahdeksan penikulman päässä. Karttui siinä ohrarieskalle hintaa. Mikä huojennus, jos olisi ollut mylly ja saha. Sahautapas nyt lautoja. Kyllä — käsipelillä niitä sait, mutta — mitä ne tulivat maksamaan? Ja kuinka paljon niitä miespari päiväkaudessa sahasi? Toista olisi ollut turbiinilla käypä saha. Totisesti! Eiköhän ruvettu herätteleämään Lainion rahamiehiä, jotta saataisiin sähkölaitos kylään?

Oli innostuttu ja tuumittu, kunnes lopuksi oli huomattu yrityksen mahdottomuus. Sellaista uskallusta ei lainiolaisissa ollut. Olisi vaatinut vuosikausien muokkaamista, ennenkuin heidän kukkaronsa olisivat

sellaiseen yritykseen avautuneet. Se oli kyllä nähty — pienemmistäkin asioista.

Mutta — olihan saatu suunnitella, kuvitella ja haaveilla, — vaikkapa vain Lainiossakin. Eihän kuvittelu mitään maksanut. Saihan siten iltansa kulumaan ja — se oli pääasia.

Tämä ei suinkaan ollut ensi kerta, jolloin apteekin suuhuoneessa oli myllyn rakentamista suunniteltu. Mutta ennen ei siihen ollut osaaottanut pitäjän arvoisa kirkkoherra. Nyt oli saatu yksi mies lisää, joka antoi kannatuksensa hyvälle asialle. Vaikkapa vain kannatuksensa, — sillä olihan kysymys teoriassa ratkaistu. Joskus maailmassa se ratkaistaisiin käytännössäkkin. Silloinpa tultaisiin heitäkin muistamaan: — Ne... metsänhoitaja, pappi ja apteekkari sitä jo aikoinaan suunnittelivat. Sitä ei silloin uskottu, mutta — nyt se on käynyt toteen. Siinä hyrräsi turbiini Kyläkoskessa ja pappilan navetassakin loisti sähkövalo.

Kello oli lähennellyt puolta yötä, kun toverukset olivat eronneet. Jonatan Stark oli ollut intoa ja elämänhalua täynnä.

— Katsopas, Malmström, kyllä on sentään tämä Lappi kaunis! Katselepas noita revontulia tuolla pohjan taivaalla... Niitä ei nähdä Helsingissä. Katso... katsopas... lumen pintakin elää! Siellä juoksee yön salaperäinen hengetär... tohvelit jalassa. Ja tuolta... tuolta Keilatunturin huipulta katselee Isä-Jumala yömyssy päässä ja hymyilee.

Jonatan Stark oli osoittanut kuuta, joka parhaillaan oli tehnyt nousua Keilatunturin takaa.

He olivat kulkeneet metsänhoitajan kanssa jutellen ja haastellen tähdistä ja muista taivaankappaleista. Uskoiko veli Stark, että Marsissa asui ihmisiä?

Kyllä, kyllä... mutta minkälaisia virkamiehiä luuli veli Malmström siellä olevan?

Tjaah! — Vanhan Malmströmin oli ollut hiukan vaikea siihen kysymykseen vastata.

Katsopas... siellä oli paljon helpompi toimia esimerkiksi metsänhoitajana. Saattoi jo konttorista nähdä, kuka kulloinkin kruununmetsää varasti. Jaha, vai Ranta-Manne, joka vastikään oli maan päältä muuttanut eikä ollut vielä käynyt piirilääkäriltä sähkösilmaalasia. Se veitikka siellä hakkasi. Ei muuta kuin annapas haaste, niin tiesi mies tottua maan tapoihin. — Ja pappinakin siellä oli kerrassa helppo olla. Katsopas... ihmisillä oli vain päätä... eikä muuta ruumista juuri ollenkaan. Siellä kävi rippikouluopetuskin ihan leikiten vain... Ei niille... Marsin lapsille tarvinnut Jaakobin poikain nimiä päähän takoa... Muistivat jo ensi lukemalta...

Jonatan Stark oli saatellut metsänhoitajaa kotiin. Kaatuneen kilometripylvään luona he olivat pysähtyneet ja se oli antanut heille aihetta syvälleikäyppiin mietiskelyihin. Metsänhoitaja oli puhunut huonosta viranhoidosta. Joutaisi se "Horsta" nyt tuon korjauttamaan. Sääli matkannäyttäjää, joka keuvotti ojan syrjällä kuin tukkihumalainen. Mutta Jonatan Stark oli siinä nähnyt symbolin itsestään.

— Katsos, Malmström, tuommainen olen minä. Minäkin olen matkannäyttävä, mutta tavallisissa oloissa minä makaan murtuneena kuin tuo kilometripylväs tuossa. Minä olen masentunut, Lapin painama, epätoivoon saakka. Minusta ei ole papiksi kuin kauniiksi ilmoiksi toisinaan. Mutta nyt... tällaisena iltana minä pystyisin saarnaamaan. Minä saarnaisin niin, että kivetkin itkisivät. Vahinko vain, ettei seurakunta minua nytkään ymmärtäisi — paremmin kuin selvillänikään ollessa... Kuule, Malmström, jokohan meillä meni hiukan hattuun?

Puustellin veräjällä olivat toverukset eronneet ja Jonatan Stark oli lähtenyt hoippumaan kotiinsa. Hän oli hengessään pitänyt puhetta tähdille ja nämä olivat sangen ymmärtäväisesti vilkuttaneet hänelle. Mutta kotona, pappilassa, oli Julia-rouva itkenyt, itkenyt katketakseen. Sitä oli Jonatan Starkin ollut hiukan vaikea käsittää. Hän oli itse ollut niin kerrassaan iloisella päällä. Lopuksi oli Julia-rouvankin täytynt nauraa hänen tempuilleen ja silloin oli Jonatan Stark tehnyt sen havainnon, että kyyneleet hänen vaimonsa silmissä olivat kimallalleet kuin tähdet. Hän oli sinä iltana selittänyt vaimolleen inhimillisyyden arvoitusta. Sitä eivät ihmislapset tavallisesti käsittäneet, — niin kummalta kuin se kuuluikin. Mutta oli yksi, joka sen käsitti paremmin kuin kukaan muu, käsitti täydellisesti, ja tämä yksi se katseli tälläkin kertaa, kuinka nöyrästi Julia Stark, o.s. Hagelin, veti housut miehensä, kirkkoherra Jonatan Starkin, jaloista, joka mainittu herrasmies oli kyllä maistanut "pikku liite" liian paljon, mutta siitä huolimatta kykeni seisomaan yhdellä jalalla vaikka tunnin.

Sellaista se oli ollut. Pari, kolme kertaa kuukaudessa oli Jonatan Stark "hairahtunut" apteekille ja sitä oli kestänyt nelisen vuotta. Mutta se ei ollut vielä kaikkein pahinta. Hänellä oli vielä eräs lankeemus, jota muistellessa häpeän puna vieläkin toisinaan valahti hänen poskilleen.

Löytykö maailmassa toista pappia, joka kylmällä sydämellä on tyhjentänyt pullon rippiviiniä ja sitten kirjoittanut ylistysrunon "Kristuksen kyyneleelle", kuinka se viiniin sekoitettuna antoi tälle taivaan ja

kadotuksen esimaun? Jonatan Stark on sen tehnyt, Lainion pappi ja "hieno mies", — hän, joka sunnuntaisin saarnaa kauniisti ja messuaa kuin Herran enkeli. Hän on sen tehnyt.

Ja se tapahtui muutamana synkäsyykkänä hetkenä hänen elämässään.

Se oli ollut omituinen ilta. Julia-rouva oli mennyt levolle tavallista aikaisemmin. Hän oli valittanut päänskipua. Jonatan Stark oli istunut pöytänsä ääressä ja katsellut, kuinka ukkospilviä kerääntyi Keilatunturin ylle. Rajuilma oli uhannut yöksi.

Kylä oli levännyt varjossa kuin hyvästit heittäneenä Norjan puoleiselle, valossa uivalle rannalle. Kansliahuone oli pimennyt. Se pimeys oli rynnännyt Jonatan Starkin sydämeenkin ja saanut siellä aikaan kammottavan hiljaisuuden.

Silloin — juuri kun ensimmäinen salama oli leimahtanut ja sitä seurannut jyrähdys pannut pappilan vapisemaan, Jonatan Stark oli tehnyt päätöksensä. Hän oli astunut kansliakaapille, avannut oven ja katsellut sen hyllyllä seisovaa viinipulloriviä. Ne olivat rippiviinipulloja, mutta sinä hetkenä ne olivat hänestä tuntuneet elämän viimeisiltä vartijoilta, joihin kuoleva turvautuu. Hän oli ottanut yhden pullon ja asettanut sen eteensä pöydälle.

Hän, Jonatan Stark, aikoi istua kuin muinoinen Neero ja katsella maailman häviötä. Hänellä ei tosin ollut luuttua kuten tuolla kerrallisella hävityksen ihailijalla. Mutta hänellä oli pullo parasta italialaisia viiniä, "kirkonviiniä", nimeltä "Lacryma Christi". Se saisi hänen sydämensä laulamaan kaiken häviötä ja ikuista unohdusta.

Salamoiden leimahdellessa ja ukkosen jyrähdellessä hän oli ryypiskellyt tynesti kuten näytelmän katselija. Hei, siellä iski salama metsään kylän laidassa! Paksu savupatsas kohosi valtavana ilmaan. Kaipa nyt Lainio paloi tänä yönä. Hän, Jonatan Stark, ei aikonut panna tikkua ristiin sen pelastamiseksi.

Nyt iski salama kirkon ristiin. Kirkas välähdys ja omituinen, kumiseva ääni oli kantautunut heikkona hänen korviinsa. "Tuomion pitää Jumalan huoneesta alkaman", oli välähtänyt hänen aivoissaan. Niin — se oli oikein: ensin kirkko ja sitten pappila ja sitten kaikki muut talot perässä! Ei ollut ihme, että korkeus puski vihojaan. Olihan siinä kirkossa saarnannut hän, Jonatan Stark, jo toistakymmentä vuotta. Mutta temppele oli kuitenkin viaton ja kas: — se seisoikin vielä. Taivas säästi ilmeisesti Suomen evankelisluterilaisten seurakuntain paloapuyhtiötä. Ja oikein se olikin, sillä kirkko oli vakuutettu 50.000 markasta. Tännepäin... tännepäin siis! Ei pappilaa... Herra siunatkoon!... *Ei pappilaa!* — se oli palovakuutettu myös — vaan suoraan kohti kansliahuoneen ikkunaa... suoraan Jonatan Stark'ia sydämeen! Yksin häntä... yksin häntä vain... pappilaa vahingoittamatta.

Kas niin... se välähti jo ihan nenän edessä! Mutta — terve! Ei ollut vielä aika...

Jonatan Stark oli nauranut, kädessä täytetty viinilasi. Hänen oli tehnyt mieli laulaa... Mutta silloin hän oli muistanut, että Julia-rouva saattaisi tulla katsomaan. Hän oli vääntänyt kansliahuoneen oven lukkoon.

Kas niin... nyt sai paukkua taas. Ja kyllä oli paukkunutkin. Julia-rouva oli huutanut makuuhuoneesta. Hän, raukka, oli herännyt kesken ukonilman ja peljännyt... peljännyt hirmuisesti. Hän oli huutanut miestänsä apuun.

Mutta Jonatan Stark oli siirtynyt pois säälin mailta. Jokainen huolehtikoon itsestään. Hänellä oli pullo vielä puolillaan... eikä Julia-rouva sitäpaitsi uskaltanut vuoteestaan mihinkään. Hei vain... taivas iski vanhurskauden salamoita, mutta tässä istui Lainion pappi kilistäen poissaolevien ystävänsä kanssa.

Terve, Tofferi! Sinunkin talosi seisoo vielä, vaikka oletkin myynyt pirtua niin jumalattomasti ja pannut vielä Kyläkosken vettä sekaan. Jos kuka meistä ensiksi lähtee, olet se sinä, veljeni. Terve!

Hän oli humaltunut vähitellen ja kulkenut hoippuen huoneessa, ikkunasta toiselle, sitä mukaa missä salama kulloinkin oli kiinteimmin iskenyt alas. Mutta ihme ja kumma, vaikka metsä ympärillä oli savunnut, ei kylään ollut sattunut ainoatakaan salamaa, — lukuunottamatta niitä, jotka ukkosen johdatin kirkontornissa oli puoleensa houkutelleet.

Vähitellen oli rajuilma lakannut. Kesäyön aurinko oli jälleen pilkistänyt kansliahuoneen maantienpuoleisesta ikkunasta sisään. Se oli nähnyt surullisen näyn.

Pöydällä oli seisonut tyhjä viinipullo ja sen nimilipussa oli ollut luettavana: "Lacryma Christi". Humalainen pappi oli paitahihhasillaan istunut pöydän ääressä ja kirjoittanut jotakin, suuret kyneet poskillaan. Mitä pappi oli kirjoittanut, sitä ei aurinko kaikkea ollut nähnyt. Vain viimeisen, päällimmäisen liuskan se oli lukenut papin maata mentyä. Siihen oli kirjoitettu näin:

"Lacryma Christi, sä kyynel helmenkirkas, näin viinin kera sinut juonut oon. Sa,

jumalainen, hoidit hyvin virkas: nyt portit Gehennan siis auetkoon! Tää viime malja sinun maljas on, sen muistolles juo miesi onneton."

Jonatan Stark muisti aamun tuon jumalattoman yön jälkeen. Hän oli lukenut runonsa selvin päin ja hänen sydämensä oli kiemurrellut kadotuksen tuskissa. Hän, pappi, pyhään virkaan vihitty, oli juomahimoaan tyydyttänyt rippiviinillä ja sitten ylistänyt "Kristuksen kynneltä" tuntemistansa taivaan riemuista ja kadotuksen tuskista. Hän oli tuominnut itsensä ajaksi ja iankaikkisuudeksi: — hän oli tehnyt synnin Pyhää Henkeä vastaan.

Jonatan Stark ei voinut käsittää, ettei hän sinä aamuna ollut tehnyt itsemurhaa. Hänen elämänsä oli tuntunut kurjaakin kurjemmalta. Hän oli vuoroin sadatellut itseään, vuoroin tuntikausia maannut kasvoillaan lukitussa kansliahuoneessa. Ihmiset olivat nähneet hänen kurjan muotonsa, mutta kukaan, ei edes hänen vaimonsakaan, ollut aavistanut, mitä oli tapahtunut. Hän uskoikin, ettei yksikään ihminen olisi voinut häntä ymmärtää. Yksimielinen tuomio olisi tullut hänen osaksensa. Ainoastaan Jumala oli nähnyt hänen sielunsa huutavan hädän. Ja Jumala oli lopuksi häntä armahtanut.

Se lankeemus, lankeemuksista suurin, oli kuitenkin koitunut hänelle siunaukseksi. Juopottelu oli loppunut kuin yhdellä iskulla. Eivät astuneet enää hänen jalkansa apteekin portaita ylös entisissä aikeissa. Hänestä oli jälleen tullut raittiusmies ja hiljalleen oli rauha palannut hänen sydämeensä.

Hänen myrsky- ja kiihkokaudellaan oli kuitenkin ollut sangen ratkaiseva vaikutus ulospäin, seurakuntalaisiin. Siitä huolimatta, että hän jo kohta viitisen vuotta oli elänyt ehdottomasti raittiina, hän kantoi yhä edelleenkin "Toti-Tarkan" nimeä. Ihmiset olivat hitaita unohtamaan ja anteeksiantamaan. He kyllä puhuivat siitä paljonkin, mutta itse asiassa ei siitä elämässä suuria jälkiä näkynyt. Joka kerran oli ottanut ryypyn, oli juoppo, auttamattomasti juoppoja asianomainen sai tyytyä siihen.

Jonatan Stark oli jo oppinut tyytymään. Hänelle oli Lappi opettanut niin paljon, ettei hän enää nurissut. Hän oli jo päässyt sille asteelle, jolloin ihminen tyynenä nielee suurimmankin loukkauksen. Hän oli siinä suhteessa valmis.

"Omalle Herralleen jokainen seisoo ja lankee". Nämä sanat ovat muuttuneet Jonatan Starkin uskontunnustukseksi. Hän on monesti langennut, mutta hän on langennut "omalle Herralleen". Toisin sanoen: se on jäänyt hänen ja hänen Jumalansa väliseksi asiaksi, johon muilla, parhaimmillakaan, ei ollut oikeutta sekaantua. Tämä Herra oli myös auttanut häntä nousemaan yhä uudestaan, auttanut läpi raskaiden, pimeiden aikojen, auttanut surussa ja auttanut ilossa. Tätä Herraansa kohtaan tuntee Jonatan Stark syvää kiitollisuutta. Se täyttää hänen sydämensä kokonaan. Hänen on nyt niin helppo osoittaa ystävällisyyttä ja rakkautta kaikkia kohtaan, pahimpia parhaajiaankin kohtaan. Sillä hän on päässyt elämässään nousemaan sille tasolle, jolta ihminen näkee selvemmin asioiden ytimeen, ymmärtää syyt ja vaikuttimet — ja siitä Jonatan Stark on ennen kaikkea kiitollinen Herralleen.

VI.

Siinä harmaassa yksitoikkoisuudessa, missä päivät Lainiossa tavallisesti kuluvat, muodostaa syntymä- ja nimipäivien vietto terveellisen vaihtelun, joka virkistää mieliä moneksi aikaa. Ne ovat kuin keitaita Saharan erämaassa ja pappilan Julia-rouva on odotellut niitä samanlaisella kärsimättömyydellä, kuin millä aavikon matkaa odottaa viheriöitsevää palmulehtoa. Almanakat ovat varsinkin viime vuosina tulleet varustetuiksi punaisilla, määrättyjen nimien alle vedetyillä viivoilla. Se on ollut Juliarouvan mielityötä aina edellisen vuoden lopulla.

Tammikuun kohdalla ei löytynyt yhtään punaista viivaa, mutta helmikuun 6. päivän kohdalla jo löytyi. Silloin vietti Horstan Dortte-rouva nimipäiväänsä. Seuraavalla viikolla otti taas pappilan rouva vastaan Julian päivän vieraita. Maalis- ja huhtikuu olivat niinkään jääneet punaisista viivoista osattomiksi. Mutta ne kuukaudet olivat sentään kuluneet muutenkin. Olihan silloin oikeastaan Lapin ihanin vuodenaika: kevät kimaltelevine hankineen ja erinomaisine keleineen. Niinä kuukausina Jonatan Stark suoritti kinkeri- ja kouluntarkastusmatkansa.

Mutta toukokuu oli muodostunut oikeaksi juhlien kuukaudeksi. Silloin kokoonnuttiin ensinnäkin pappilaan vappuna. Kahden päivän perästä vaellettiin taas Jerikoon. Siellä hallitsi Roosa Malmström — "Jerikon ruusu", niinkuin häntä kylän kesken kutsuttiin — ja se oli ainoa kerta vuodessa, jolloin Lainion pieni virkakunta pyörähteli tanssin sävelien mukaan. Malmström omisti vanhan gramofonin, jonka levyt oli vuosien varrella soitettu pilalle. Vain pari, kolme levyä oli vielä siinä kunnossa, että niitä saattoi soittaa, ja niiden sävelten tahdissa pyörähtivät nimismies ja apteekkarin rouva sekä apteekkari ja pappilan Julia-rouva.

Olihan se vaihtelua sekin, vaikka kyläläiset saivatkin siitä paljon puhumisen aihetta ja Kurki-Aatami

tekstin seuraavan sunnuntai-illan seuroihin. Mutta mitäpä siitä välittivät pappilan Julia-rouva paremmin kuin apteekkarin rouvakaan. Kun heidät kerran oli suruttomien joukkoon luettu, he olivat sitä ja sillä hyvä.

Yhtä murheettomina valettiin siis seuraavalla viikolla apteekille Flooran päiville. Siellä ei tosin tanssittu, mutta siellä oli taas muuta hauskaa, varsinkin herroilla. Apteekkari vei miesvieraansa apteekin suuhuoneeseen ja tarjosi todit. Silloin juteltiin taas vahvasti viranhoidosta ja sähkölaitoksesta, joka kerran tultaisiin rakentamaan Kyläkosken rannalle, ja jolloin Lainio kiitollisena muistelisi kolmea aatteen miestä, metsänhoitaja Malmströmiä, apteekkaria ja Jonatan Starkia. Horsta-vallesmanni ei ottanut ryypiskelyyn osaa, sillä hän oli sitä mieltä, ettei Lapissa saanut väkijuomia ollenkaan nauttia.

Mutta siihen panivat Malmström ja apteekkari jyrkästi vastaan. Laissa oli kielletty vain Lappiin tuonti, mutta juonnista ei oltu mainittu sanaakaan. Jos veli Horsta tapasi jonkun väkeviä kuljettamassa, silloin: — pass på! — mutta ei muulloin.

Nimismies väitti vastaan. Kuinka silloin voitaisiin juoda, jos ei kerta saanut tuoda?

Niin juuri — siinäpä se niksi olikin. Mutta — jos jonkun onnistui tilkkanen tuoda, niin ettei veli Horsta sitä huomannut, silloin hän sai myös sen juoda. Ne lainsäätäjät olivat noin vain hienosti jättäneet tuollaisen pienen takaportin. Ne olivat hienoja miehiä — siis: terve!

Horsta-vallesmanni jäi siis auttamattomasti tappiolle niin juristi kuin hän olikin. Minkäs sille mahtoi. Mutta tappiostaan närkästyneenä hän ei kannattanut sähkölaitostakaan. Mikäpä siinä: jälkipolvi jättäisi hänet mainitsematta vuodattaessaan kiitollisuuttaan aatteen kannattajille. Yhtähyvin olisi nyt Horstakin otettu mukaan. Mutta — joka jäi pois, se jäi pois. He, apteekkari, metsänhoitaja ja pappi, aikoivat kerran kuolemansa jälkeen ajaa triumfivaunuissa läpi Lainion kylän ja kuunnella Konrad Raattaman juhlapuhetta, joka päättyisi huutoon: "Eläkööt Lainion myllyn ryyrikivet!"

Olipa siis toukokuu juhlien kuukausi. Julia Starkin almanakassa oli nimittäin vielä yksi punainen viiva sen kuukauden kohdalla. Se oli Alarik-nimen alla. Sen omistaja oli apteekkari Tapfer ja siis: — sinä päivänä kokoonnuttiin taas apteekille panemaan uudelleen pystyyn Lainion sähkölaitosta ja ajamaan triumfivaunuissa Lainion kylän läpi. Mutta siihen juhlat loppuivatkin pitkiksi kuukausiksi. Olihan niitä sattunutkin yhden kuun osalle tavallista enemmän. Joudettiin siis paastoamaan ja odottamaan Gottfridin päivää.

Gottfridin päivän vietto oli näet muodostunut suurenmoisimmaksi kaikista — ainakin miesten mielestä. Silloin ei tosin tarjottu totia, ei soitettu gramofonia eikä tanssittu, mutta sittenkin pitivät miehet, että Horstalla oli kaikkein hauskin. Se johtui kai siitä, että jokainen oli edellisenä yönä ollut ensi kertaa jäniksenajossa ja sai nyt kertoa kokemuksiaan.

Jokaisella olikin kerrottavaa yllin kyllin. Kirkkoherra oli ollut metsällä apteekkarin kanssa ja heidän saaliinsa oli kaikkiaan kahdeksan jänistä. Lukumäärää sitä oli siinäkin, — mutta nimismies, päivän sankari, oli ampunut kaikkiaan kahdeksantoista! Ja ihan yksin. Se vasta oli ollut alstuuti! Hän, Horsta, oli soittanutkin sen vasta kotiin lähtiessään. Niin oli puhaltanut lujaa, että Raatikaisen mökissä olivat kaikki heränneet, luullen tuomiopäivän koittaneen.

Vieraat iskivät toisilleen silmää. Se oli sitä Horstan metsästystä. Mies liioitteli silmää räpäyttämättä kuin turkkilainen, varsinkin jos oli jahdista ja yleensä pyyntihommista kysymys. Se tiedettiin vanhastaan ja Horsta oli siinä suhteessa parantumaton. Ei hänelle enää kehdattu siitä huomauttaakaan. Se ei olisi sitäpaitsi sopinutkaan, — varsinkaan nimipäivillä. Dortte-rouvan leivokset olivat kuulut kautta Lainion ja talo muutenkin vierasvaraisuuden esikuva. Kuunneltiin siis tyyneesti talonisännän lohkomisia, joita kyllä riitti.

Vai kahdeksantoista? Millä suunnalla oli veli ollut?

Niin, milläkö suunnalla? Hän oli kulkenut ristiin rastiin koko Rajasaaren ja ampunut jok'ikisen, mitä siellä löytyi. Ja kahdeksantoista niitä oli löytynyt. Sen saattoi todistaa vaikka Raatikaisen Heikki, joka oli ollut apuna kantamassa saalista kotiin. Se olisi kai kuulunut Norjalle, koska saarikin kuului, mutta kun Norjan hallitus ei kerta ollut asettanut ketään oikeuksiaan valvomaan, oli hän, Horsta, merkinnyt jänikset Suomen tiliin.

Kyllähän Horsta tunnettiin. Ei hän raja-asetuksista isosti välittänyt, vaikka esiintyikin viina-asioissa ankarana. Mutta se nyt taisi olla enemmän Dortte-rouvan ansiota ja kuin oikusta oli lakikin sattunut Horstan puolelle.

Gottfridin päivillä ei kuitenkaan väitelty kieltolaista — ei, se kuului apteekkiin — vaan puhuttiin yksinomaan pyssyistä, koirista ja pyyntiasioista. Vanha Malmström kuunteli juttuja ihastuksissaan. Hän ei enää jaksanut metsälle. Hän siis nautti kaksin verroin veli Horstan kokemuksista tällä alalla.

Uskoivatko veljet, että hän, Horsta, oli kerran saanut yhdellä laukauksella kaksi hanhea, kaksi haapanaa ja koppelon?

Se oli tuntunut mahdottomalta. Mutta — älähän huoli, kyllä Horsta osasi selittää.

Hän oli muutamana keväänä jäänlähdön aikaan ollut Kuruseljässä. Niinpä niin. Silloin hän äkkää joella, alempana, kaksi hanhea ja kaksi haapanaa jäälautan reunalla. No mitäs... hän lähtee hiipimään rinnettä alas ja pääsee tuuhean kuusen alle. Siinä on jo kerrassa soma tähtäyspaikka. Hän tähtää... tähtää... odottaen, että linnut asettuisivat yhteen linjaan. Jopa asettuivatkin... asettuivat riviin kuin sotamiehet. No, nyt oli hyvä laukaista. Hän täräyttää ja — kups! — sinne kaatuvat linnut jäälautan reunalle.

Mutta — miten ollakaan — saman kuusen latvassa, jonka alla hän oli lintuja vaaninut, istui iso koppelo. Hän, Horsta, ei tiennyt siitä mitään. Naapurikuusen latvassa taas kyykötti koppelohaukka. Tämä oli tietysti ajanut koppeloa, mutta ihmisen nähdessään luopunut hetkeksi takaa-ajosta. Siinä istuvat nyt molemmat katsellen toisiaan, koppelolla sydän kurkussa. Kun laukaus pamahtaa, kahahtaa koppelo lentoon. Silloin — tui! — koppelohaukka suoraan koppelon niskaan. Mutta raskas lintu ei olekaan niin helppo saalistettava. Koppelohaukka räpyttelee... räpyttelee... mutta ei pääse kohoamaan. Yhä alemmas painuu vedenpintaa kohti. Silloin — juuri kuin Horsta hyökkää paikalle, saa koppelohaukka kyntensä irti koppelon seljästä. Jo ovatkin molemmat ihan joessa. Hän, Horsta, hotaisee haavoitettua lintua pyssynperällä ja niin on hänellä viisi lintua selkään lyötäväksi. Jos veljet eivät usko, kysykööt Dortelta. Hän kyllä todistaa, että heillä syötiin samana päivänä hanhea ja koppeloa.

Uskoivathan veljet, mikä ettei... kummempiakin niitä oli maailmassa sattunut.

Niinpä kyllä.

— Vai miten oli se sinun kerrallinen oravanmetsästyksesi, Horsta?

Malmström katsoo nimismiestä veitikka silmäkulmassa.

Niin — olihan se sekin. Kolmattasataa "häntähirvasta" yhdestä ainoasta honganrungosta.

Kolmattasataa? Jo nyt Jonatan Stark panee sinut pannaan, Gottfrid Forstadius!

Se oli *totinen* tosi! Eikä hän, Horsta, ampunut laukaustakaan.

Ei laukaustakaan? Sinä olet sentään suurenmoinen valehtelija, Gottfrid Forstadius. Sinä olet taiteilija sillä alalla.

No vaikka tuosta poikki! Nimismies asettaa kämmensyrjän kaulalleen ja tekee paljonpuhuvan liikkeen. Katsokaas, hän kaasi kerran Halsikankaalla hongan. Mitä hän sillä teki, sitä hän ei nyt oikein muista. Mutta samapa se — pääasia vain, että hän kaasi kerran Halsikankaalla hongan. Niinpä niin. No ihme ja kumma! Honka oli ontto sisältä ja täältäkö rupesi tippumaan kuolleita oravanpoikasia ihan köytenä aivan. Hän laskee ja laskee... pääsee kahteensataan ja heittää. Niin — niitä oli hyvän joukon kolmattasataa. — Katsokaapas... orava oli joka vuosi penikoinut samaan honganrunkoon. Syystä tai toisesta olivat poikaset kuolleet... nähtävästi paleltuneet. Siitä tuo tavaton luku, heh!

Vanha Malmströmminkin innostuu. Hänkin on metsästännyt viisikolmatta vuotta, vaikka ei olekaan yhdellä kertaa saanut kolmattasataa "häntähirvasta" niinkuin Horsta, — mutta yhtä ja toista on hänellekin sentään ehtinyt tapahtua. Uskoivatko veljet, että hän kerran oli ampunut jäniksen pimeässä, ihan säkkipimeässä?

Mikä ettei... kyllähän se uskottiin. Veli oli vain hyvä ja kertoi.

No niin... hän oli kerran ollut pikku Hubertuksen, poikansa, kanssa metsällä. Siinä..., kotiin palatessa, oli puhe johtunut erilaisiin ampumatapoihin. Toiset olivat sitä mieltä, että oli varmintä käydä hanat päällevedettyinä. Mutta hän, Malmström, oli aina vastustanut sellaista tapaa. Se oli ensinnäkin vaarallista: — pyssy saattoi laueta tapaturmaisesti — ja sitten: — se ei ollut ylimalkaan tarpeellistakaan. Kyllä metsämies ennätti alasviedessään vetää molemmat hanat päälle, jos tarve vaati. Sitä hän oli ollut pikku Hubertukselle selittämässä, kun tämä samassa oli huudahtanut: 'Pappa, jänis!' Hän oli katsonut, missä, missä? Pimeää metsä-aukeamaa oli kiitänyt valkoinen otus. Herre jämmer! Hän, Malmström, oli kuin vaistomaisesti suorittanut äsken selittämänsä liikkeet: pyssy alas!... hanat päälle!... tähtäys ja... pam! (Toinen piippu oli tyhjennyt.) Sen synnyttämässä valaistuksessa uusi tarkistettu tähtäys ja... pam! Sitten — säkkipimeys ylt'ympäri ja syvä hiljaisuus, kunnes pikku Hubertus huudahtaa: 'Pappa, siinä on jänis kuolleena.' Herre jämmer, se oli ollut laukaus, mestarilaukaus kerrassaan!

Vanha Malmström nauraa kynelet silmissä. Vanha muisto virkistää hänen sydäntään jalon viinin

tavoin. Herre jämmer, kyllä toisinaan sattui niin kummituksen kummasti, että saattoi jo ruveta epäilemään, oliko paholainen mukana pelissä.

Hänelle oli edellisellä viikolla sattunut sellainen tapaus, että hän tulisi siitä iloitsemaan koko loppuikänsä. Saattoivatko veljet ajatella, että kolme laukausta sadan metrin päästä ammuttuina sattui yhteen ja samaan reikään?

Olipa se koko tapaus! Herrat höristävät korviaan.

Niin — sellainen oli sattunut hänelle, Malmströmille, edellisellä viikolla. Hän oli ottanut pikku Hubertuksen sotakiväärin ja lähtenyt koettamaan, sattuisiko vielä maaliin. Välimatka oli ollut sata metriä senttimetrin päälle mitattuna. Kyllähän veljet tiesivät hänen patterinsa siellä Jerikon takana?... Juu, juu... sadan metrin päästä hän oli päättänyt koettaa ja makuultaan. — Ensimmäinen laukaus oli sattunut keskelle, ihan keskelle! 'Se oli sattuma', hän oli päätellyt, mutta — Herre jämmer! — se oli sentään tuntunut kovin hauskalta. Hän oli ampunut toisen ja kolmannen kerran ja mennyt katsomaan. Silloin hän oli kironnut: — molemmat jälkimmäiset olivat lentäneet yli... metsään!...

Mutta — miten ollakaan... hän oli tarkastanut maalia lähemmin ja — ei ollut enää voinut uskoa omia silmiään. 'Roosa, tule nopeasti katsomaan! Minä luulen, että täällä on käynyt kummituksen kummasti: kolme laukausta yhteen reikään!' Roosa-rouva oli juossut paikalle ja todennut niin tapahtuneen. Herre jämmer, kolme laukausta yhteen reikään ja vielä päällepäätteeksi pikku Hubertuksen sotakiväärillä, joka vei hiukkasen vasempaan laitaan! Saattoivatko veljet sitä käsittää?

Jonatan Stark ottaa sananvuoron. Hänellä on selitys valmiina. Pyhä Hubertus, metsästäjäin suojeluspyhimys, jonka henki elää suurissa erämaissa, oli sattunut lehahtamaan paikalle, kun veli Malmström tähtäsi. Häntä oli huvittanut nähdä veli metsänhoitaja vatsallaan tähtäämässä pikku Hubertuksen sotakiväärillä. Häntä oli liikuttanut vanhan Jeegiksen into ja hänen sydämensä oli vallannut armollinen suosion osoittamisen tarve. 'Sallimme vanhalle miehelle suuren ilon: — kolme laukausta yhteen reikään!' Siinä oli selitys.

Herrat nauravat. Vanha Malmström nauraa mukana, niin että kyöneleet taas kohoavat silmiin. Mutta yht'äkkiä hän muuttuu vakavaksi ja katsoo veljiä totisena:

— Mutta — jos se oli piru?

Niin... niin juuri, niinkuin oopperassa "Friskytten" kävi... de... de... de... kuka se nyt olikaan, joka siinä ampui sen mestarilaukauksen?

Eikö mitä. Veli Malmström sai olla varma, että se oli pyhä Hubertus, kaimamies, eikä mikään piru.

Keskustelu purkautuu vapauttavaan nauruun. Vanha Malmströmkin nauraa, niin että pää tutajaa. Juu... juu... niinhän se... niinhän se... kummituksen kummitus... juuri varmaan.

Ei vanha Malmström enää metsälle jaksa. Hän on jo tullut vanhaksi. Tai oikeastaan hän ei vielä niin vanha ole, hän on vain raihnaantunut. Hän istuskelee siis kotosalla ja miettii. Viime aikoina hän on mietiskellyt koirakysymystä. — Kun voisi kasvattaa sellaisen koiran, joka ajaisi jänistä, haukkuisi lintua ja seisoi linnulle. Se olisi jotakin! Hänellä oli kotona, Jerikossa, pentu, josta hän luulisi sellaisen tulevan, suunnilleen, "Den lilla Roliga". Kun olisi vain joku, joka opettaisi...

Jah, jah, se olisi jotakin! Siitä mainittaisiin koiraklubin aikakauskirjoissakin. Den lilla Roliga! Siitä tulisi kuuluisa koira ja sen jälkeläiset kilpailisivat kunniasta Gordon- ja Irlannin setterien kanssa.

Sellaista oli herrojen puolella. Entäs naisten?

Siellä istuivat rouvat keskustellen omasta maailmastaan. Heillähän oli jokaisella omat huolensa. Palvelijatarkusymyksestä se tavallisesti alkoi ja päättyi kylän tuoreimpiin skandaalihistorioihin. Niinkuin pienessä Lainiossa olisi sellaisia tapahtunut sanan vasituksessa merkityksessä. Eivät ne koskeneet avioliittodraamoja eivätkä rakkausseikkailuja, ei — sillä sellaiset uudenaikaisuudet kuin esim. avioero, olivat Lainiossa tuiki tuntemattomia. Jokainen oli tyytyväinen "ukkoonsa" ja mitäs niissä ukoissa olisi sitten moittimista ollut. Ei, ne olivat maailman parhaita ukkoja jok'ikinen. Mutta sellainen tapaus kuin se viimeviikkoinen oli sentään saanut kielet käyntiin. Ajatelkaapa, hyvät ihmiset, kun sepän koira oli syönyt kättilöltä kanan! Se oli jo sensatsioonitapaus, jollei sitä jo sanottu skandaaliksi. Kättilö, joka ensimmäisenä Lainiossa oli ruvennut kananhoitoa harrastamaan, oli tämän tapauksen jälkeen korotettu aatteensa marttyyriksi. Että saattoikin tuollainen ruskea lappalaisrössö tehdä sellaisen sivistymättömän teon! Ja arvatenkin nautti seppä vahingosta, sillä hänen ja kättilön välillä tiedettiin vallinneen vanhaa kaunaa. Niin — miehet olivat aina itsekkäitä, asettuivat väkevämmän puolelle. Heillä, pappilassa, oli jo käyty kiivas väittely siitä, maksaisiko seppä vahingon vai ei. Jonatan-rovasti oli tietysti ollut sitä mieltä, ettei seppä maksaisi, ei vaikka mikä olisi, — ei ainakaan kättilön pakotuksesta.

Tyydytyksellä todettiin, että Jerikossa ja apteekilla oli väitelty niinkään ja juuri samasta asiasta. Samaa mieltä olivat olleet apteekkarin ja metsänhoitajan: ei maksaisi! Mutta tietty nyt meidän pappi, jonka mielestä koirien piti saada tehdä, mitä ikinä halusivat. "Den lilla Roligaakin" pidettiin kohta parempana kuin häntä, Roosa-rouvaa.

Äsken niin kiltit ukot saivat nyt yksi toisensa perästä hienoja nuhteita. Eihän kukaan saattanut jäädä huonommaksi toista, kun kerran metsänhoitajan rouva oli asian alulle pannut. Sellaisia olivat miehet! Rouvakuoro oli yhtenä äänenä.

Nimismiehen Dortte vain oli toista mieltä. Ei nyt niin yksipuolisesti pitänyt päättää. Hänen Gottfridinsa esimerkiksi oli heti huomauttanut siitä mahdollisuudesta, että seppä joutuisi maksamaan. (Niin, niin, kyllähän se ymmärrettiin. Dortte-rouvan täytyi esiintyä juuri noin, koska hänen tiedettiin määräävän talossa kaiken.) Pappilan Julia-rouva ja "Jerikon Ruusu" vaihtoivat merkitseviä silmäyksiä. Mutta Dortte-rouva nosti päänsä juhlallisesti pystyyn ja katseli ystävättäriään silmälasiansa takaa ja silloin vaikenivat kapinoitsijat hetimitä. "Katsokaahan, se on suora rikos lakia vastaan." "Kättilöllä on laki puolellaan." (Dortte-rouva vilkaisi silmälasiansa yli miesten huoneeseen kuin nähdäkseen, kuuliko nimismies häntä.) Niinpä tietysti. Ja vaikk'ei lakiinkaan mentäisi, niin kyllä kättilö muutenkin puolensa pitäisi. Hän oli siksi sisukas ihminen. Itsetyytyväisyyden häivähdys käväisi rouvien kasvoilla. Piti nyt naisenkin kerran voittaa tässä maailmassa!

Siirryttiin rauhallisemmille aloille, päivän hintoihin ja lasten hoitoon. Niistä riitti puhetta loppumattomiin. Mistä nyt esimerkiksi johtui, että Raattama peri aina hiukan enemmän kuin Könni? Samanlainen pumpulikangas maksoi ensinmainitussa kymmenen penniä enemmän metriltä.

No, eikö Floora-rouva ollut sitä ajatellut? Raattama, asuen keskellä kylää, luotti siihen, etteivät ihmiset kymmenen pennin vuoksi viitsineet lähteä kävelemään Könniin, kahden kilometrin päähän. Mutta hän, Dortte-rouva, aikoi tästä lähtien kävellä. Taloudellinen piti olla, muuten ei tultu toimeen.

Mitäs nyt Dortte-sisko tyhjiä puhui? Etteikö tultu toimeen? Oh, hyvänen aika! Lapsetkin vielä pieniä ja miehellä kaikki maailman virat, metsäkasööri, sairaalan taloudenhoitajan ja mitkä kaikki. Rouva-kuoro oli jälleen yhtenä äänenä tukevaa, juhlallista Dortte-siskoja vastaan. Pappilan rouva varsinkin korotti äänensä korkealle. Toista oli esimerkiksi heidän. Tihuntia saatiin, jos saatiin, ja sekin, mitä saatiin, oli useimmassa tapauksessa aivan ala-arvoista tavaraa — paljaita kahuja vain. Jollei valtion palkkaa olisi tullut, ei Julia-rouva tiennyt, miten olisi toimeentultu.

Mutta silloinkos hän sai vastaansa toiset, joilla tietysti oli paljon huonommin asiat, varsinkin apteekkarin rouvan. Heillä se köyhyys oli! Kun ei hänenkään, Floora-rouvan, ollut vielä pitänyt saada uutta leninkiä ylleen. Vanhalla sai kulkea, että ihan hävetti. Nytkin oli toisilla ihkasan uudet, mutta katsoisivatpa siskot häntä. Tämän ruskean, helmirintaisen, oli jo nähnyt jokainen Lainion ruoti vaivainenkin. Jollei hänen miehensä olisi myynyt tippoja, he olisivat jo aikoja olleet maantiellä joka sorkka.

Mutta silloinkos vasta pauhu nousi. Vai että Floora-sisko ihan tosissaan puhui köyhyydestä!

Ai, ai, ei olisi pitänyt. Kyllähän apteekkarin varallisuus tiedettiin. Jos jollakin läsnäolijoista olisi ollut kymmeneskään osa siitä, hän olisi käynyt silkissä ja sametissa.

Siitä olisi ehkä syntynyt vakavampikin sanakiista, jollei nimismiehen pikku tyttö olisi juossut huoneeseen. Ne lapset, ne lapset, ne olivat sentään parasta tässä maailmassa. Jokainen rupesi puhumaan lapsistaan, niiden hyvydestä, teräväpäisyydestä ja pikku kepposista, jotka nekin — ainakin näin kylässä — laskettiin niiden pikkuolentojen ansiopuolelle. Jokaisen lapset olivat parhaat ja niinhän piti ollakin.

Gottfridin päivä! Mitä olisi Lainion tunturipitäjän herrojen ja rouvien elämä ilman Gottfridin päivää?

Viimemainitut olisivat olleet paljon tyytymättömämpiä. Joku palvelustyttö olisi saanut toria hiukan useammin kuin mitä nyt sai. Mutta Gottfridin päivän jälkeen vallitsi rouvien ja palvelustyttöjen välillä suloinen sopu ja yksimielisyys jonkun aikaa. Rouvat olivat saaneet keventää sydäntänsä, neuvoa ja lohduttaa toisiaan. Kyllä kaikki lopuksi hyvin kävi.

Ja herrat — hekin olivat tyytyväisiä.

Ainoastaan Lainion jänisten yhteiskunta näytti kärsineen suunnattoman häviön.

Mutta mitä merkitsi jänisten häviö sen rinnalla, että Horsta-vallesmannilla oli nimipäivänään ollut kertomista. Sillä, itse asiassa: — se häviö oli kai sittenkin ollut paljon vähäisempi metsässä, Rajasaarella ja jokivarren lepistöissä, kuin mitä se oli seuraavana päivänä Gottfrid Forstadiuksen pienessä työhuoneessa, — siellä, missä paloi se maailman ihmeellisin lamppu, öljykaasulamppu, jota

seudun lappalaiset katselivat kunnioituksen sekaisella pelolla, kuin olisi se ollut itse Jumala. Siellä, Gottfrid Forstadiuksen kamarissa, kajahtelivat laukaukset nimipäivävieraiden mielikuvituksessa paljon lukuisammin kuin metsässä edellisenä yönä. Siellä huudettiin "alstuutia" aina vähäväliä. Siellä puhuivat toisinaan kaikki yhteen ääneen, kun jokainen koetti selittää, millä kivellä hän edellisenä yönä oli istunut ja miten ampunut. Herre jämmer, sitä hän ampui toisinaan ihan kuin naulan kantaan ja taas toisin vuoroin: — hiu vaan! Jänisjussi meni että vilisi. Herre jämmer, kyllähän hännän ja tuulen väliin ampua kesti, kun sattui huono onni. De... de... siinä koirakin toisinaan hermostui ja lähti suuttuneena kotiin. Niin oli kerran käynyt Hubertus Malmströmille siellä ihan Jerikon takana. Herre jämmer, oli sekin ollut: — ihan hän. oli koiran katseesta lukenut, että 'olet se sinäkin koko mies, äijäparka, kun toinen saa haukkua vatsansa rikki ja ajaa riistan ihan nenäsi eteen, etkä sittenkään osaa.' Hehhehhee!

Se oli siunattu päivä se Gottfridin päivä, vaikka ei silloin nautittukaan kuin kahvia ja tupakkaa. Mutta vanha metsämies juopui toisinaan jäniksen verestäkin, niin että vielä kotimat kallakin huudahteli toverilleen maantiellä: 'Herre jämmer, kyllä se jahti on hauskaa, kyllä se on, kyllä se on, juuri varmaan se on hauskaa! Mitä olisi elämä Lainiossa ilman sitä? No, suunnilleen niinkuin *alstot*, suunnilleen, suunnilleen. Kaikki kuollutta, kaikki kuollutta.

VII.

Kuka voisi uskoa, että tavallinen sittiäinen pystyisi vapahtamaan ihmisen alakuloisuuden lumoista, pystyisi osoittamaan olemisen tarkoituksen ja havainnollisesti opettamaan elämisen taitoa? Kuka voisi uskoa, että sittiäinen, tuo mustatakki, jonka oma olemus ja elämä näyttää niin kankealta, pystyisi saarnaamaan ilon evankeliumia ihmislapselle, jota synkkämielisyys painaa? Kuka voisi uskoa, että sittiäinen, tuo kaavoihin kangistunut teologi koppakuoriaisten monikirjavassa seurakunnassa, kykenisi avaamaan virka veljelleen ihmislasten keskuudessa oven elämän kukkivaan paratiisiin?

Sitä on ehkä vaikea uskoa, jollei sitä itse ole sattunut kokemaan.

Jonatan Stark, Lainion pappi, olisi ennen nauranut moisille väitteille, — silloin kuin hänen sydämessään vielä kumpusi ilon lähde ja veri virtasi raikkaana hänen suonissaan. Mutta Lapissa sai ihminen toisinaan kääntyä luomakunnan kaikkein vähäväkisimpäinkin puoleen neuvoa ja lohtua saadakseen. Jonatan Stark oli niin tehnyt ja tullut lohdutetuksi.

Tahi oikeammin: aloite ei ollut lähtenyt hänestä, vaan kävellessään kerran mustien mietteiden ahdistamana, muutamana kesäpäivänä, Pekkalan talon takana lähellä maantienpolveketta, hän oli tiellä tavannut sittiäisen, joka oli hänelle opettanut elämisen taidon.

Siunattu sittiäinen.

Jonatan Stark muisti senkin päivän, muisti kuin eilisen. Ei kyennyt aina Lapin ihana kesäpäiväkään ilahduttamaan ihmislapsen mieltä. Aurinko kulki niin korkealle ja näytti jättäneen maan asukkaat oman onnensa nojaan. Se seurasi vain luonnon järjestystä ja sitä liikutti vähät tahi ei ollenkaan, mitä pienessä Lainiossa tapahtui. Ihmiset tekivät heinää vainioillaan ja näyttivät tyytyväisiltä. He, onnelliset, eivät pystyneet filosofoimaan. Heille riitti vain se, että niitty tuoksui tuoreuttaan sateen jälkeen ja ettei pilvenlonkaakaan näkynyt taivaanrannalla.

Mutta pappi, joka oli vuokrannut maansa, käveli toimetonna pitkin maantietä. Hän ei näyttänyt kuuluvan tähän työstä kuhisevaan yhteiskuntaan. Hän oli vain katselija, kuin muualta tullut turisti. Häneltä puuttui vain turistin tunkeilevaisuus ja lörpöttelyhalu. Hän oli nähnyt toistakymmentä kesää tämän saman tienoon ja nuo samat ihmiset, kuin myöskin nuo samat sapilaat kauppias Raattaman aitan päässä. Joku intomielinen Lapin hullaama olisi saattanut kuvitella niitä Jaakobin tikapuiksi, jotka johtivat taivaaseen, — tuonne korkealle, missä kiuru näkymättömissä lauloi pakahtuakseen. Mutta Jonatan Stark ei ollut niitä miehiä. Hän huomasi vain ruskettuneen oksan sijan toisen sapilaan puolitiessä. Se oli suurenpuoleinen oksa ja Jonatan Starkin alakuloisessa mielessä oli ailahtanut epämääräinen ajatus: kumma, kun ei sapilas katkennut. Sekin ajatus syntyi kuin vanhalta muistilta, heräsi eloon kuin talvikärpänen, joka kankein siivin pörrää huoneessa. Jonatan Stark muisti ajatelleensa saman ajatuksen jo monena kesänä ennemmin ja häntä oli tympäissyt niin, että hän oli sylkäissyt.

Ei ollut hän kehdannut Raattamaankaan poiketa. Mitäpä hän siellä olisi tehnyt? Siellä olisi uusiutunut sama näytelmä kuin niin monena kesänä ennen, heinänteon aikaan. Kauppias ei olisi antanut hänen jäädä puotiin katselemaan sen vaatimatonta varastoa.

Ja sitä hän juuri olisi halunnut katsella, jos kerran olisi mennyt. Hän olisi tahtonut seisoskella puodissa ja tarkastella erikokoisia lehmänkelloja, joita riippui rykelmä muurin kupeella, — samoin kuin tiukuja, joita oli puodin ovensuuseinä täynnä. Se olisi ollut jonkinlaista museossa käyntiä. Hän olisi halunnut koetella kellojen ja tiukujen ääntä ja sitten vaipua miettimään niitä erilaisia ajatuksia, joita

nuo äänet olisivat hänen alakuloisessa mielessään herättäneet. Hän oli nimittäin sängen usein kokenut, kuinka tuollainen, tyhjänpäiväiseltä näyttävä erilaisten esineiden katseleminen, oli tuottanut lepoa hänen kiusaantuneelle sielulle. Mutta kuinka olisi Raattama ymmärtänyt sitä? Hänestä olisi tietysti tuntunut hassunkuriselta, että pappi, etsi lehmänkelloista elämän säveltä. Ei, hän olisi vienyt vieraan puotikamariin ja siellä olisi jälleen virinnyt yksitoikkoinen, unettava keskustelu hyvistä poutapäivistä. Siihen keskusteluun olisi sitten kuin voiteena sekaantunut tylsäköö surkuttelua sen johdosta, että 'rovasti oli vuokrannut maansa' eikä saanut 'heilua omalla niityllään'. Ei, Jonatan Stark ei saattanut poiketa Raattamaan. Hänen osansa oli kävellä pölyistä "kruununtietä" ja kuunnella hautajaiskellojen soittoa alakuloisessa sielussaan.

Mikä olikaan tämä Lappi, tämä etelän ihmisten ihannoima paratiisi, tämä "satumaa", jossa sääsket lauloivat kuolettavan yksitoikkoista säveltään, ja jossa tehtiin kaikki sitten, kun hyvästi kerjettiin. Touhua näytti olevan maantien kummallakin puolen, mutta aniharva sentään viitsi heinää tehdä niin paljon, kuin olisi tarvinnut talven katkaisemiseksi. Heinät loppuivat...

Ei, tämä oli kirottu maa, maa täynnä unteluutta ja velttoutta, matalamielisyyttä ja äärimmäistä ahneutta. Lapin asukkaat muistuttivat karhua, joka talvet pesässään makaa. Se oli syksyllä kaatanut uutistalokkaan lehmän ja kömpinyt sitten pesäänsä nukkumaan. Sellaisia olivat lainiolaisetkin. Hekin nukkuivat suurimman osan vuotta.

Jonatan Stark kävelee sillalle ja nojautuu kaidepuuta vasten. Olisihan siinä ollut istuinpenkkikin, jollei joku mammonan orja olisi kiskonut irti sitä kannattavaa rautatankoa ja vienyt muassaan. Se kai kannatti takan otsapuolta jossakin kirkonkylän talossa. Valtio huolehti lainiolaisten mukavuudesta laitattamalla istuinpenkit silloille. Lainiolaiset osoittivat kiitollisuuttaan valtiota kohtaan varastamalla sopivassa tilaisuudessa niitä kannattavat rautatangot. Se tuli huokeammaksi, sillä Raattama ei antanut rautatavaraa ilmaiseksi.

Siellä juosta liritti joki sillan alta muodostaen hiukan alempana apteekin kohdalla kosken, Kyläkosken, jonka rannalle he, kirkonkylän herrat, olivat talvi-iltoina rakentaneet saha- ja myllylaitoksen senkin seitsemät kerrat. Siinä oli jokipahanen juossut maailman alusta alkaen ja juoksisi maailman loppuun saakka. Koste joen keskellä töröttävän kiven takana oli ollut samanlainen sata vuotta sitten ja olisi kai sadan vuoden päästäkin. Virta pyyhkäiseisi eteenpäin kiven molemmin puolin. Mutta kosteessa kieppuva lastunpalanen ei tietäisi minnepäin lähtisi. Se lähenisi virran reunaa juuri niinkuin nytkin, mutta kuin hyljäten tämän päättämättömän, puoleen ja toiseen horjuvan olennon, virran lieve heittäisi sen yhä uudestaan kosteeseen, joka mielihyvin ottaisi sen vastaan kieputellakseen sitä ympäri ja sukelluttaakseen sitä vähän väliä kiven suojassa. Juuri niinkuin nytkin. Lasturiepu: se luuli kai kulkevasa eteenpäin nähdessään virran kiinteän juoksun molemmin puolin itseään eikä huomannut, kuinka surkeasti sitä petettiin. Virta kulki tasaista vauhtiaan laskien alempana kirkon kohdalla suurempaan rajaväylään, lastun jäädessä kieppuamaan kosteen helmaan. Vain vedennousu tahi joku muu onnellinen sattuma saisi sen irti kosteen lumoista ja riennättäisi rajaväylän avaraan syliin. Sieltä aukeneisi sille tie mereen, suureen, avaraan maailmaan.

Jonatan Stark näki lastun taistelussa oman elämänsä taistelun. Noin hänkin oli tullut virran kiidättämänä onnensa hakuun ja pysähtynyt kieppumaan Lainion harmaan yksitoikkoisuuden kosteeseen. Noin hänkin oli vakinaisen virkapaikan toivossa kiepahtanut kiven suojaan luulotellen itseään tavattoman onnelliseksi. Siinä hän oli kitunut toistakymmentä vuotta pääsemättä enää virran matkaan monista yrityksistään huolimatta. Häntä sukellutti ja kieputti Lainio niinkuin koste lastunpalasta, ja hän, raukka, oli luullut sitä elämäksi. Ei, elämä oli tuolla kaukana... tuolla, missä rajaväylä laskee mereen... siellä, missä ensimmäinen kaupunki tervehti ylimaasta saapuvaa matkustajaa.

Jonatan Stark huokaa raskaasti lähtien jatkamaan matkaansa. Siinä on apteekki, vanha tuttu paikka. Sen oveen on ilmaantunut huomiota herättävä paperilappu: 'Kaikki matkustajat, jotka ovat innostuneet skruuvipeliin, ovat tervetulleet apteekkiin.' Jonatan Stark tutkii itseään. Hän ei ole innostunut mihinkään. Hän kävelee vain tässä hengeltään köyhänä ja vaivaisena. Hän olisi maksanut sata markkaa ryypystä hyvää konjakkia, mutta nykyinen apteekkari ei anna. Toista oli Tapfer, veli Tapfer, hän olisi antanut, sillä hän oli saattanut jo melkein ostajan silmistä lukea, mitä tämä kulloinkin tarvitsi. Mutta Tapfer lepäsi hautausmaassa ja hänen leskensä oli muuttanut "alas".

Jonatan Stark kävelee alakuloisena. Hänen katseestaan kuvastuu epätoivo. Sieluparka kamppailee viimeisiä taistelujaan. Siellä, apteekin takana kalliolla, kasvaa kääkkyräinen petäjä. Sen oksat ovat vahvat ja ryhmyiset. Yksi niistä ojentautuu koukkuisena kuin valtava käsivarsi piirtyen selvästi sinistä taivasta vasten.

Yht'äkkiä Jonatan Stark pysähtyy keskelle maantietä. Ajatus ei ole uusi, mutta se huimaa häntä tällä hetkellä, keskellä kirkasta päivää. Niin pimeää on hänen sielussaan, että hän innostuu runoilijan tavoin kuvittelemaan oman kuolemansa toimeenpanoa. Tuonne korkealle... taivaan ja maan välille, olisi ripustettava köysi. Köyden toisessa päässä olisi luja silmukka. Lähellä olevalle kannolle olisi helppo

nousta ja sitten: — potkaisu vain ja Jonatan Stark riippuisi kuolinpuussaan kaiken kansan nähtävänä.

Se tekisi suurenmoisen vaikutuksen. Keskellä kirkasta Jumalan päivää! Parhaan työtouhun vallitessa! Ja sellaiselle paikalle... näkyvälle kuin Golgata.

Mutta siitä tulisikin toinen Golgata. Hän, Jonatan Stark, kuolisi suuren aatteen puolesta — aatteen, joka varmaan hänen kuolemansa jälkeen löytäisi hallitusmiehissä toteuttajansa. Miksi ei sallittu Lapin pappien valtion kustannuksella muuttaa joka kesä pariaksi kuukaudeksi etelään? Sellainen matka olisi virkistänyt heitä sanomattomasti. Nyt he kulkivat täällä itsemurha-ajatuksia hautoen keskellä kirkasta Jumalan päivää. Eikä yksikään taivaassa eikä maan päällä kohottanut sormeansaakaan estääkseen sellaisia ajatuksia syntymästä.

Jonatan Stark kääntyy lähtien jatkamaan matkaansa 'Herra Jumala', hokee hän itsekseen, 'millaista onkaan taas talvella?' Hänen mieleensä johtuvat vanhat, käytetyt kirjekuoret. Jumalan kiitos, niitä on kasaantunut taas. Hän ei kääntäisi niitä ennenkuin vasta talvella, pimeimpänä aikana. Häntä helpottaa hiukan ajattellessaan, että apteekista sai arabikumia. Paluumatkalla hän poikkeaisi sitä ostamaan.

Eteenpäin, eteenpäin, pitkin päivän paahattua tietä. Hän kiiruhtaa askeleitaan kuin päästäkseen eroon äskeisistä hirvittävästä ajatuksista. Hyvä Jumala sentään, kuinka kurjassa tilassa mies vaeltaa! Mietti jo itsemurhaa kuin suuri rikollinen. Mitä sanoisi Julia ja lapset? Itsemurhan tehneen papin puoliso ja lapset. Ohhoi, elämä oli sentään raskasta raskaampaa!

Jonatan Stark kulkee huomaamatta vastaantulijoita. Nämä katsahtavat kummissaan pappia, joka astuu kuin unissaan. Olisiko juovuksissa taas? Vastaantulijat kääntyvät katsomaan. Ei tuntunut väkevien hajua. Vastaantulijat iskevät itsekseen silmää: — herroilla oli herrain konstit.

Jonatan Stark sivuuttaa Pekkalan. Se on viimeinen talo ennen maantienpolveketta. Rakennuksen läpi johtaa ajoportti pihaan. Toisella puolen porttia on talli, toisella asuinrakennus. Molemmat ovat yhteisen katoksen alla. Tallin ovi on raollaan. Jonatan Stark näkee hevosen koukistuneen takajalan. Se muistuttaa hänen mielestään nauravan pahalaisen koparaa.

Mutta korkealla kummalla Pekkalan talon takana seisoo kirkko. Auringonvalo kimaltelee sen ikkunoissa. Turvekatolla kasvaa heinää. Tuuli huojuttelee heinänkorsia. Ne nyökäyttävät Jonatan Starkille ja sanovat: 'Täällä olemme turvassa, tänne ei viikatemies uletu.'

Niin... niin... jokaisella on aikansa. Niittyheinän kaataa niittomies. Mutta heinän kirkon katolta kaataa syksy. Ne kuihtuvat sinne korkeuteensa, käyvät kuiviksi ja keltaisiksi, sillä aikaa kuin niiden heimolaiset lepäävät ladoissa, — tosin kuolleina, mutta elinneeet suonissaan tuoreina, vaikka jähmettyneinä.

Ihmeellinen oli luonnon järjestys. Jokaiselle tuli aikansa. Hän, Jonatan Stark, oli noiden kirkon katolla kasvavain heinänkorsien kaltainen, jotka syksy kuihduuttaisi. Paljon mieluummin hän kuolisi miehuutensa parhaissa voimissa. Mutta niittomiestä, joka leikkaisi poikki hänen elämänsä langan, ei kuulunut. Eikä hän itse tahdo alentua sen virkaa toimittamaan.

Jonatan Stark pysähtyy keskelle maantietä. Hän seisoo siinä jalat haarallaan, kädet upotettuina syvälle takin taskuihin. Hän tarkastelee outoa ilmiötä jalkainsa juuressa: — sittiäinen mataa maantien poikki ahkerasti liikutellen tuntosarviaan joka suuntaan.

Jonatan Stark tuntee omituista mielihyvää. Siinä kamppailee virkaveli, "mustatakki", maailman suuressa erämaassa. Viiden ja puolen metrin levyinen maantie on siitä kuin mikäkin Sahara. Se on tullut niityltä, maantien toiselta puolen, kiivennyt yli leveän ojan, kiertänyt kivet ja puunpalaset, samonnut läpi ojanreunaa peittävän tiheään ruohikon. Sepä on ollut sen mielestä kokonainen aarniometsä! Niin se on saapunut hiekkaisen erämaan laitaan. Tuntosarviaan liikutellen ylös ja alas se on tunnustellut: ei aarniometsää enää, vaan — Gobin erämaa, karkeaa maantiensoraa, joka sen matkalle tuottaa suunnatonta hankaluutta. Se miettii, uskaltaako yli, vai palatako takaisin suojaavan ruohikon kätköön. Mutta se haluaa vuoristoon, korkeaan, rauhalliseen seutuun, missä illoin kohoavat ilmoille lämpimät huurut, — tuoreen lehmänlannan virkistävät höyryt. Siellä — Pekkalan navetan takana on retkeilijän luvattu maa, himottu Himalaja — valtainen lantakasa. Ei siis muuta kuin yli vain, yli penikulmaisen hiekkakerämaan.

Sittiäinen ei epäröi, se lähtee rohkeana maantien yli. Se ei ajattele, että kulkijan jalka voisi sen kuoliaaksi tallata tahi kärrynpyörä ajaa yli. Se kulkee hitaasti, mutta varmasti. Tuon tuostakin se pysähtyy jonkun suuremman kiven edessä. Se tutkii sitä joka puolelta, yrittää yli, mutta — pyörtää lopuksi takaisin. Kuin äkeissään viivytyksestä se levittää hiukan mustankiiltäviä peitesiipiään, jolloin niiden, raosta pilkistää esiin valkoinen paidan selkä. Onpa pastorilla puhtaat liinavaateet, ihan kuin oikealla gentlemannilla! Niin pitääkin olla. Sen, mikä ei näy, tulee aina olla ehdottoman kunnollista, sillä jokainenhan nyt voi parasta päällimmäiseksi panna, vaikk'ei alla sitten olisikaan muuta kuin

paljaita ryysyjä. Alusvaatteistaan maailmanmies tunnetaan. 'Mitäs sill' pairall' välii, kunhan on hienot mansetit.' Sinä, veljeni, et hyväksy sellaista elämänjärjestystä.

Sittiäinen tuumii, sulkee siipensä ja kiertää kiven. Miksi se ei olisi voinut lentääkin. Huihai, olisi varallakin! Mutta se ei *tahdo*, — se haluaa *tutkia* elämän karun erämaankin. Jokainen askel merkitsee sille uutta mielenkiintoista kokemusta. Siinä on multakokkare, veljeni, siinä taas kivi... siinä on auringon kuivaama lantapalanen. Kas niin, se on sinulle tuttua maata! Se ei ole mikään *terra incognita* — tuntematon seutu... Mutta liian kuiva, veljeni, liian kuiva. Pekkalan navetan takana on paljon mehukkaampaa lantaa. Sinä tiedät sen... se kun sinä vain tutkit ja tunnustelet, veljeni mustatakki... Siinä on käärrynpyörän jälki. Sitä myöten saapuvat sanomat suuresta maailmasta... sieltä, mihin veljesi niin palavasti ikävöi. Ne saapuvat kahdesti viikossa — eilen viimeksi. Mutta... vähän oli uutisia, vähän näin kesähelteellä. Koko maailmaa painaa uneliaisuus... Tutki vain tarkkaan.

Kas! — siinäpä kohosi vallitus eteesi! Sen on käärrynpyörä muodostanut pehmeään multa. Se on kulttuurin kirousta kaikki, veljeni mustatakki. Pääsetkö yli, sinä koppakuoriaisten lääninrovasti? Kas — pääsithän kuin pääsitkin! Ja nyt: — kipi, kipi... yli ajoradan! Älä luulekaan, veli, että olet jo kaikesta selviytynyt. Ei kulttuurista niinkään vain eroon päästä. Kas niin — jopa arvasin! Siellä makaat nyt seljälläsi pikku jalat taivasta kohti! Ne liikkuvat edestakaisin kuin sahanterät... nopeasti. Joko turmelus valtasi sydämesi? Kuuluu niinkuin hiljaista turinaa sieltä käärrynpyörän jäljestä? — vähän samanlaista kuin separaattorin alkusoitto... Älä, älä, veljeni, ei turmeluksella pitkälle potkita! No niin — vihaksi se hiukan pistää. Jonatan Stark, Lapin lääninrovasti, ymmärtää sinut erinomaisen hyvin. Älä vilkuta valkean paitasi selkämystä. Jonatan Stark kyllä uskoo, että se on priimaa... ostettu Turun paitakaupasta Helsingistä. Sieltä on Julia-rouvakin tilannut tusinan etupaitoja veljellesi. — Kas niin — nyt olet rauhallinen taas ja matka jatkuu turvallisesti. Onhan kiviä ja kallioita vielä edessäsi. Kaukana on vielä maantien toinen ruohoa kasvava reuna — toinen aarniometsä. Mutta sinä kuljet harkiten... jokaista askeltasi miettien. Uusia kokemuksia, uusia kokemuksia, veljeni mustatakki! Sinä olet paljon rikastunut tällä matkalla. Sinä tiedät, mitä Sahara on. Siellä käy polttava samum-tuuli. Kas niin — sait hiukan pölyä kauhtanillesi! Älä välitä... veljelläsi, Jonatan Starkilla, on käännetty kauhtana ja sen nykyinenkin päällypuoli alkaa jo näyttää melko haalistuneelta. Maailman korvessa ei kannata kiinnittää huomiota ulkonaiseen. Sisäinen elämä on ainoa arvokas. Se on kerätty monenlaisista kokemuksista pitkien vuosien varrella ja kärsimykset muodostavat sen jalokivikokoelman. Ja onpa sinullakin niitä, veljeni mustatakki, joka tulet kukkaiselta niityltä ja nyt maantien yli matkatessasi kellahdit taas kumoon! Ei pidä olla uhkarohkea. Se on vain tavallinen nyrkinkokoinen kivi, mutta sinulle se on jättiläinen, hiidenkivi. Kas niin... sivuitse on paras mennä... Etkö jo erota aarniometsää maantien toisella laidalla? Siellä huojuvat palmut ja sykomooripuut. On vielä kuljettava ojan yli, mutta sitten alkaakin ihana seutu — Pekkalan vainio! Siellä on heinä vielä kaatamatta. Siellä kasvaa leiniköitä, kurjenpolvia, lemmikeitä ja tähtikukkia. Siellä avautuu eteesi kokonainen yrttitarha, paratiisi, sinulle, pitkstä erämaanmatkasta väsyneelle. Eikä Pekkalan lantatunkiokaan ole vallan kaukana. Kas niin — nyt olet maantien yli! Kulttuurin vaikeudet ovat onnellisesti voitettut.

Mitä nyt —?

Etkö aiokaan käydä aarniometsään? Etkö tarvitsekaan levähtää? Mitä tarkoitat, veljeni mustatakki?

Mitä — aiotko todellakin lentää, — nyt, vaivojen jälkeen...?

Surr!

Sittiäinen on lähtenyt pörräten lentämään yli kukkia kasvavan niityn. Jonatan Stark seuraa sen suuntaa. Se pitää tiukasti Pekkalan lantatunkiota kohti. Auringonvalo välkehtii sen siivissä ja Jonatan Stark seuraa sen lentoa niin kauaksi kuin saattaa.

Nyt se hävisi näkyvistä. Hetken päästä se istuisi Pekkalan lantaläjän kupeella ja antaisi auringon paistaa mustaan selkäänsä. Sitten se kaivautuisi piiloon lantaläjän sisään ja olisi tyytyväinen.

Jonatan Stark kohottaa päätään ja vetää ilmaa keuhkoihinsa. Raskaat ajatukset ja sydämen pakottava tuska ovat kuin poispuhalletut. Hän katselee ympärilleen ja hänestä tuntuu, kuin näkisi hän ensi kertaa edessään leviävän kylän. Siellä on Raattama... siellä pappila. Etempänä kohoaa Konnin komea kauppakartano ja sen vieressä uusi lääkärinpuustelli. Parvi lapsia leikkii Pekkalan talon pihalla. Niillä on kukkaseppeleet päässä ja ne laulavat:

"Majan rakennan ma yrttitarhaan, missä linnut laulaa aamuin varhain. En mä rakenna sit' itselleni, vaan sille, joka on mun ystäväin. Ai, ai, ai, vai niin! Ai, ai, ai, vai niin!"

Lapset lyövät käsiään yhteen kuin ihmetellen toistensa suurenmoisia suunnitelmia.

Jonatan Starkin täytyy hymyillä. Kesä, kesä! Koko luonto mitä juhlallisimmassa valaistuksessa!

Hänen tekee mieli kääntyä aurinkoon päin ja komentaa sitä seisomaan alallaan, kuten muinoin oli tehnyt Joosua Vanhan Testamentin aikaan. 'Aurinko, seiso alallasi Giibeonissa!' Tämä tuskien ja taistelujen päivä, jolloin kuitenkin oli saatu niin ihana voitto, ei saisi loppua koskaan.

Jonatan Stark lähtee kulkemaan takaisin kylää kohti. Keilatunturin selkä kohoaa mahtavana hänen edessään. Jopa kylvetti aurinko rosopintaista jättiläistä! Se höyrysi. Ilma on täynnä auerta kuin metsäpalon savua, mutta nenään tuoksuu vain kukkien lemu.

Jonatan Stark astuu reippain askelin. Hän katselee tunturia ja hyräilee hiljaa.

Hän poikkeaa apteekkiin. Apteekkari pilkistää uteliaana kamarin ovelta.

— Kas, hyvää päivää! Se olikin rovasti.

— Niin... pitäisi saada arabikumia jonkun verran.

— Paljonko pannaan?

— No, parin markan arvosta.

— Rovastilla taitaa olla paljon liimaamista?

Apteekkari hymyilee ystävällisesti.

Jonatan Stark katsahtaa häneen hiukan arasti.

— Ainahan sitä on... yhtä ja toista.

Hän maksaa ja yrittää lähteä, mutta apteekkari kysäisee:

— Ei rovasti pelaa skruuvia?

Jonatan Stark hymähtää hengessään. Se ainainen skruuvi! Mutta samassa hänen käy apteekkaria sääli. Tämä kärsii ikävästä ilmeisesti.

— Ikävä kyllä, en osaa, mutta shakkia minä osaan jonkun verran.

Apteekkarin kasvot kirkastuvat.

— Ei rovastilla taitaisi olla aikaa...? Hän avaa varovasti puotipöydän taakse johtavan oven.

On Jonatan Starkilla aikaa, on. Hän haluaa auttaa ikävän kanssa kamppailevaa miestä. Hän on itse tullut ihmeellisesti autetuksi. Häinkö ei siis auttaisi veljeään. Hän astuu sisään.

Kun Jonatan Stark parin tunnin kuluttua palaa, on apteekkari tehnyt hänestä "matin" puolikymmentä kertaa. Tämä on tyytyväinen ja vakuuttelee ihastuksissaan, ettei rovasti ole ollut pelituulella. Mutta joka tapauksessa hän nauttii voitoistaan.

Jonatan Stark sallii kernaasti hänelle sen ilon. Hänellä itsellään on ihmeen hyvä olla pitkästä aikaa.

Sillalla hän pysähtyy. Kuin jonkinlaisesta uteliaisuudesta hän haluaa nähdä, kieppuiko päivällinen lastu vielä kiven kosteessa.

Ei kieppunut. Koste pyöri rauhallisena. Suuria vaahtotäpliä ajelehti sen pinnalla.

Jonatan Stark tuntee omituista mielihyvää. Lastu oli päässyt vankeudestaan. Se oli löytänyt tien rajaväylään ja oli nyt matkalla kohti merta — vapauteen!

Valoisin ajatuksin astuu Jonatan Stark pappilaa kohti.

VIII.

Monien muistojen joukosta, joista useimmat ovat ikäviä ja alakuloisia, välkähtävät Jonatan Starkille kirkkaina mieleen kesämuistot. Nousee kuin usvan seasta sielun silmien eteen Huomenjärven hohtava, tyyni pinta. Sitä reunustavat tuuheat, koskemattomat rantakoivikot, joissa yörastas laulaa. Kalamaja sen rannalla, korkealla törmällä, on rauhan satama, maailman tapahtumien ulkopuolella oleva paikka korven kätkössä. Siellä on Jonatan Stark viettänyt monta monituista yötä veli Horstan kanssa.

Se on ehkä ainoa paikka, jossa Jonatan Stark on tuntenut elävänsä, henkensä virkoavan näiden yhdeksäntoista vuoden aikana. Siellä on puhunut hänen väsyneelle sielulleen erämaa, kivieliö. Siellä hän on tuntenut itsensä onnelliseksi ja vapaaksi. Siellä on hän, kulttuurin kiroama, päässyt lähelle elämän

alkusielua, missä kaikki tajuinen ja tajuton yhtyy. Siellä on juttelu Horstan kanssa saanut hänet unohtamaan elämän jokapäiväisyyden, vaikka juttelu itsessään on ollut kaikkein jokapäiväisintä. Vain se seikka, että he olivat olleet kahden keskellä hiljaista saloa, missä kolmatta aniharvoin kohtasi, oli antanut heidän juttelulleen erikoisen, salaperäisen viehättävyyden leiman. He olivat olleet kuin kaksi alkuihmistä, jotka ensi kertaa ovat työntäneet venheensä järvelle, minkä yllä vielä äsken Jumalan henki liikkui. Tämä Jumala lymyi jossakin rantakoivikon katveessa katsellen, kuinka kaksi ihmislasta onki ahvenia, jotka nekin kuin äsken luotuina kimaltelivat niin harvinaisen heleän vihreinä, että onkija hämmästyí. Heidán tämänkaltaisia tunnelmiaan ja mielikuviaan ei ollut yhtään häirinyt Horstan vavassa killunut koreanpunainen kuuluvainen, joka ilmeisesti oli johdattanut mieleen Raattaman puodin pöydällä komeilevan lasikantisen laatikon, — tahi Jonatan Starkin jalkain juuressa virunut norjalainen selkäreppu, josta sangen hauskaasti oli pistänyt esille termospullon kiiltävää päá. He eivät näiden, eivätkä muiden samantapaisten uudenaikaisuuksien vuoksi olleet hetkeksikään joutuneet kiusaukseen filosofoida, kuinka kaksi "alkuihmistä" saattoi olla varustettu sellaisilla vehkeillä. He pistivät molemmat tupakaksi ja niskat kyyryssä kuuntelivat, kuinka Jumala käyskenteli rantakoivikossa ja toisinaan pisti juoksuksikin, niin että nilkat napsuivat. Heitä ei yhtään häirinyt sellainen sivuajatus, että se oli poro. Kun he eivät sitä nähneet, he tyytyivät siihen, että se oli Jumala.

Mutta "kun ilta viileeksi tuli", kävi heille kuten muinoin Aatamille ja Eevalle: — he halusivat lymytá puiden sekaan paratiisissa t.s. he muistivat, keitä olivat ja halusivat päästä kalamajalle yöksi. Vuotava vene oli vettä puolillaan. Se ammennettiin äänekkäästi, reippaasti viskaamalla vesi yli laidan, yhtään huomioonottamatta hiljaisuuden häiriintymistä, — mistä he päivällä olivat olleet niin arkoja.

Parhaan syönnin aikana pidetyt pikku pakinat olivat menettäneet viehätyksensä. Ahvenet veneen pohjalla olivat tummuneet. Niiden heleänvihreä väri oli hävinnyt. Syönti oli loppunut, lumous särkynyt. Lännen taivas oli vetäytynyt pilveen. Yöksi teki sade tuloaan. Horsta-vallesmanni nosti ankkurin ja istahti keulatuhdolle soutamaan. Hän souteli levein vedoin. Hänen soutunsa oli nyt aivan toisenlaista kuin päivällä: — silloin hän vain oli liputellut hiljaa. Hän oli nyt nimismies Gottfrid Forstadius, joka ei voinut antaa anteeksi voudille, että tämä vastusti hänen erivapausanomustaan. Niinkuin hän ei olisi osannut virkakirjeitä kirjoittaa. Helkutti, joka oli maailman yksinkertaisin asia! 'Siihen katsoen, että...' tahi: 'Sittenkuin allekirjoittanut Herra Kruununvoudin määräyksen johdosta...' Eikö se ollut juuri lakikieltä?

Niinpä niin... mitäs se muuta oli. Ne virastot, ne virastot! Vainosivat rauhaa rakastavaa Lapin virkamiestä turhilla tiedusteluilla. 'Kiireellisesti!' Niinkuin sitä sanaa olisi tunnettu napapiirin pohjoispuolella! Ei, kyllä oli vanha Malmström tehnyt oikein kerran metsähallitukselle vastatessaan, ettei sitä sanaa löytynyt tákäläisessä murteessa.

Hohoi! Mutta saatiinpa kaloja! Se oli vielä, Jumalan kiitos, hyvä, ettei onkimista tarvinnut viran puolesta harjoittaa. Silloin sille olisi antanut palttua. Mutta nyt... nyt se menetteli, kun saatiin olla omissa oloissa... kaukana virkapaikoista, täällä Huomenjärvellä, keskellä Lapin ääretöntä saloa. Vene töksähti rantaan. Horsta kömpi varovasti pystyyn, astui maalle ja vetäisi veneen tiukempan.

Hei, pojat, oli taas mammalle viemistä! Oli viemistä ja syömistä ja piikatyttärille perkkauamista. Ne tahtoivat mutista, kun eivät koko kesänä päässeet ahvenen perkkauusta. Mutta minkäs sille mahtoi? Talon työ kuin talon työ, vaikka olisi isäntää piesty. Toverukset kokosivat saaliinsa tuohikontteihin upottaen ne hetteeseen yöksi. Aamuyöstä vielä yritettäisiin ennen kotiinlähtöä.

Nurkuminen vaikení. Piikojen saama tyyni moite oli viimeinen syntisen sydämen purkaus, mikä muistutti siitä, että aamulliset "alkuihmiset" olivat taas muuttuneet tavallisiksi, jokapäiväisiksi ihmisiksi. He olivat tulleet paratiisista karkoitetuiksi ja nyt oli heidän katsottava, miten saada olo mahdollisimman mukavaksi yötá vasten.

Ensimmäiset vesipisararat putoilivat. Toverukset käärivät vapansa ja kiiruhtivat majaan. Pian roihusi avosuisessa takassa iloinen pystyvalkea, kahvipannu kiikkui keitinpuun nokassa, kalakeitto pantiin tulelle, saappaat ja sukat ripustettiin orteen kuivamaan ja toverukset tassuttelivat avojaloin, piiput hampaissa. He olivat jälleen päässeet alkuihmisen asteelle, sillä heitä ei taaskaan ollut maailmassa useampaa kuin kaksi.

Oikealla alkuihmisen hartaudella he keskustelevat päivällisestä pyynnistään. Oo, sitä siunattua Huomenjärveä! Niin viheriäistä vettä ei löytynyt yhdessäkään toisessa tämän puolen järveessä. Vesikin kukki, kukki kuin riemusta, että sai nähdá ihmisiä, näitä luomakunnan korkeimpia olentoja, ja tarjota heille aarteitaan. Huomenjärvi olisikin ollut yksinäisyyteen tuomittu, jolleivät pappi ja Horsta olisi silloin tällöin siellä pistäytyneet. Se kuului kalavetenä pappilaan ja kohtuullisen etäisyytensä vuoksi se harvoin houkutteli luvattomia pyytájiá rannoilleen. Horsta ja pappi olivat siis melkein ainoat, joita se pinnallaan näki. Se oli siis tottunut näihin kahteen pyytájiáan. Laki ja evankeliumi! Alkuperäisyydessään Huomenjärvi ymmärsi tämän raamatullisen järjestyksen erinomaisen hyvin.

Horsta makoilee selkäpiillään lavitsasängyssä kahisevien kaislojen päällä. Hän juttelee korkista, joka painuu. Merkillistä, kuinka aikamiehenkin sydän saattoi iloita siitä näystä, nauttia oikein pikkupojan lailla. Plumps! Sinne se sukelsi, viheriän pinnan alle, ja katseli sieltä kuin ilkkuen, että 'vedä! vedä!' Toisinaan ei tehnyt yhtään mieli vetää, vaikka hiukkasta ennen oli toivonutkin sen painuvan. Ei, halutti vain nauttia ilo loppuun: — nähdä, kuinka korkki viipotteli veden alla, teki äkkirynnistyksiä pohjaa kohti, kohosi hiukan, kaarsi ison kiehkuran ihan veden kalvossa, niin että sen läpi juoksevan sulan kärki piirsi vettä kuin vedenalaisen savutorvi, — kunnes se taas yht'äkkiä painui kohti pohjaa kuin kivi. Mutta — äläpäs! Etpäs mennytäkään enää. Vavan kärki taipui luokille, siima jännittyi niin kireälle, että olisi soinnut ja — ähhäh! — tulitkos sieltä, senkin körri! Lippo, lippo! Tämä on iso juutas! Kas, kas... pyrkii veneen alle! Et mene... et mene... et piru vie mene! Se on Horsta, joka hoitelee vapaa ja antaa ahvenen ajaa karusellia. Pass på! — Pappi sujahuttaa lipon kalan alle ja — köntsis! Siinä sätkyttelee kilon painoinen ahven veneen pohjalla, niin että vene tärähtelee. — Horsta nousee istumaan sängyssä. Hänen silmissään on onnellinen, riemuitseva kiilto. Hän on hengessään suorittanut mestaritempun uudesta.

Niin, niin, kyllä oli hupaista tämä onkiminen. Heti sen näki mallista, milloin oli ahventen ottoaika. Ne veivät korkin tynesti veden alle. Mutta särkiriepu, se nyki ja tanssitti kuuluvaista kuin säkkipillin soittaja paholaista pullossa. Ne olivat koko veitikoita, veden keveäkenkäistä väkeä. Horsta vertasi niitä sosialisteihin. Nekin häärivät ja huitoivat sen uuden yhteiskuntansa kimpussa. Piti muka maailma saada äkkiä valmiiksi. Mutta heidän puuhansa muistuttivat särjen nykimistä: — yhdestä koukusta toiseen ja viisaasti vain! Piti vain katsoa, ettei maailmaa mullistettaessa itse jouduttu satimeen. Pääasia vain, että korkki heilui! Mutta ahven — se piikkinen porvari — se kun ryntäsi näyttämölle, niin jo tiesivät listit lähtönsä. Mitäs — manttaalimies, joka elätti yhteiskunnan! Hei vain! — korkki otti uudet konstit käytäntöön. Näki heti, että uudet oliot olivat astuneet entisten tilalle. Hätiköiminen pois ja vakava meininki joka suhteessa.

Horsta ja pappi saattoivat toisinaan innostua niin, etteivät kuulleet kahvipannun kuohuntaa. Sinne meni hyvä tavara pitkin takan kiviä, mutta toverukset istuivat hengessään järvellä. Muistiko veli sitä sormenmittaista kiiskeä, joka tuli kuin muina miehinä keskellä parasta ahvenen syöntiä? Hahhaa, niin silmät pyöreinä kuin rippikoulupojalla, jota pappi kinkereillä on juuri tukistanut! Mutta — joka piikki pystyssä, sepä tietty! Miehellä oli miehen sisu! Kumma, että raukkanen sai syöntivuoroa ollenkaan.

Uusi, entistä käheämpi pihaus takasta saa papin hypähtämään pystyyn. Peijakas, siellä menivät makovedet pitkin kiviä ja tässä kun oli kahvia odotettu kieli kallellaan! (Jonatan Stark oli tehnyt sen havainnon, että "luonnon helmassa" pääsi häneltäkin toisinaan pikkuinen napsaus, — elävä esimerkki siitä, että hän eli ja hengitti taas.) Horsta-veli kaivaa pussistaan uusia höysteitä. Ei hätää, kahvia kyllä riitti — jäämäänkin. Saakoon piisikin, ilonantaja, osansa. Ei hätää, veli Jonatan. Meillä eivät pikku elävät nilkuta! Kas tuossa, turisepas taas sinä mustanaamainen, nuuskanokkainen Kaisa! Toverukset rauhoittuvat ja jatkavat pakinaansa.

Mutta — yht'äkkiä kavahtaa Horsta pystyyn ja tempaa paistinpannun: — räiskäleitten paistaminen oli ollut vallan unhottua! Sehän kuului heidän iltaohjelmaansa. Jonatan Stark oli kyllä muistanut sen, mutta ei ollut viitsinyt ottaa aloitetta. Hän oli liiaksi mukavuutta rakastava, kalamatkoillakin. Mutta — taikinan hän kyllä tekisi, jos vain Horsta ryhtyisi paistamaan.

Horstalle ei tarvinnut sellaista kahdesti sanoa. Räiskäleitten paistaminen kuului hänen päätäitoihinsa. Hän oli kerran Krasnoje Selon leirillä paistanut räiskäleeseen muutamalle ryssän kenraalille, joka leiriä kierrellessään oli sattunut heidän tulilleen. Niin oli ojentanut pihisevän räiskäleeseen haarukan kärjessä hänen ylhäisyydelleen tehden vasemmalla kädellä kunniaa. Kenraali oli ottanut räiskäleeseen käteensä ja kironnut: — se oli hiukan poltellut äijän hyppysiä. Mutta ryssä oli ryssä: — vaikka eräs tovereista oli tarjonnut lautasta ja veistä, ei tämä ollut huolinut, vaan naureskellen syönyt kynsistään. 'Vot, vot!'

Jonatan Stark nauraa. Hän on ripustanut nenäliinan leukansa alle ja kahden kannun vetoinen maitohinkki sojottaa hänen polviensa välissä. Hän sekoittaa räiskäleitaikinaa, niin että sitä pärskyy hänen silmilleen. Horsta kääntelee paistinpannussa valtaista voimöhkälettä, joka nopeasti sulaa. Hänen liikkeensä todistavat, ettei hän ole ensikertalainen tässä ammatissa. Jo joutuu Jonatan Stark'kin valmiiksi. Pannu saa ensimmäisen taikina-annoksensa ja toverusten korviin kohahtaa äkäinen pihinä ja porahtelu. Horsta on vetänyt sukan käteensä ja seisoo takan ääressä sääret koukussa, kuin olisi kilpajuoksuun lähdössä. Hän tutkii räiskäleeseen reunoja. Jo rupeavat nämä huomattavasti ruskettumaan. Silloin: — yks' kaks'... veitsi tekee nopean kierroksen pitkin paistinpannun reunoja... sukeltaa räiskäleeseen alle... ja Horstan lausussa: 'Koko käänne, mars!' se kiepahtaa ilmassa kerran ja putoaa räiskähtäen pannuun, äskeinen päällypuoli alaspäin. Horsta sylkee hyppysiinsä, lausuu pari lievempää voimasanaa, pyyhkäisee kämmenselkää reittänsä vasten ja on jälleen paistoasennossa. Ei kulu pitkää aikaa, ennenkuin ensimmäinen räiskäle höyryä lautasella levittäen suloista tuoksua ympärilleen.

— Ehkä minä nyt ryhdyn paistamaan, uskaltaa Jonatan Stark arkana huomauttaa. Hänen omatuntonsa nuhtelee häntä: hän ei tarkoita täyttä totta. Hän tuntee, ettei hänestä ole Horstan tilalle.

Horsta ei kuule muuta kuin rehellisen tarjouksen. Hänen hyväsydämisyytensä tulvahtaa yli reunojen, vaikka hän koettaakin sitä peittää puhumalla "ammattisalaisuuksista".

— Ei, kyllä minä, veli... katso, tässä on pieniä konsteja, jotka on otettava huomioon, lausuu hän pyyhkien hikeä otsaltaan.

Jonatan Stark hymyilee. Sellainen on Horsta-vallesmanni, hyväsydäminen ja aina palvelukseen altis. Hän kai pukisi toverilleen vaatteetkin ylle, jos tämä vain kehtaisi sellaista esittää.

Jo on pino räiskäleitä pöydällä, kalakeitto valmis, kahvi keitetty. Toverukset ryhtyvät aterioimaan. Siinä maistellaan toistensa eväitä. Horstalla on iso kimpale järvitaimenta. Hän työntää sen papin eteen lausuen:

— Jos vain maistaa, veli, niin syö! Minä en nyt oikein taimenesta, kun on tuoretta kalaa padassa. Katsos... taimen on syötävä, sillä ensi kerralla ei eukko väki pane laukkuun mitään, jos huomaa jotakin takaisintuoduksi.

Toverukset aterioivat. He ovat tyytyväisiä itseensä ja toisiinsa. Horstan nenänpäässä on nokitahra ja papilla samanmuotoinen omassaan, mutta valkoinen. Se on kuivunutta räiskäletaikinaa. He huomauttavat siitä toisilleen ja nauravat. Heistä on kaikki niin tavattoman huvittavaa. Keskellä pöytää pohottaa perunapata, josta punaiset ahvenen pyrstöt riippuvat yli laidan. Se on kuin liputettu laiva. Mutta toverukset pitävät huolen, että "liputus" lakkaa. He ihmettelevät, että ruoka maistuu niin erinomaisesti täällä Huomenjärven tuvassa, kaukana kirkonkylästä. Tyhjän pullon suuhun pistetty kynttilä palaa pöydällä. Ulkona sataa, mutta kalamajassa on lämmintä ja kodikasta.

Aterian jälkeen sytytetään piiput ja istutaan hetkinen takan ääressä tarinoiden. Mieli tekisi valvoa, mutta kun aamulla on noustava neljältä, katsotaan parhaaksi lopettaa haastelut ja kömpiä rankiseen.

Toverukset nukkuvat. Unessa he istuvat taas järvellä ruohikon rinnassa ja onkivat. Korkki painuu vähä väliä ja Horsta herää siihen, että suuri ahven on häneltä päässyt. Pappi ei ojentanut lippoa ajoissa. Horsta murahtelee unenpöpperössä, kiroaakin epäselvästi, kavahtaa lopuksi istumaan ja toteaa, että pappi vetelee unia hänen vieressään, niin että maja tärisee. Hän kääntyy toiselle kyljelle ja taas painuu korkki. Mutta tällä kertaa hän saa jok'ikisen. Ja ne ovat suuria, mahdollottoman suuria kaikki.

Aamulla ovat toverukset jälleen pystyssä. Horsta kertoo silmät loistaen yöllisestä saaliistaan. Hänestä se on hyvä merkki. Hän on usein uneksinut seuraavan päivän saaliin. Nopeasti he ryyppäävät kahvit ja painuvat sitten veneelleen. Ulkona paistaa kirkas päivä. Tuulen viri käy järven seljällä. Sitä katsellessa karsii kylmä selkäpiitä. Vahva yökaste kimaltelee ruohikossa. Yksinäinen sammakko loiskahtaa järveen. Plumps! Se meni sanaa viemään, että tultiin taas.

Voimakkain vedoin soutaa Horsta eiliselle paikalle ruohikon rintaan. Hänellä on sellainen usko, että jos se paikka ei anna, on turha yrittääkään muualta. Pappi ehdottelee niemenkärkeä ulompana. Siellä olisi karipohja. Mutta Horsta pudistaa päätään. Hän tuntee Huomenjärven tavat ja niin ankkuroi hän jälleen vanhaan, tuttuun paikkaan.

Oikeassa on Horsta. Eilinen paikka on oikea kala-aitta. Sieltä nousee taas ahventa kuin tuskassa. Heti ensimmäisellä heitolla painuu korkki. Kalat kimaltelevat aamuauringon valossa. Kaikki käy kuin tanssi ja toverukset ovat tyytyväisiä.

Parin tunnin kuluttua on onkiminen lopetettava. Kalaa on saatu runsaasti. Haikein mielin käärivät toverukset vapansa. Ei auta. Jos he vielä istuisivat tunnin, he eivät voisi koko saalista kotiin kuljettaa.

Paluumatka muodostuu riemukuluksi. Kontissa onkin kolmattakymmentä kiloa ahvenia kummallakin. Miehet marssivat hiukan etukumarassa sauvat käsissä. Selkää ja hartioita painaa, ruumis on väsynyt, mutta mieli virkeä.

He astuvat perätysten jängän poikki johtavia teloja pitkin. Karpalot kukkivat mättäillä telapuitten molemmin puolin. Ne ovat kuin kukoistavia viinitarhoja, pieniä yhteiskuntia, joissa pikku hyönteisiä vilisee karpalon varsien juurella. Mätäs heilahtaa keveästi. Kaksi mahdollottoman suurta jättiläistä huojuu telapuita pitkin suuret kantamukset seljässä. Yhteiskunta häiriytyy hetkiseksi. Pienenpienet onkalot ja käyttävät mättään sammalpeitteisellä pinnalla vavahtavat. Sitä jatkuu poikki koko jängän sitä mukaa kuin jättiläiset kulkevat eteenpäin.

Mutta — jängän keskipaikoilla tapahtuu kauhea hävitys. Toinen jättiläisistä, etumainen, astuu teloilta syrjään lähtien harppaamaan pitkin pounumättäitä. Kukoistavat viinitarhat sortuvat hänen askeltensa alla. Kummut painuvat kokoon, hennot onkalot ja luolat rutistuvat kasaan, karpalon varret ja myöhästyneet hillankukat tallaantuvat jättiläisen jalkoihin ja pikku hyönteisiä kuolee kymmenittäin,

sadoittain. Vesi tulvahtaa sammalkäytäviin. Syntyy tavaton hälinä ja hätä, mutta jättiläisen korvat ovat korkealla. Ne eivät kuule muuta kuin sääskien, noiden korppikotkien laulun. Jättiläinen harppaa tuohikontti seljässä ja poimii raakoja hilloja suuhunsa. Siinä menee satojen pikkuhyönteisten kesämuona muille markkinoille.

Jo lähtee toinenkin jättiläisistä syrjään. Uusi hävitys! Toiset, vielä äsken säästyneet viinitarhat menevät nurin. Ja tämän jättiläisen jälki on vielä kauheampi kuin edellisen. Se painaa mättään pinnalla olleet sammalkäytävät ihan kadotuksen syvyyteen, mistä kuuluu vain mustien pohjavesien urahtelu. Voi sitä hävityksen kauhistusta! Koko suuri hyönteisyhteiskunta aivan raunioina.

Mutta — ihme! Kun jättiläisten askeleet häipyvät kuulumattomiin, nousevat viinitarhat jälleen. Mikä ne nostattaa? Pikku hyönteistenkö yhteisponnistus? Ei, vaan niiden oman kauneuden voima. Ne ovat luodut kukoistamaan, iloa tuottamaan, ja siksi ne kohoavat uudestaan. Sudensammal niiden kyljissä hohtaa jälleen kuin punainen kalliöseinä. Taipuneet karpalonvarret ojentuvat uudelleen pystyyn. Entinen elämä alkaa. Hyönteisyhteiskunta ei pitkään sure. Aurinko paistaa ja ilman täyttää sääskien yksitoikkoinen, unettava ininä.

Äskeiset jättiläiset ovat jättäneet taaksensa jängän ja istuvat kaatuneella honganrungolla tupakoiden. Sääskiparvet hyökkäävät heidän kimppuunsa, mutta pikiöljy tekee niiden liiallisen lähentelyn vaikeaksi. Toverukset tatuoivat itsensä juhlallisesti. Äkkinäistä kulkijaa he voisivat säikähdyttää. Viimeiset papillisuuden piirteet Jonatan Starkin kasvoissa peittyvät leveiden pikiöljylaikkojen alle. Hän muistuttaa nyt Mefistoa. Kuin kaksi metsien intiaania istuvat toverukset honganrungolla puhallellen verkkaisia savuja ilmaan. Heidän hartiansa höyryävät hiljaa ja tuohikontin nurkasta tipahtelee vesipisaroita heidän selkäänsä pitkin.

Metsässä vallitsee raukaiseva kuumuus. Ei edes varjopaikoissa ole viileämpää. Sammal toverusten jalkain juuressa uho kosteaa lämpöä, joka unettavana tunkeutuu sieraimiin. Olisi soma hetkisen uinahtaa, mutta sääskiltä ei saa rauhaa.

Toverukset nousevat jatkamaan matkaansa. Viimeinen silmäys, hyvästijättösilmäys Tela-aavalle, joka vilkkuu puiden välistä kuumuudesta höyryten. Sen takana on Huomenjärvi, kumppanusten kaipaama rauhan tyyssija. Nyt sekin loistaa häikäisevän kirkkaana kuin olisi se erämaan silmä.

Toverukset astuvat peräkanaa. Vielä on neljä kilometriä kirkonkylään. Puolen tusinaa jänkiä on myös kuljettava yli, mutta ne ovat jokainen varustetut teloilla. Entiset papit ovat pitäneet huolen niiden laittamisesta. Huomenjärvi on ollut heillekin rakas.

Runsaan tunnin päästä he saapuvat maantielle. Se on hiljainen ja kuollut, mutta se tuo mieleen suuren maailman jossakin kaukana. He astuvat horjahdellen. Taakat ovat loppu taipaleella ruvenneet painamaan.

Kirkko näkyy kaukaa, paljon ennen maantienpolveketta. Se seisoo kummullaan aivan samannäköisenä kuin heidän lähtiessäänkin. Mutta siitä huolimatta tuntuu toveruksista, kuin näkisivät he sen taas ensi kertaa pitkästä ajasta. Se on vaihtelu, joka sen saa aikaan.

Jonatan Stark käsittää sen astuessaan tuossa Horstan jäljissä. Se ei olekaan Huomenjärven ansiota niin paljon, kuin hän oli kuvitellut. Sen teki vaihtelu, yksitoikkoisen kotona-istumisen äkillinen katkeaminen, vuorokauden oleskelu kirkonkylästä poissa.

Vaihtelu — mitä oli vaihtelu? Vain hetken kestävä unilääke, jota piti taas uudestaan ottaa.

Jonatan Stark aavistelee jotakin, jotakin, jota ei voinut koskaan tyydyttää. Se lauloi sydämässä lakkaamatta, kuin laulaa maininki merenrantaa vasten. Se kohosi ihmisrinnasta salaa kuin huokaus korven povesta, kuin ikuinen etsijän ikävä. Sitä tuntiessa johtui mieleen etelä, hymyilevä etelä.

Jonatan Stark ei voinut mietteitään jatkaa, sillä häntä häiritsi Horstan kovaääninen juttelu, joka pani metsän raikumaan.

IX.

Talvipäivät kuluvat toisinaan tuskallisen hitaasti. Elämä on menettänyt tarkoituksensa täydellisesti. Kylä uinuu hiljaisuuden vallassa. Ei minkäänlaista liikettä näy. Ei edes kauppias Raattaman rouvakaan juokse kellarissa kuten tavallisesti ja turhaan sai Jonatan Stark odottaa Konrad Raattamata konttorin rappusille. Hän ei ilmesty, vaikka kello kansliahuoneen seinällä on jo lyönyt yksi. Äänettämyys vallitsee pappilassakin. Julia-rouva on vetäytynyt makuuhuoneeseen. Mitä miettinee piika Sandrakin keittiön päässä, kun ei kuulu tavallista astioiden kalinaa. Tuntuu siltä, kuin olisivat kaikki, koko Lainion kylä, vaipuneet tarkkaamaan oman elämänsä tarkoituksettomuutta. "Turhuuksien turhuus, kaikki on

turhuutta", julistaa puoleksi kaatumaisillaan oleva kaivonvintti navetan päässä. Kauppias Raattaman poro, joka on kiinni jäkäläkannossa, heittäytyy maata ummistaen silmänsä, aivan kuin yhtyäkseen tuohon Vanhan Testamentin viisaan sanaan.

Jonatan Stark käänteileikse tuolissaan. Hän tuntee nämä tällaiset päivät. Ne ovat harmaita vieraita, jotka saapuvat asioimaan papin luo. Ne haluavat koetella, kestikö tämä Lapin yksitoikkoisten päivain painoa. Pilviröykkiöt makaavat Keilatunturin laella. Näyttää, kuin olisi tunturi litistynyt niiden painosta. Entä sitten ihmisten lapset? Miten kestivät he?

Harmaja päivä on tehnyt kierroksensa heidän luonaan.

Siellä istuu vanha metsänhoitaja Jerikossaan alakuloisena, sivellen harmahtavaa partaansa. Juuri varmaan olisi pitänyt ruveta Mäntypään joukkoa kartoittamaan, mutta oli niin pimeä, niin pimeä, niin pimeä. Ne aikoivat rakentaa kieverin sinne jonnekin Lohijoen seuduille... valtio... kruunu... ja sitä varten tarvittaisiin kuulemma kartta. Mutta oli niin pimeä, niin pimeä, ettei voinut, ei mitenkään voinut. Jerikon muuritkin olivat kaatuneet eikä siihen oltu tarvittu Joosuan sotajoukkoa, vaan tavallista harmaamman lapinpäivän rynnistys.

Apteekkari istuu apteekilla korttipakka kädessä. Harmaja päivä on vieraana sielläkin. Ja mikä ikävintä: — harmaja päivä ei kärsi edes pasianssia.

Tahi jos kärsii, käy lopputuloksen aina sangen surkeasti.

Apteekkari asettaa korttipakan pöydälle, jolloin "herttakuningas" joutuu päällimmäiseksi. Mutta harmaja päivä ei ihaile sen uljuutta. Päinvastoin: — se varjostaa sen tummaksi, epäselväksi, niin että se alkaa apteekkarin mielestä muistuttaa paholaista.

Hän astuu apteekkihuoneeseen. Harmaja päivä seuraa perässä. Se hiipii pitkin hyllyrivejä, sivuaa hiljaa porsliinipurkkien rintaa. Se opettelee latinaa. 'Clyserin', 'Garbol'... Apteekkari hiipii hyllyn luo. Oliko etiketteihin sattunut virhe? Ei, ei... oikeinhan niissä seiso: 'Glyserin'... 'Carbol'... Hänestä vain oli hämärässä näyttänyt, kuin olisi C vaihtunut G:ksi ja päinvastoin. Ei soi apteekin ovitiuku. Yhtään asiamiestä ei näy. Kaikki tuntuu kuolleelta.

Nimismies Forstadiuksen virkahuoneessa käy sen sijaan touhu. Harmaja talvipäivä ei ole pystynyt sen järjestystä muuttamaan, ainakaan tällä kertaa. Ne pyssyt... ne pyssyt. Niillähän mies puolusti pimeää ja alakuloisuuttakin vastaan. Pöydällä palaa lamppu, vaikka on jo puolenpäivän aika. Horsta puhdistaa pyssyä hiessä päin. Oli se kumma mies se Stark, kun ei viitsinyt pyssyään puhtaana pitää. Ja sellainen ase kuin hänellä oli. Se oli ollut nyt lainassa Horstalla parisen viikkoa huurremetsojen ampuma-aikaan. Hän ei ollut sitä kuitenkaan tarvinnut. Mutta — sellaisessa kunnossa, kuin missä se oli, hän ei hirvennyt sitä takaisin viedä. Sen sisus... herrajumala... niin täynnä likaa, etteipä juuri läpi nähnyt! Siinä menivät hyvät rihlat aivan pilalle. Ja hän, Horsta, kun oli sen jo kerran papille puhdistanut sanoen, että pidä nyt, hyvä veli, puhtaana. Se on hyvä pyssy. Mutta ei ollut pappi viitsinyt. Ruostua oli antanut.

Harmaja lapinpäivä tekee kierrostansa kylässä. Sen asiana on istua ja tylsästi tuijottaa eteensä. Nyt se istuu pappilan kansliahuoneessa pitäen seuraa rovasti Starkille.

'Minkähänvuoksi tuo kruunukin arkistokaapin päällä on lohennut?' Jonatan Stark istuu tuijottaen puustaveistettyyn, tummaksi maalattuun kruunuun, mutta kukaan ei vastaa. Harmaja talvipäivä pysyy äänettömänä eikä vastausta synny hänenkään päässänsä. Liekö pudonnut vai muuten omia aikojaan haljennut? Sen voisi kääntää toista tietä. Niin... kuka sen kääntäisi? Jonatan Stark ei halua sitä kääntää eikä kukaan muukaan sitä tee. Se ei olisi vaikeaa: nousta tuolille ja kääntää. Mutta Jonatan Stark ei halua nousta tuolille. Hänen mielestään se on tarpeetonta. Mitä se hyödyttäisi? Kolo pysyisi siinä kumminkin. Hän tietäisi sen! Niin rehellisyyttä rakastavana hän on vielä Lapissakin pysynyt, ettei anna näön pettää itseään.

Mutta jotakin olisi tehtävä. Päivä ei saanut kulua tylsyyden vallassa. Siitä oli ravistauduttava irti hinnalla millä hyvänsä. Harmaja talvipäivä istuisi muuten vaikka kuinka kauan kansliahuoneen penkillä ja katselisi hänen toimettomuuttaan, toimetton toista toimetonta. Se tuntui masentavalta. Jommankumman täytyi liikkua, jommankumman, siitä ei päässyt! Jonatan Stark väänteleikse tuolissaan. Elämä tuntui niin sanomattoman lohduttomalta.

Hän nousee hitaasti tuolistaan. Hänen kasvoillaan asustaa syvä alakuloisuus. 'Tarpeeton ihminen', välähtää hänen sielussaan. Hän pysähtyy keskelle lattiaa syviin mietteisiin vaipuneena. Mitä varten hänkin oli olemassa?

Jonatan Stark avaa hiljaa arkistokaapin. Siellä on suuri läjä vanhoja, käytettyjä kirjekuoria. Niitä on sinne kasaantunut kuukausien varrella. Ne tarjoavat hänelle pelastuksen tällaisina harmaina päivinä. Hän ryhtyy niitä kääntämään.

Elämällä on sittenkin tarkoituksensa. Älä murehdi, Jonatan Stark, sinä et ole turhaan elänyt. Tämä yksi ainoa päivä elämässäsi antaa täyden oikeutuksen kaikille ennen vietetyille vuosille: nousta rikkaläjältä lentoon ja kohota navetan harjan tasalle, — onhan se jotakin elättivariksesta, jonka toinen siipi on leikattu lyhemmäksi. Käännellä käytettyjä kirjjeukuoria Lainion pappilan hiljaisessa kansliahuoneessa ja houkutella sen askartelun avulla henkensä lentoon, tuon häkkilinnun, jonka pimeä talvinen päivä on kahlehtinut, — onhan siinä elämän tarkoitusta kylliksi, — ainakin yhden pilvisen päivän osalle. Sinä käännät nurin nuo jo kerran tehtävänsä tehneet kirjjeuoret, lähetät ne uudelleen maailmaa kiertämään. Mitäs sinä siitä välität, vaikka ihmiset sanovatkin: 'Stark on tullut tarkaksi, kääntää jo kirjjeuoretkin'. Et mitään. Sinä loihdit niiden avulla vanhoja muistoja eloon. Sinusta tulee runoilija, joka laulaa kuolleet eläviksi jälleen. Tuo Bulevardin Kukkakaupan kirjjeukuori on kellastunut lehti, mutta se kertoo sinulle kesästä, joka oli lämmin ja kaunis. Mitäs siitä, vaikka se onkin kellastunut lehti. Sinä runoilet sen viheriötseväksi jälleen.

Se johdattaa mieleesi muutaman tummatukkaisen kukkaismyyjättären, joka kerran palveli juuri tuossa samaisessa Bulevardin kukkakaupassa. Sillä sieltä on Julia-rouva tilannut viimekesäiset kukkasipulinsa ja kuin sattumalta osui kukkakaupan kirjjeukuori ensimmäisenä käteesi.

Sinä kätket tosin muistosi jälleen tuon saman kirjjeuoren sisään ja kirjoitat tyyneesti päälle: 'Arvoisa Pastorinvirasto, Tenomuotka.' Mutta se vain todistaa, kuinka ihmeen hyvin olet oppinut itsesi hillitsemään. Ja kerran sinä kirjoitit vapisevalla kädellä ja veren lämminnä virratessa sydämeen: 'Neiti Aleksandra Ek, Bulevardin Kukkakauppa'.

Sinä olit silloin vahvasti rakastunut, Jonatan Stark. Sinä ajattelit tummatukkaista tyttöä muutamassa kukkakaupassa, sillä aikaa kuin professori luennoi valituita kappaleita profeetta Jesajasta. Mitä välitit sinä hepreasta siihen aikaan. Et yhtään mitään. 'Jerusalemmin tyttäristä' kuullessasi ajattelit vain yhtä: hänellä ei ollut nilkkarenkaita eikä hän kulkenut kenossa kauloin, mutta hänellä oli niin ihmeen kauniit ruskeat kengät ja niska kuin kuningattarella. Hän rakasti ruskeaa ja eikö se ollut sinunkin mielivärisi siihen aikaan, Jonatan Stark, ja ole vieläkin?

Oh, sinä muistat ne lukemattomat illat, jolloin kuljit Bulevardia pitkin ja tähystelit levottomana eteesi. Sinä etsit ihmisvilinästä vain yhtä: Aleksandra Ekiä. Muut olivat sinulle vieraita ja muukalaisia. Ja kuinka sydämesi löikään, kun hän sipsutteli sinua vastaan ruskeassa päällystakissaan! 'Oletko se sinä, Jonna?' 'Minä, minä... ja sinä pääsit jo, Alix?' 'Pääsin, pääsin ja nyt mennään meille, Jonna.' Sitä sinä olit toivonutkin. Te lähditte yhdessä kulkemaan Kruunuhakaa kohti. Siellä asui Aleksandra Ek muutamassa kivijalassa vanhan tätinsä kanssa. Huone oli yksinkertainen ja vaatimattomasti kalustettu, mutta sinun mielestäsi se oli taivaan esikartano, sillä siellä asui Aleksandra Ek, ja hän oli kaunis ja hän oli tumma ja hänen silmänsä olivat vihreät kuin meri! Seinällä riippui kitara ja se tervehti teitä jo ovesta. "Nyt sinä laulat, Jonna, tänä iltana, laulat 'Caro mio ben'in". Hän oli laulanut sydän onnea tulvillaan Aleksandra Ekin säestäessä häntä.

Jonatan Stark katselee mietteissään edessään olevaa kirjjeukuorta. Aivan samanlainen kuin muinoin kaksikymmentäviisi vuotta taaksepäin, mutta käsiala oli toinen. Niin — kuinka monta kertaa se oli muuttunutkaan noiden kahdenkymmenenviiden vuoden kuluessa? Uudet myyjättäret astuivat entisten tilalle. Mutta tuskin yksikään heistä lie tuollaiselle kirjjeuorelle kirjoittanut loistavammin kuin kirjoitti kerran Aleksandra Ek: 'Herra Ylioppilas Jonatan Stark, Pohjois-Esplanaadinkatu 7.' Siinä oli rakkautta jokaisessa i:n pisteessäkin. Ja seitsemäinen — se oli ollut kuin tanssissa liehuva keijukainen.

Jonatan Stark huokaa ja kääntää kirjjeuoren. 'Toivehet, pois, pois...' soi hänen rinnassaan. Sitä laulua hän oli kerran tovereista haalittu kuoron kanssa laulanut Aleksandra Ekin ikkunan takana tämän syntymäpäivän vastaisena yönä. Silloin oli loistanut täysikuu ja muutaman ravintolan edustalla torkkuva ajurikin oli hänen mielestään ollut satumainen olento. Hän olisi saattanut olla vaikka morsiusparia odotteleva kartanon kuski, joka mikä hetki hyvänsä oli valmis kiidättämään nuoren parin sulhasen kotiin läpi kuutamaisen, kirkkaan yön.

Paljon sinä haaveilet, Jonatan Stark, mutta siihenhän on luonnollinen syy: Julia-rouva on loukkautuneena sulkeutunut makuuhuoneeseen. Te olette riidelleet aamiaispöydässä ja kuin sattumalta on Bulevardin kukkakaupan kirjjeukuori nyt ensimmäisenä käteesi osunut. Minkäs sinä sille mahdat? "Hvem kan nu rå för sina känslor?" oli apteekkarin rouva kerran kysynyt, kun puhe oli johtunut avioeroihin. Hän, se näpsäkkä Floora-rouva, oli lingonnut tämän kysymyksen Jonatan Starkille vasten silmiä, kun tämä oli epäillen pudistellut päätään. Ei sitä niin vain erottu, vaikka tunne-elämässä toisinaan tapahtuikin pieni vallankumous, aiheuttipa sen sitten vaikka hetken kinastelu tahi luvaton kiintymys. Solmitut siteet olivat siksi lujat. Tuollainen vanha muisto hiveli vain sydäntä suloisesti, kuin lääkiten sitä pienen vamman jälkeen. Missä lienetkään, Aleksandra Ek? Lienetkö elävien mailla? Jonatan Stark, entinen naivi ylioppilas, joka rakasti sinua tulisesti, mutta jota sinä et uskaltanut seurata, muistelee sinua, kädessään kirjjeukuori samasta kukkakaupasta, missä kerran palvelit myyjättärenä. Ja kirjjeukuori — se on nyt käännetty nurin.

Jonatan Stark kääntää ja liimaa kirjekuoria asettaen ne kirkonkirjojen alle painumaan, sitä mukaa kuin ne valmistuvat. Niitä on eri kokoa, tavallisista virkakirjekuorista pieniin, siroihin dandykuoriin asti. Kuka veitikka se niin hienosti elelee? No jo... Gösta Lagerborg, hänen vanha luokkatoverinsa, kaunosielu ja aatteiden mies, josta konventtiaikana odotettiin suuria, mutta josta ei kuitenkaan tullut muuta kuin tavallinen kauppamatkustaja. Hän sortui kauniilta uraltaan ja nai rikkaan lesken, joka omisti tuottavan kahvilan muutamassa rannikkokaupungissa. Siellä kuului nyt Gösta-poika soittavan klaveeria kahvilayleisön ratoksi, milloin ei kauppamatkoilla kulkenut. Ja liike tuotti, tuotti hyvin. Gösta Lagerborg oli kirjoittanut tulewansa ensi kesänä Lainioon harrinongintaan ja tiedustellut Starkilta sopivia paikkoja sitä varten. 'Ja olisihan soma vielä istua vastatuksin ja väitellä siitä, ihannoiko Runeberg "Vänrikki Stoolin tarinoissa" sotaa vai ei, hahhah!'

Jonatan Stark kääntää kirjekuoria. Hänen silmänsä säteilevät. Ajatus kulkee muistojen teitä eikä Lapin harmaja päivä näe enää syytä viipymiseensä. Se hiipii hiljaa ulos Jonatan Starkin huomaamatta. Keittiön puolelta rupeaa kuulumaan astioiden kalinaa ja laulun hyräilyä.

Julia-rouva ilmesyy kansliahuoneen kynnykselle. Hän hymyilee ystävällisesti.

— Mitäs se pappa täällä puuhailee? Ai, ai, noitako sinä taas olet ruvennut kääntämään? Eikö sinulla nyt ole parempaa työtä?

Jonatan Stark vastaa loistavin kasvoin:

— 'Ja hädässänsä hän turvautui yhteen sen vieraan maan kauppiaseen...' Katsopas, Julia, tässäkin hommassa tulee mieleen, 'kuinka monella minun Isäni palkollisella on kyllin leipää ja minä kuolen nälkään.' — Hei, eikö olekin soma kokoelma?

Julia-rouva hymyilee miehensä innostukselle.

Jonatan Stark katsahtaa vaimoaan silmiin. Hän huomaa niissä anteeksi pyytävän ilmeen. Hänen sydämeensä tulvahtaa veri lämpimänä. Hän tarttuu vaimoaan kädestä.

— Näin minä täällä taistelen henkiriepuni puolesta, Julia, ja nyt olen voitolla taas.

Julia-rouva nyökkää. Sellaistahan se oli. Hän kesti sittenkin paremmin kuin miehensä. Jonatanille se toisinaan kävi ylivoimaiseksi.

Hän jättää miehensä työn ääreen. Hän on vakuutettu, ettei Jonatan enää kääntelee kirjekuoria ikävänsä vuoksi, vaan siksi, että tuntee itsensä onnelliseksi ja tyytyväiseksi taas.

Ja ihmeellistä. Tämän jälkeen ei Jonatan Stark enää ajattele menneitä. Hän kääntää kuoren toisensa jälkeen ja se ilo, jota hän nyt tuntee, on jonkunlaista ammattimiehen iloa. Työ käy näet jo sangen sukkelaan. Hän ajattelee väliin, tuliko helpommaksi kääntää vai ostaa uusia. Kumiliima maksoi... sekin... Mutta — vaikka se olisi tullut kalliimmaksikin, hän olisi sittenkin kääntänyt. Se tuotti hänelle iloa. Ja kaikkeen, mikä Lapissa oli omiansa iloa tuottamaan, oli suhtauduttava vakavasti, olipa se sitten itsessään vaikka kuinka lapsellista. Sen oli Jonatan Stark ottanut elämänsä säännöksi. Hän siis kääntelee kirjekuoria, kun ei muuta työtä ole. Ja hauskaa oli nähdä sitä valikoimaa, joka niistä vähitellen syntyi. Hämähäkinverkko-kuoria oli useita. Ne tekivät oikeastaan hiukan taiteellisen vaikutuksen. Toiset olivat taas niin ohutta paperia, että rikkoutuivat käännettäessä. Vaivaiset, jotka eivät jaksaneet kustantaa itselleen kuin menomatkan Lappiin. Toisilla oli vielä varoja paluumatkaakin varten. Jonatan Stark kääntää kääntämistään. Hän on onnellinen ja tyytyväinen taas ja hän viheltelee hiljaa. Talven pitkään kulkisivat hänen kirjekuorensa alas, — sinne, mistä olivat tulleetkin. Hän lähettelisi niitä kuten muinoin Noak kyyhkysii arkistaan. Ne veisivät mukanaan hänen kaipauksensa.

Jonatan Stark huokaa asettaen viimeisen kirjekuoren kirkonkirjan alle painumaan. Hän vääntää lampua pienemmälle. Hän on hiukan alakuloinen, mutta kuitenkin tyytyväinen kohtaloonsa.

Harmaja lapinpäivä painuu iltaan. Tyranni, sielujen kiduttaja, palaa linnaansa jälleen. Se on siellä jossakin Keilatunturin takana, rannattomien aapojen keskellä, jotka nyt kääriytyvät pimeään. Harmaja päivä on käynyt alustalaisiaan katsomassa ja ilokseen huomannut heidät lujasti valtaansa kahlehdituiksi. Vain yksi heistä, pappi, jonka tehtävänä on valkeutta julistaa, on hiukan saanut kahleitaan irroitetuksi. Hänen huoneessaan on palanut lamppu jo kello yhdestä saakka. Kun merkkitulo se on loistanut muille kylän asukkaille, jotka vähitellen, yksi toisensa jälkeen, ovat tehneet tulen pirtin takkaan. On se hetki, jolloin sielut saavat vapaammin hengittää. Takkatulen loiste ottaa haltuunsa pirtin. Se on itsevalti, joka ei siedä harmajan lapinpäivän valtaa. Se valaisee ja lämmittää. Sen kanssa taistelevat rinnan navettakiilut ja Ruijan porsliinikupuiset lamput. Nekin julistavat omalta osaltaan, että yöt ja pimeyttä vastaan on taisteltava valolla, siksi kunnes aurinko, elonantaja, on jälleen saavuttanut hallitsevan asemansa Lapin taivaalla loistaakseen kaksi kokonaista kuukautta yhteen menoon.

X.

Viime vuosina on Jonatan Stark saarnannut melkein yksinomaan itselleen. Eikä hänellä juuri monta kuulijaa ollutkaan. Kirkonkyläläisistä eivät muut käyneet säännöllisesti kirkossa kuin Suutari-Kalle ja hänen hiukan yksinkertainen vaimonsa Gravilda sekä kylän kansakoulunopettajatar. Juhlapyhinä, kuten Marianpäivänä, juhannuksena ja Mikkelinä, saapuivat tosin syrjäkyläläiset mieslukuisina kirkolle ja silloin oli Lainion pieni kirkko ääriään myöten täynnä. Mutta ennen saarnaa lähti suurin osa miehistä tavallisesti pois, sillä heitä ei huvittanut Tarkan "muistelusten kuunteleminen", kuten he sanoivat. He menivät siis kirkkomäelle tupakalle ja juttelemaan hevoskaupoista. He ymmärsivät niitä paljon paremmin kuin papin puheita 'Kristuksen kuvan kultauksista', joka nyt oli paljasta jaaritusta.

Eivät syrjäkyläläiset paremmin kuin kirkonkyläläisetkään ymmärtäneet, mikä pappiin oli mennyt. Ensi vuosina tämä oli saarnata paukutellut kuin mies, puhunut armonjärjestyksestä ja apostoleista, karahterannut synty-äijääkin tämän oikealla, raamatullisella nimellä. Tosin oli häneltä silloinkin synteinanteeksiantaminen ja Golgata jäänyt melkein säännöllisesti pois, mutta olihan nyt toki saatu kuulla, kuka ihmistä vietteli ja mihin lopulta päädyttiin, jollei parannuksia tehty, — kuin myöskin, että Jumalan Poika se pelasti ja näytti pirulle lopullisen pitkän nenän, kun tämä jo oli valmistautunut korjaamaan syntisraukan. Nyt jutteli Tarkkapappi ulkomaitten kaupungeista ja turistiteistä, niinkuin niillä olisi minkäänlaista yhteyttä ollut Nikodemuksen ja hänen epäuskonsa kanssa. Vai oliko kukaan lukenut, että Nikodemus olisi ollut erikoisempi reissaaja? Ei sitä ainakaan kirjoitukset näyttäneet.

Vikaan oli siis mennyt Tarkka-pappi, pahasti vikaan. Joku tiesi mainita, ettei Tarkalla enää ollut kaikki ruuvit paikoillaan, toinen arveli sen viinan syyksi: — kas, kun pappi itse huonosti eli, ei hän saattanut terää muillekaan näyttää. Se olisi tainnut silloin kääntyä kohti omaa povea. Niinpä niin... Mutta Juustila oli taas tehnyt hyvät hevoskaupat. Olivatko miehet nähneet hänen uutta orittansa? Totisesti, siinä oli hevonen, joka oli pidollensa hyvä! Ja viidelläsadalla oli mies sen saanut. Kirkkomiehet juttelivat Juustilan oriista siksi kunnes kirkosta rupesi kuulumaan papin messu. Silloin he kopistivat piippunsa ja työntyivät jälleen kirkkoon: — he olivat päättäneet ottaa ripin.

Sellaista se oli. Jonatan Stark oli kyllä vuosien varrella manannut ja nuhdellut, pitänyt välistä pitkiäkin saarnoja kirkossa käyttäytymisestä, mutta kaikki turhaan. Lainiolaiset pitivät tapansa. Viime vuosina hän oli siitä luopunut. Hän oli lopuksi unohtanut koko seurakunnan ja saarnannut vain itselleen.

Mutta — jos seurakunnan enemmistö oli kääntänytkin hänelle selkänsä, olivat Suutari-Kalle Gravildoineen ja kylän kansakoulunopettajatar jääneet hänelle uskollisiksi. Kukin heistä käsitti saarnan omalla tavallaan, mutta siitä he olivat yksimielisiä, että rovasti saarnasi hyvin. Suutari-Kalle, ainoa Lainion sosialisti, piti erikoisesti siitä, että pappi puhui pienistä mökeistä ja kololaitaisista kahvikupeista. Hänen mökkinsä kirkon takana oli juuri niin kookas, että sänky mahtui pisimmälle seinälle, ja siinä ainoassa kuppiparissa, jonka he Gravildan kanssa omistivat, oli todella suuri lovi, niin että toinen puoli kahvia valui lautaselle. Mutta Suutari-Kalle iloitsi, että pappi ymmärsi köyhälistön asian ja että hänen äänensä sen esilletullessa värähteli erikoisen lämpimänä. Miksi ei — kyllä Suutari-Kalle olisi sen suonut, että Vapahtaja olisi tullut heidän mökkiinsä käymään. Olisipa saanut kerran kyllikseen jutella köyhän ihmisen elämästä ja kysyä, oliko oikein, että Könni maksoi pieksun pohjauksesta puolosta vähemmän kuin muut.

Kallen Gravilda ei pystynyt niin syvälle käypiin mietiskelyihin. Hän vain kuunteli ihastuneena selityksiä Jerusalemin vaimojen kirjavista puvuista ja vilkaisi silloin tällöin alttaritauluun. Todellakin... sellaisia pukuja olisi kannattanut pitää. Mahtoivat olla värinsä pitävämpiä kuin hänen retonkihameensa, joka nyt oli melkein siintynyt. Eikä Raattamalla paremmin kuin Könnilläkään ollut hyviä värjäysaineita.

Ainoa, joka pystyi seuraamaan Jonatan Starkia tämän kaunopuheisilla poluilla, oli kansakoulunopettajatar. Hän oli lukenut paljon, mietiskellyt vielä enemmän, jotenka hänestä oli nautintorikasta kuulla kuvausta Jaakobin taistelusta Jabbok-joen rannalla. Hän näki hengessään auringonlaskun, itämaan loistavan auringonlaskun. Siellä, toisella rannalla, kuumottivat Jaakobin leirin valkeat teltat. Raakel ja Lea asettautuivat levolle tyynnyttellen lapsiaan, jotka levottomina kyselivät, minne isä oli mennyt. Sinä iltana järjesti Raakel, tuo yksinkertainen sielu, isältänsä Laabanilta varastamansa kotijumalat riviin teltan perälle ja kumarteli niitä, rukoillen sydämensä pohjasta pelastusta Jaakobille, jota hän oli rakastanut siitä hetkestä saakka, jolloin tämä pitkästä matkasta uupuneena, mutta kuitenkin niin kauniina, oli ensi kerran suudellut häntä Haaranin kaivolla. Mutta siellä, toisella rannalla, istui Jaakob kalpeana rantakivellä sydämessä ahdistava tuska: — miten oli Esau kohteleva häntä? Ja tuska oli niin suuri, että hänestä tuntui, kuin painiskelisi hän oudon miehen kanssa kokonaisen pitkän yön.

Mutta — sitten tuli aamu! Aurinko nousi mahtavana vuorten takaa. Jabbok-joen pinta kimalteli sen ensimmäisistä säteistä. Vieno tuulenhenkäys vastakkaiselta rannalta toi Jaakobin nenään leirisavun

tuoksun: — siellä olivat jo jalkeilla hänen omaisensa. Kalpea mies nousee. Hän tuntee itsensä vahvaksi jälleen. Rauha on palannut sydämeen, rauha ja lepo. Jaakob kahlaa joen yli leirin puoleiselle rannalle. Oi, kuinka mielellään kansakoulunopettajatar olisi tahtonut olla Raakelin sijassa tämän käydessä miestänsä vastaan! Mutta sitä hänen oli hiukan vaikeampi käsittää, millä mielellä Lea, vanhempi sisar, olisi silloin katsellut häntä. Ne itämaalaiset naiset olivat hiukan arvoituksellisia suhteessaan miehiin.

Ei aavistanut Lainion suntio, vanha Mäki-Roope, minkälaisissa mielikuvituksissa ja ajatuksissa nuo kolme sanankuulijaa elivät rovestin saarnojen aikana. Hän kulki hiilihanko kädessä pitkin sivukäytävää ja kolisteli hirmuisesti. Hänen mielestään oli seurakunnan varojen tuhlausta lämmittää kirkkoa kolme henkeä varten. Mutta se Tarkka oli niin täsmällinen ja tarkka, ettei vain saanut laiminlyödä kirkonmenoja. Miksi ei nyt noita olisi yhtä hyvin saattanut pitää pappilan pirtissäkin? Niin oli entinen pappi tehnyt. Mutta tämä... tämä oli kyllä visu omissa asioissaan, mutta kirkonkassasta hän ei isoja välittänyt. — Mäki-Roope kolisteli ja hymähteli. Mitähän se Suutari-Kallekin hyötyi Gravildansa kanssa? Niin jököttivät joka pyhä samalla paikalla, Gravildalla suu puoleksi auki, kuin olisi avisuunissa istunut. Mäki-Roope sylkäisi kuuman kaminin kylkeen. Sen pihaus tulkitsi parhaiten hänen tunteitaan.

Lukkari, lihava ja pyylevä Poikkijärvi, luki lauantaipostin lehtiä lehterillä urkuharmoonion takana. Hän ei isosti välittänyt koko kirkonmenoista. Hänelle riitti vain se, että sai rauhassa lukea lehtiään, silloinkuin ei lehterillä sattunut muita olemaan. Eikähän siellä, jumalankiitos, tavallisina pyhinä istunutkaan muita kuin hän, Basilius Poikkijärvi, lukkari ja kiertokoulunopettaja, Lainion varakkain vanhapoika. Hän seurasi maailmansotaa paljonsuuremmalla jännityksellä kuin Tarkka-rovestin saarnaa. Pääasia vain, että saarnan jälkeinen virsi oli valmiiksi haettu. Lukkari syventyi sotauutisiinsa. Vai olivat valloittaneet Varsovan. Katsos niitä poikia! Ne eivät muuta kuin antoivat ryssälle selkään. Oli se Saksan Ville poikaa...Ja Rantahalvari Lompolonsuusta tehnyt konkurssin. No ihme! Siinä meni taas iso rikas nurin. Olisipa lähempänä, sopisi huutaa maa. Sen saisi polkuhinnalla. Lukkari syventyi miettimään, paljonko sellaisesta uskaltaisi tarjota. Ei se ollut kaukana kolmestakymmenestä tuhannesta. Siinä piteli korvilla. Lukkari mietti, kuka lainiolaisista mahdollisesti yrittäisi. Tuskinpa kukaan. Könnillä oli maa ja hyvä... samoin Raattamalla. Tavallisia talokkaita ei tarvinnut peljätä. Mutta — miten lienevät varoissa siellä Lompolonsuussa? Isoja rikkaita niitä löytyi sielläkin. Mutta... mahtaisiko sentään kellään olla kolmeakymmentätuhatta yhdellä kertaa pöytään paiskata niinkuin hänellä, Basilius Poikkijärvellä. Kuivia rahoja oli sikäläisillä vähän. Mutta — entäpä jos siinä saisi kynsilleen? Mahdotonta. Sellaiselle maalalle aina ostajia löytyi. Kannatti siis koettaa... riskeerata hiukan... noin vähän amerikkalaiseen tapaan. Siinä tarjoutui hyvä ahvääri ihan kuin käteen...

... — Ja aurinko nousi, kun hän kävi Pnielin ohitse.

Lukkari havahtui. Joko se Tarkka nyt kerkesi loppuun? Mitä? Amenhan sieltä taisi jo pamahtaa. Lukkari kääntyi urkuharmoonion puoleen ja rupesi soittamaan alkusoittoa. Hetken kuluttua kaikui kirkossa kansakoulunopettajattaren kirkas ääni:

"Kiitos sulle, Herra taivaan,
Että kuulit ääneni."

Ja ihmeellistä! Lukkarikin veisasi sen tällä kertaa sellaisella voimalla, että Jonatan Stark ihmetteli laskeutuessaan saarnatuolista alas.

Sellaista se oli. Jonatan Stark oli viime vuosina saanut saarnata melkein yksinomaan itselleen. Hän oli eläytynyt uskonnollisiin mielikuvuihinsa ja hänen sydämensä oli sykähtänyt ilosta, jos joku tekstin sana oli sattunut välähtämään hänen sielussaan ihan uudessa valossa. Kullanhuutojan tavoin hän oli visusti säilyttänyt sen kultajyväsien vastaisten päivien varalle. Viime vuosien kuluessa hän oli tehnyt sen havainnon, että Raamatusta löytyi aina uutta ja mielenkiintoista. Samaa mieltä hän oli ennenkin ollut, mutta vasta viime vuosina sen todeksi huomannut. Tosin ihmiset pudistivat päätään niille kultajyväsille, joita hän Raamatusta löysi, — se oli heidän mielestään katinkultaa — mutta samapa se: — ne ilahduttivat kuitenkin sanomattomasti hänen yksinäistä sieluaan. Hän siis saarnasi sunnuntaisin siitä ilosta, joka viikolla oli hänen sydämensä vallannut jonkun kultajyväsien löydettyänsä. Ja sunnuntainen saarna oli taas kuin kehoituksena hänen sielulleen yhä uuteen, innokkaampaan etsimiseen.

Mutta alastoman alttarin ääressä seisoessaan hän usein masentui. Hän muisti veljiään etelässä. Siellä olivat kauniit, usein taiteellisesti koristetut kirkot hartaita kuulijoita täynnä. Urkujen ääni vyöryi juhlallisena yli kirkon ja veisuuseen harjaantunut seurakunta lauloi mukana voimakkaasti. Se tempasi mukaansa papinkin.

Mutta täällä, Lainiossa, oli kirkko autio ja tyhjä eikä kirkkomusiikista voinut puhuakaan. Lukkari soitteli toisinaan vain yhdellä sormella ja veisasi, jos sattui. Ei siis kumma, jos hänen mieleensä muistui etelä ja siellä palvelevat virkaveljet. Siellä oli toki papillakin jotakin tehtävää. Mutta täällä... täällä kaukana korvessa... täällä tunturien takana seisoi hän, Jonatan Stark, sunnuntaista sunnuntaihin, vuodesta vuoteen yksin... alastoman alttarin ääressä, voimatta useinkaan tuntea muuta kuin syvää

alakuloisuutta. Hän oli puhunut sielulleen, rohkaissut sitä kuin kuolevaa ja sanonut: 'Mitäs murehdit minun sieluni ja olet niin levoton minussa. Turvaa Jumalaan, sillä vielä nytkin hän sinua auttaa kasvoillansa.' Mutta se oli tapahtunut ylhäällä saarnatuolissa, jossa yksi ja toinen lohduttava näköala oli auennut hänelle yli tyhjän kirkon... siitä huolimatta. Siellä ylhäällä hän oli ollut kuin aavikon tähystäjä, nähden toisinaan kauniita kangastuksia niin elävästi, että mieli ilahtui ja sydän keveni.

Mutta — alttarin ääressä ne häipyivät näkyvistä. Hänet valtasi tyhjyyden tunne ja hän iloitsi ajatellessaan hetken päästä pääsevänsä kotiin, hiljaiseen kansliaansa. Sieltä, alttarin äärestä, hän ei nähnyt muuta kuin nuo kolme sanankuulijaa ja etupenkissä istuvan suntion, joka näytti varmalta kuin laivan kapteeni ja tuntui sanovan: 'Huuda, mitä huudat, se menee niinkuin se menee.' 'Olkoon vain Herra sinunkin kanssa.' Masentunein mielin hän siis kääntyi lukemaan kollehtarukousta ja "Benedicamus" särähti heikkona ja hapuilevana. Ainakin lukkarin vastaus kuulosti kovin olentakaiselta. "Herran siunaus" tuntui taas saavan lämpöä siitä, että kaikki näyttivät olevan hyvillään jumalanpalveluksen päättymisestä, niin pappi kuin seurakuntakin.

Sellaista se useimmiten oli. Mutta joskus hän oli jaksanut vielä jälkialttaritoimituksenkin aikana pitää katseensa tulevaisuuteen tähdättynä. Sellaisina sunnuntaina hän oli nähnyt suuren kuomureen kulkevan viimeistä kertaa jokivartta alas. Hän oli matkalla etelään... muuttamassa pois. Jaakobin palvelus Laabanin luona oli päättynyt. Hän oli palaamassa kotimaalleen takaisin. Kaikki eletyt vuodet olivat kauniisti kestityt. Esau oli tullut monta kertaa vastaan 400 miehen kanssa. Mutta nyt... nyt viimeinkin hän oli leppynyt ja laskenut Jaakobin kulkemaan. Sellaisina sunnuntaina hän oli kävellyt pappilaan reippain mielin ja pitkistä ajoista taas havainnut kirkonkylän kauneuden. Punaisine ja valkeine taloineen se oli näyttänyt kerrassaan viehkeältä, varsinkin talvella. Kaikki oli uhkunut puhtautta ja tuoreutta. Oli tuntunut siltä, kuin olisi noissa monissa pikku taloissa asunut erinomaisen uuttera ja valveutunut kansa. Talvipäivän kirkas hohde oli näyttänyt ihmiset kuin uudessa valossa. Sellaisina sunnuntaina hän oli istunut kauan ruokasalissa jutellen vaimonsa kanssa. Hän ei ollut sanallakaan maininnut poispääsyn mahdollisuuksista. Hän oli vain puhellut muista asioista, mutta hänen sielussaan oli asunut kirkas kuva kotimaalle matkaavasta Jaakobista. Hän oli tuntenut että jos hän siitä olisi maininnut — vaikkapa sanasenkin — tuo kirkas kuva olisi särkynyt ja hän olisi taas haparoinut pimeässä pitkät ajat. Siksi hän oli keskustellut vain pikkuasioista salaten ilonsa todellisen aiheen. Ja hänen äänensä oli soinnut erikoisen lämpimänä, kun hän lopuksi oli kiittänyt vaimoan kahvista ja vetäytynyt kansliaansa.

Julia-rouva ei aina ollut ymmärtänyt miehensä outoa reippautta. Mutta siitä huolimatta hän ei ollut viitannut siihen sanallakaan. Hän oli vain kuunnellut ja vastailut yksikantaan. Hänestä oli tuntunut hyvältä, että Jonatan keskusteli hänen kanssaan, vaikkapa vain sellaisista pikkuasioista kuin pirtin lämmityksestä tai uuden lukon laittamisesta halkovajan oveen. Hiukan hän tosin oli hämmästynyt, kun Jonatan oli äkkiä noussut, kiittänyt ja mennyt. Mutta silloinkaan hän ei ollut puhunut mitään.

Jonatan Stark oli mennyt kansliaansa ja istahtanut soutuoliin. Hänen katseensa oli osunut kirjoituspöydän alle. Sieltä olivat paistaneet häntä vastaan hänen jalkainsa jäljet.

Silloin oli tunnelma särkynyt ja hänen sydämeästään oli jälleen kohonnut tuskaisa, epätoivoinen kysymys:

Milloin? Milloin?

XI.

Rovasti Starkin suuri kuomureki on matkalla jokivartta alas. "Vaalimatka", on Lainion sillankorvassa asuva Mäki-Roope sanonut vaimolleen, kun rovastin reki oli tuvan ohi vilahtanut. "Vaalimatka", sanovat jokivarren kievaritalojen isännät ja kiroavat hiljaa.

Sai taas lähteä vedättämään tuota kirottua rumilasta penikulmakaupalla.

Hiljaa, kievari talojen isännät, vain tämä kerta ja sitten vielä viimeinen, — sitten pääsette Lainion papin kuomureesta eroon ikuisiksi ajoiksi.

Mutta — kukas sen takasi? Jokivarren kievarit ovat vedättäneet Lainion rovastin kuomurekeä niin monta kertaa, että heidän uskonsa on loppunut. Lainion papilla on ollut huono onni, niin merkillisen huono onni. Kukas sen takaisi, etteivät jokivarren kievarit saisi kiskottaa kuomurekeä niin kauan kuin maailma seiso.

Hiljaa, jokivarren kievarit, hiljaa! Vain tämä kerta ja sitten vielä viimeinen. Sillä rovasti Jonatan Stark on vaalimatalla Jolmanrantaan.

Mutta jokivarren kievarit eivät ole hiljaa. Rovasti Starkin kuomureki on ylimalkaan sellainen laitos,

että sen lähestyminen saa verkkaisimmatkin veret kiihdyksiin. Häijy paikka — sen edessähan ihan hevosetkin uupuivat! Pitikin olla kievarisäännössä sellainen pykälä, että matkustajat saivat käyttäa omia ajoneuvojaan. Olisi maaherra saanut muuttaa sen pykälän, — jos ei muuten, niin Lainion papin kuomureen vuoksi.

Jokivarsi kuohuu ja kohisee. Käsittämättömällä tavalla on sana Lainion rovastin tulosta kulkenut monta kievariväliä hänen edellään. Kuka sen vei? Tuuliko, joka tanssitti lunta maantiellä? Harakatko, jotka kieppuivat aidan seipäissä ja utelivat: 'Vaalimatka taas?'

Kaipa ne olivat harakat, sillä niillä oli erikoinen syy pitää silmällä Lainion papin kuomurekeä, niinkuin yleensä kaikkia rekiä. Niiden sevistä löytyi aina jotakin. Lainion papin kuomureestä ne eivät olleet koskaan löytäneet mitään. Senvuoksi ne aivankuin kiukuissaan räkyttivät: 'Lainion papin kuomureki, kuomureki tulee! Älkää vaivautuko!'

'Lainion rovasti kuuluu olevan vaalimatalla.' Kaupunkiin palaava rahtimies kertoo sen kievarinisännälle, joka hakkaa jäätä tallin kynnyksestä. Kuka sitä kertoi? Viime kievarissa olivat kertoneet. Huomenaamalla se viimeistään on täällä, — jollei jo ole aamuyöstä.

— Perhana! Kievarinisäntä iskee niin, että suuri kappale kynnystä lohkeaa hänen lyönnistään.

Kievaritaloissa ryhdytään toimenpiteisiin. Isäntä määrää, mikä hevonen lähtee heinäan, mikä jää kotiin. Sieltä kuuluu taas tulevan se Lainion pappi sillä sen vietävällä kuomureellään eikä sitä jaksanut kiskoa muut kuin "Rusko". "Rusko" jääköön siis kotiin, että saadaan taival katkaistuksi.

Se on merkkitapaus koko jokivarrella. Ihmiset virkistyvät. Keskustellaan kuomureestä. Kuka muistaa, milloin se ensi kerran näille maille ilmestyi? Aprikoidaan, tuumitaan. Siitä on kauan, kuka sen muistaneekaan. Kunnes lopulta eläkevaari lausahtaa: 'Siitä on tullut viime keväänä yhdeksäntoista vuotta, sillä tuo Penjaami oli silloin viiden viikon vanha ja täyttää nyt ensi Matin päivänä kaksikymmentä.

Niinpä niin — eläkevaaripa sen tietää. Sillä on hyvä muisti. Osaa ulkoa kymmenittäin virsiäkin vanhasta virsikirjasta, vieläpä senkin, että 'Pujer natusin Betlehem', vaikka se olikin latinaa ja vaikk'ei sitä ymmärrettykään. Niinpä niin — eläkevaari sen muistaa. Mutta muistiko vaari, mihin Lainion pappi nyt oli hakenut?

Ei — sitä ei vaari muista. Ei muista kuulleensakaan. Oliko se seisonut aviiseissa?

Joku mainitsee, että oli, joku toinen tekee sen taas jyrkästi valheeksi. Ei auta muu kuin ruveta vanhoja sanomalehtiä hakemaan. Mutta niin vanhoja, joissa tuo uutinen olisi ollut, ei enää löydy. Joku muistaa lukeneensa uutisen ainakin kolmisen kuukautta sitten. Kolmisen kuukautta! Ole höpertämättä! Ei se niin vanha asia ole. Vastahan äijä on matkassa. — Uutisen lukija, joka ei ole kukaan muu kuin Penjaami, ei voi siihen mitään sanoa. Hän istuu kuin tuomittu pirtinnurkassa valmiina vastaanottamaan uusia nuhteita. 'Mikset silloin sanonut, kun jo kerran luit?' 'Kukapa se kaikkia muistaa maailmalle kuuluttaa.' (Penjaamin on Lainion rovasti ristinyt. Siksi on uutinen hänestä ollut paremmin kuin mieskohtainen asia, jota ei ole tarvinnut toisille jutella.). Vai maailmalle? Olisiko tuo nyt maailmalle ollut, jos olisi kotiväelle maininnut. 'Sinähän tässä olet vakituinen aviisien lukija, niin että hoida virkasi!'

Joku uskaltaa ryhtyä syytettyä puolustamaan. Ei niitä lehtiä enää siinä koukussa ollut. Niillähän paperoitiin tuvan peräkamari. Talonväki rientää kamariin. Tavallaan seiniä, mutta uutista ei löydy. Se on tietysti joutunut nurjalle puolelle. Vai nurjalle puolelle! Sitä ei ole ollutkaan koko uutista!

Mutta nyt uskaltaa jo yksi ja toinen äänensä korooittaa. Kyllä — kyllä siitä oli puhettakin silloin. Olikopa? No, oli varmaan! Isä vielä nauroi ja sanoi, että 'nyt saadaan taas kuomurekeä kiskottaa.' Kievarin isäntä naurahtaa, leppyi hiukan; sieppaa sitten naulasta längät ja painuu talliin. Mutta pihan poikki mennessään hän jälleen kiroaa.

Sillä välin on keskustelu pirtissä päässyt vauhtiin. Penjaamikin uskaltaa nousta loukostaan ja siirtyä takan ääreen. Ei sillä, että hänellä olisi keskusteluun mitään lisättävää eikä hän olisi siihen pystynytäkään, sillä eläkevaari ja äitimuori ovat kristillisyyden syvillä vesillä. 'Mikä sillä on, kun se ei pääse? Onko se niin huonolahjainen?' 'Eikö mitä, mutta sillä kun ei ole henkeä, Pyhää Henkeä.' 'No, mutta ei sitä nyt ollut Raaluntillakaan isosti ja pääsi kuitenkin ihan ensi yrityksellä.' 'No se — kun se sattui niin.' 'Niinpä niin.'

Ei — ei sitä vain aina niin menty, kuinka aiottiin. Siellä oli etelässäkin kristityitä ja ne kyllä hengen tunsivat. Eikä lie Tarkan henki Lainiossa lisääntynyt. Hyvinpä tuo muistettiin sekin päivä, jolloin hänen kanssaan uskosta ensi kerran tingattiin.

Eläkevaari vääntäytyy istumaan sängyn laidalle. Hänen poskilleen kohoaa puna ja silmät säteilevät. Hän asettaa sauvan jalkainsa väliin ja tekee sen vaikutuksen kuin pussitaistelija, joka on kiivennyt renkulle ja valmistautunut lyömään.

— Niin, siitä uudensyntymisen paikastahan meillä tuli tinka.

Ja vaari rupeaa kertomaan vuosikausia sitten sattunutta tapausta. Oli se kumma, kun ei siellä akatemiassa uskosta isosti välitetty. Oppia ja kirjatietoa siellä kyllä annettiin: lukivat läpi kaiken maailman lorut. Mutta usko ja Pyhä Henki jäivät aina pois.

Niin oli Lainion pappikin lyönyt eteen jos minkälaista koukkua ja temppua. Oli kierrellyt kuin kissa kuumaa puuroa, latonut raamatunlauseita päällekkäin kuin leipiä uunista, mutta pääkohta oli aina jäänyt selittämättä. 'Minkä te päästätte maan päällä.' Siitä ei ollut ruvennut puhumaan mitään. Oli sanonut, ettei hänellä ollut niin paljon aikaa, kuin olisi tarvittu sen raamatunpaikan oikeaan valaisemiseen. Hehheh, aikaa! Niinkuin ei Vapahtajan sana olisi ollut selvä selittämättäkin.

Eläkevaari oikaiseikse jälleen sänkyyn. Kukaan ei ole puuttanut hänen puheeseensa, sillä emännän ajatuksetkin ovat jo pyörähtäneet toisaalle. Vaari siis oikaisee sänkyyn ja on tyytyväinen.

Tällaisiin keskusteluihin antaa aihetta sanoma Lainion rovastin tulosta. Oikeastaan niissä jää pappi syrjään, vaikka hänestä puhutaankin paljon. Päätekijänä niissä kuitenkin on kuomureki, suuri kuomureki.

Ajettiinko etelässä sellaisilla rumilailla? Kaipa, koska tämäkin oli sieltä tuotu. Mutta siellä nyt olivat paremmat tiet ja lyhyemmät taipaleet. Mikäs siellä... mutta täällä, erämaassa, missä yksi ainoa tuisku toisinaan pysäytti viikoksi koko liikenteen. Ajomiehiä oli vähän, varsinkin nyt, kun ei sattunut ruukkipaikkojakaan läheisyyteen. Kievari yksin sai pitää huolen teiden auki pysymisestä.

Lyhyesti sanoen: — sanoma Lainion rovastin ja hänen kuomurekensä tulosta vaikutti herättävästi koko jokivarteen, Lainiosta kaupunkiin saakka. Taloissa, erityisesti kievaritaloissa, elettiin henkisesti virkeämpää elämää. Oli toki jälleen asia, josta riitti puhetta päiväkausiksi. Yksimielisesti lausuttiin toivomus, että "äijäriepu" vihdoinkin pääsisi, mutta se ei suinkaan johtunut lähimmäisenrakkaudesta, vaan kiukusta kuomurekeä kohtaan. Koko jokivarsi ei viikkokauteen puhunut muusta kuin Lainion rovastin kuomureesta ja nuo tavallisesti niin hyväluontoiset ihmiset kiukuttelivat, riitelivät ja torailivat aivan kuin pahankuriset lapset jo päiviä ennen tämän sekaannuksen aiheuttajan ilmestymistä.

Mutta Jonatan Starkille siitä on vain hyötyä. Sillä kun hän saapuu, ei äskeisestä kiukusta näy jälkeäkään. Kievarinisännät ovat purkaneet sappensa jo kolme, neljä päivää aikaisemmin ja nyt heillä ei ole muuta sanottavaa kuin: 'Jaha, vai on se rovasti taas matkalla.' 'Ja yhä se entinen reki vain.' Ei sanaakaan sen painosta. Päinvastoin: talonväki kerääntyy ihailemaan reen kuomua. Sellainen soma nahkakoppero, ihan kuin pienoinen huone. Ja ikkunat, oikeat messinkipuitteiset lasi-ikkunat. Ja sisällä lyhty, jossa paloi kynttilä. Aivanhan siellä istui kuin herran kukkarossa ja lueskeli lyhdyn valossa. Niin, niin... mitäpä pitkillä taipaleilla juuri muutakaan saattoi tehdä. Joku naisista kurkistaa kuomuun ja huomaa istuimella kirjan. Oliko hengellinen kirja? No... eipä nyt juuri... olihan siinä sitäkin tosin... mutta se nyt oli paremmin sellainen kertomus vain...

Jonatan Stark ryyppää kahvit, ristii lapset — jos sellaisia sattuu olemaan — heittää hyvästit talonväelle ja kömpii kuomuunsa. Hän syventyy kirjaansa, ajattelematta mitään muuta. Vaalimatkat ovat muodostuneet hänelle virkistysmatkoiksi. Saihan edes siten käydä kaupungissa — kerran parissa, kolmessa vuodessa ja nähdä ihmisiä, — ihmisiä, jotka eivät olleet lainiolaisia. Pappilasta pappilaan kulkee hänen tiensä, nyt niinkuin ennenkin, ja hän on mieluinen vieras niissä jokaisessa.

Mutta ihme ja kumma — kuta lähemmäksi kaupunkia hän ehtii, sitä voimakkaammin hän kaipaa takaisin hiljaiseen Lainioonsa. Täällä nyt ei tavannut ainoatakaan kunnan ihmistä, ei yhtään lainiolaista. Ruustinna Kjellman suokoon anteeksi, — hän ei suinkaan tarkoittanut talonväkeä. Mutta nämä maalaiset — niin juroja ja liikkumattomia. Ei ystävällistä sanaa vieraalle. Herrasväki oli hyvä ja tuli Lainioon. Siellä otettaisiin selvää, kuinka paljon ruustinnan puserokangasta oli maksanut metri. Ei, häntä kadutti, että oli ollenkaan lähtenyt. Olisi ollut parempi pysyä poissa. Mutta tämä olikin viimeinen kerta.

Jonatan Stark innostuu kuvaamaan Lainiota. Rovasti Kjellman on vasta muuttanut jokivarteen ja hänelle se on jo täyttä Lappia. Jokivarsiko? Oh, Herra! Ei! Lainio — se vasta oli sama kuin Lappi. Sellainen talvi, majesteetillinen, mahtava! Vapun päivänä mäenlaskua Keilatunturilta peski päällä ja neljän tuulen lakki päässä. Kelkallako? Ei — anteeksi! — vatsallaan. Herra siunatkoon! Ruustinna Kjellman lyö hämmästyneenä käsiänsä yhteen.

Entä sitten kesä! Valoisa, ihana! Niin — "ihana", se oli lainiolainen adjektiivi. Ei täällä, alempana, aavistettukaan, millainen oli Lapin kesä. Ihmiset valvoivat, eivät hennoneet käydä levolle. Oli niin

kaunista, satumaisen kaunista. Aurinko kiersi korkealla, vaikka oli puolenyön aika. Koko ympäristö verhoutui autereiseen, harsomaiseen valoon. Morsiusleninki! Lainion morsiusleninki! Ihailtiin, katseltiin, ja yks' kaks' lähdettiin naapuriin kylään. Yövisiitti, kesäyövisiitti kello kaksi aamulla! Se oli aurinko, se siunattu aurinko, joka houkutteli sellaiseen järjestykseen.

Entä kalavedet ja metsästysmaat. Ei siellä Lainiossa haukea syöty. (Anteeksi, hauki maistui erinomaiselta, varsinkin kun sitä harvoin sai. Ruustinna Kjellman älköön käsittäkö väärin.). Mutta Lainiossa se oli veden peto, jota ei ihminen korjannut. Lohi ja siika... ne olivat kalaa... ja "ukkometso", se oli lihaa, jota syötiin kaikki talvet. Jonatan Stark innostuu. Hänen poskilleen kohoo puna ja silmät loistavat kuin koulupojalla. Hän on päivän sankari.

Ruustinna Kjellman tarjoaa riisipuuroa, kaikki jokivarren pappilanemännät tarjoavat riisipuuroa, nyt niinkuin ennenkin. Se on Jonatan Starkin mieliruoka. Uskoiko ruustinna Kjellman: häneltä, Jonatan Starkilta, ei käynyt saarnaaminenkaan, jollei pyhäamuksi ollut paistettua riisipuuroa? Se antoi hengen, hahhah!

Pappilanrouvat kestitsevät Jonatan Starkia kuin piispaa, paremmin kuin piispaa. Riisipuuroa aamulla, päivällä ja illalla. Sitä tuskin lie yksikään piispa saanut jokivarren pappiloissa niin monta kertaa päivässä.

Jonatan Stark juttelee ja syö. Hän sanoo häpeävänsä. Häntä hemmoiteltiin. Oh, se veitikka, joka osasi niin mainiosti teeskennellä! Eivätkö pappilanrouvat olisi tarjonneet hänelle mielellään, niin mielellään! Hän puhui kuin enkeli ja toi tullessaan sellaisen raikkaan tuulahduksen, että se tuntui vielä viikkoja jälkekinpäin. Pappilanrouvat katselevat kaihomielellä valtavaa kuomurekeä sen kääntyessä pihaportista maantielle. He eivät sitä kiroa, he siunaavat.

Jonatan Stark ajelee etelää kohti tietämättä, millaisen ilon hän on muassaan tuonut. Iloa — Lainiosta? Niin kummalta kuin se kuuluikin, oli se kuitenkin totta. Hän, joka kotona taisteli synkkien ajatusten kanssa ja käänteli vanhoja kirjekuoria aikansa kuluksi, saapui jokivarren pappiloihin kuin mikäkin pelastuksen enkeli.

Mutta erilainen Jonatan Stark matkoillaan olikin. Hän eli ja nautti, nautti ystävällisistä kasvoista, hyvistä ruuista, makeasta kahvista, tuoksuavasta sikarista, mukavasta leposohvasta, jollaista hänellä ei ollut. Joka kerta hän oli aikonut kotiin palattuaan laittaa samanlaisen, juuri samanlaisen. Kauppiaalta sai vanhoja pakkilaatikoita ja heiniähän löytyi joka talossa... niin, pappilassakin. Kauppiaasta sai myös kangasta päälliskankaaksi. Mutta — joka kerta se oli jäänyt, jok'ikinen kerta. Eikä Jonatan Stark sitä surrut. Hänellä oli taas kotona ollut niin paljon muuta miettimistä. Hän oli ajatellut alamaata. Naapuriseurakuntakin oli hänen mielestään jo ollut alamaata. Hän oli kyllä muistanut mukavan leposohvankin. Mutta sekin oli kuulunut alamaahan, — sinne, missä oli tarjolla jos jonkinlaisia mukavuuksia. Niin oli leposohvan laittaminen jäänyt aina, joka kerta.

* * * * *

Jonatan Stark on paluumatkalla. Hän on suorittanut vaalinäytteensä.

Mutta miksi oli Jolmanrannassa tuntunut niin vieraalta?

Senkö vuoksi, että hän oli koko ajan koettanut ajatella sitä vain käymäpaikaksi, jossa oli tullut vain kuin sattumalta pistäytymään. Niin — kai se oli siitä johtunut. Hän oli kyllä huomannut, että seutu oli rehevää, pappila suuri ja muhkea — ehkä hiukan liiankin suuri — ja pappilan puutarha erinomainen. Hän oli käyskennellyt vanhojen omenapuiden alla, jotka vielä nukkuivat talven unta. Minkälaisia ne mahtoivat olla kesällä? Virkaatoimittava kirkkoherra oli kertonut, että he kesäisin hyvin usein aterioivat omenapuun alla. Jonatan Stark oli tuntenut sydämensä värähtävän. Juuri sitä hän oli Lainiossa monta kertaa haaveillut: — saada kerran syödä päivällistä kukkivan omenapuun alla ja tietää, että puu oli oma. Mutta — hän oli niin monta kertaa pettynyt, ettei hän Jolmanrannassa ollut uskaltanut minkäänlaisiin kuvitteluihin. Hän oli vain kuunnellut talon isännän puheita tuollaisella viileällä hyväntahtoisuudella, joka pitää mielen tasapainossa.

Mutta lähdettyään kaupungista ajamaan jokivartta ylös hän ei ollut enää jaksanut sydäntänsä hillitä. Se oli kuullut liian paljon, aivan liian paljon, ja hän oli hävennyt menomatkalla pitämiään ylistyspuheita. Etelä — se oli sentään toista. Jolmanrannan v.t. kirkkoherra oli edellisenä syksynä myynyt kuusi kuormaa omenoita kaupunkiin. Herra varjele, kuusi kuormaa! Sydän ei ollut yhtään tyyntynyt, vaikka Jonatan Stark oli koettanut kuvitella niitä perunoiksi. Hän oli kerran myynyt kolme kuormaa perunoita Tenomuotkaan. Sydän, tuo oikullinen ja herkkä, oli vain pannut vastaan: 'Perunoita! Mitä ovat perunat? Alinkokansan muonaa.' Mutta omenat — ne olivat filosofien ja runoniekkojen ruokaa!

Hänen oli täytynyt ponnistaa koko tahtonsa voima saadakseen sydämensä rauhoittumaan. Kuin turhien kuvittelujen vastapainoksi hän oli Lompolonsuun pappilassa ryhtynyt talon isännän kanssa

kantamaan perunoita pirttiin. Ne oli pantu pakkilaatikoihin itämistä varten. Parasta oli pysytellä realiteeteissa. Sydän oli rauhoittunut kokonaan. Mikäs siinä. Perunat olivat perunoita ja sillä hyvä.

Mutta kesä oli kulunut riuduttavassa odotuksessa. Jolmanrannasta ei ollut kuulunut mitään. Sanomalehdistä Jonatan Stark oli lukenut, että kolmannen vaalisaarnaajan sairauden vuoksi vaali oli lykkäytynyt myöhäiseen syksyyn. Silloin hän oli heittänyt irti. Turha toive! Yksikään kuolevainen ei enää muistaisi hänen huhtikuussa pitämänsä vaalisaarnausta. Hän oli kävellyt puutarhaan ja vaipunut katselemaan kukkivaa pihlajaa. Se oli luvannut syksyksi taas runsaan sadon. Mutta nyt ei marjoja enää annettaisikaan tilhien syödä. Hän, Jonatan Stark, halusi kerran itse korjata sadon, sillä hän oli koulupojasta alkaen pitänyt paleltuneista pihlajanmarjoista. Jolmanrannassa söivät omenoita. Syökööt. Hän, Jonatan Stark, tyytyisi pihlajanmarjoihin.

Mutta sitten, sitten. Niin omituisesti oli käynyt, että kun hän oli korjannut pihlajanmarjasatonsa, oli Jolmanrannan vaali ratkaistu hänen edukseen. Jumala taivaassa ei ollut saattanut sulattaa, että pappi aikoi syödä pihlajanmarjoja. Ne olivat sentään liian happamia. Ei, omenat — ne olivat paratiisista asti olleet aatteen miesten ruokaa...

Mutta — viime viikkoina häntä kuitenkin oli ruvennut arveluttamaan. Jos siellä, etelässä, uusissa oloissa, Lappi rupeaisi kummitlemaan hänen mielessään? Jos Lapin sielu, jota hän yhdeksäntoista vuotta oli etsinyt, antautuisi kiinni vasta siellä?

Silloin hän eläisi loppuikänsä onnettomana. Sillä päivästä päivään, vuodesta toiseen, hän kuulisi korvissaan Lapin salaperäisen kutsun, — Lapin, joka veti luokseen ja työnsi taas pois, näin leikitellen ihmissielulla kuten oikullinen rakastaja.

Jonatan Stark ei tahtonut uskoa sitä.

LÄHTÖ

I.

Jonatan Stark seisoo Lainion kirkon saarnatuolissa. Viimeistä kertaa... Hän muistaa sunnuntain, jolloin hän ensi kertaa seiso i tässä samassa paikassa.

Kuinka monet sunnuntait ovat vierineetkään hänen ohitsensa kuin huomaamatta...

Hän on seisonut täällä ylhäällä sumu silmäin edessä. Hän ei usein ole nähnyt mitään. Hän on ollut kuin hukkuva, joka on puhellut itselleen rohkaisevia sanoja ennen kuoleman tuloa. Nyt hän näkee selvästi, ihmeen selvästi. Hän, joka on saavuttanut rannan, näkee veljensä hädässä ja hän tahtoi ojentaa heille auttavan käden. Hän ei ajattele noita kaikkia, jotka täyttävät kirkon penkit. Merkillistä, ettei hän saata heitä kaikkia ajatella. Hehän muodostavat sentään hänen varsinaisen seurakuntansa. Ei, hän ajattelee vain muutamia yksityisiä: metsänhoitaja Malmströmiä, kansakoulunopettajatar, nimismies Horstaa ja Suutari-Kallea vaimoineen. Tapfer, apteekkari Tapfer, on haudassa. Hänkin istu i luultavasti täällä tänä sunnuntaina kuuntelemassa, mitä hänen "vanhalla veljellään" oli sanomista. Mutta nuo toiset... ne ovat sumua vain. Hän on elänyt heidän keskuudessaan yhdeksäntoista vuotta eivätkä he ole päässeet toisiaan ymmärtämään.

Kenen oli syy?

Jonatan Starkin tekisi mieli käsitellä tätä kysymystä tänä viimeisenä sunnuntaina. Mutta hän huomaa, ettei tilaisuus ole sitä varten. Ja tuskin kysymys selviäisikään. Selvittääköön jokainen sen tunnossaan.

Jonatan Stark tuntee omituista liikutusta. Senkö vuoksi, että hänen pitää erota tästä kansasta? Ei, vaan sen vuoksi, että paikka, jossa hän seisoo, on käynyt hänelle tutuksi ja rakkaaksi.

Hän tarkastelee kirjalautaa edessään. Se on ollut samassa maalissa koko hänen oloaikansa ja hän voisi melkein matemaattisella tarkkuudella sanoa, minkä verran puu on paljastunut hänen aikanaan. Aivan samalla tavalla kuin hän voisi arvostella, kuinka paljon karvaton laikka metsänhoitaja Malmströmin talvilakissa on kasvanut näiden yhdeksäntoista vuoden aikana. — Siellä näkyy Malmströmin lakki penkintolpan nenässä. Karvaton laikka tuijottaa saarnatuoliin kuin kuolleen silmä. Jonatan Starkin sydäntä kaihertaa sanomaton epätoivo.

Hän silmäilee ympärilleen. Kaikki on samanlaista kuin ennenkin. Mäki-Roope vain on käynyt

kumarammaksi. Mutta yhtäläisellä ankaruudella hän silti kolistelee kamiineja. Häntä se ei häiritse eikä se häiritse Jonatan Starkiakaan enää. Päinvastoin: hänestä tuntuisi oudolta, jos Mäki-Roope nyt käyttäytyisi toisin kuin ennen. Ei, siellä hän seisoo ja sylkäistä pihauttaa kuuman kamiinin kylkeen.

Lukkari istuu harmoonin takana. Hän ehkä näyttää hiukan tyytymättömältä. Lehteri on täynnä väkeä eikä Basilius Poikkijärvi nyt voi lukea lauantaipostin lehtiä. Ehkäpä hän ei sentään haluakaan. Ehkäpä hänkin tahtoo kuulla, mitä Tarkka lähtiäisikseen sanoo.

Jonatan Stark lausuu apostolisen tervehdyksen.

Kirkko kajahtaa hänen voimakkaasta äänestään. Kaikki nuo yhdeksäntoista vuoden aikana lausutut tervehdykset heräävät ja hyökkäävät saarnatuoliin. 'Mitä? Joko nyt on viimeinen? Nytkö on lukumme täysi?'

Jonatan Stark kuuntelee myrskyä, joka hänen ympärillään pauhaa. Hän erottaa ensimmäisen tervehdyksen noista sadoista muista. Se on sukulainen tälle viimeiselle. Samanlaisella väreilevällä tunteella lausuttiin sekin yhdeksäntoista vuotta sitten.

Mutta joukossa soi monenkaltaisia ääniä. Useimmat niistä vaikeroivat heikkouttaan. Ne soivat alakuloisilta, miltei synkiltä, ja Jonatan Starkista tuntuu, kuin ne vaikeroisivat hiljaa.

Niitä on paljon, enimmäkseen viime vuosikymmeneltä. Niiden keskellä käyvät muutamat harvat, soinnukkaammat, täyteläisemmät kuin kuninkaanpojat orjajoukon keskellä.

Mutta tämä viimeinen apostolinen tervehdys on sentään isällisempi kaikkia muita. Siinä soi yhdeksäntoista vuoden kokemus ja hillitty kärsimys. Se kääntyy kuin vanhin noiden toisten puoleen ja lausuu: 'Hiljaa! Meidän lukumme on täysi. Me saamme lähteä.'

Ja 'amenen' saattamana, 'amenen', joka kajahtaa kuin lyhyt rummunpäristys lähtövalmiille sotajoukolle, häipyvät yhdeksäntoista vuoden apostoliset tervehdykset menneisyyteen.

Jonatan Stark aloittaa saarnansa. Se ei ole minkäänlainen välien selvittely seurakunnan ja papin välillä, — välien selvittely, jossa seurakuntalaisten maksettaviksi joutuisivat suurimmat velat. Ei, se on vain viimeinen saarna, mahdollisimman yksinkertainen ja lyhyt, jossa hän haluaa käsitellä kysymystä: 'Mikä on sunnuntaillisen sananjulistuksen käytännöllinen merkitys?'

Mutta sitä ennen hän tuntee tarvetta muutamain sanoin ilmaista kiitollisuutensa kaikesta siitä, mitä hän yhdeksäntoista vuoden kuluessa on Lainiossa kokenut. Hän ei tahdo ajatella yksityistapauksia. Hän ajattelee vain sitä vuosien pitkää sarjaa, jonka hän täällä on viettänyt. Loppusumma niistä kaikista oli saavutettu elämäkokemus, jonka rikkausarvoa hän omalle kohdalleen ei voinut kyllin korkeaksi arvostella. Hän ei halua ruveta puhumaan minkäänlaisista "veloista", joita tällaisissa tilaisuuksissa hyvin usein käsiteltiin. Niiden niminä oli tavallisesti "hyvä opetus", "kristillinen, esimerkiksi kelpaava elämä" taikka "papillinen vaellus". Näistä hän ei halua puhua, koska näihinkin "saataviin" oli viime kädessä oikeus vain Jumalalla. Ei, hän haluaa vain vilpittömästi lausua kiitollisuutensa Jumalaa kohtaan siitä opetuksesta, jonka hän on saanut näiden yhdeksäntoista vuoden aikana. Ja tämän opetuksen antajina tietien tahi tietämättään toimineet hänen seurakuntalaisensa, niin ystävät kuin vihämiehetkin.

Jonatan Stark lämpenee. Tällä hetkellä hän tuntee, ettei tuo suuri, harmahtava ja tummankirjava joukko, joka täyttää kirkon penkit, ole hänelle niinkään samantekevä. Hän puhuu niistä monista mielenkiintoisista hetkistä, joita seurakuntalaiset tietämättään olivat kodeissaan hänelle valmistaneet. Hän ajattelee epälukuisia ristiäis- ja hautajaistilaisuuksia, joissa hän on saanut vaihtaa ajatuksia heidän kanssaan, saanut pilkistää erämaan lapsen sieluun. Hän muistelee pirtti-iltoja tunturitaloissa, jolloin on keskusteltu "maallisista". Hän mainitsee vanhoista tarinoista, joita hän on kuullut, — varsinkin alkuaikoinaan, ja sanoo siunaavansa niitä hetkiä, jotka hän on viettänyt takkatulen ääressä siellä täällä ympäri pitäjää niitä kuunnelllessaan.

Mitä olisi elämä ollut hänelle ilman näitä elämyksiä? Kuivaa ja hedelmätöntä. Arvonanto, jota seurakunnissa yleensä nauttivat määrätyn uskonnollisen suunnan tahi kirkon tunnustukselle kirjaimellisesti uskolliset papit, ja joka arvonanto visseistä syistä ei ollut tullut hänen osakseen, ei olisi korvannut näitä kokemuksia. Hän, Jonatan Stark, on tavallaan ollut "luopio" siinä merkityksessä, ettei hän aina ole pysynyt oikeaoppisuuden satulassa. Tämän vuoksi hän ei ollut pyrkinyt vaikuttamaan seurakuntalaistensa uskonnollisiin käsityksiin, vaikka ei suinkaan ollut aina niitä hyväksynyt. Hänen mielilauseekseen oli tullut: 'Omalle herralleen jokainen seisoo ja lankee', myös hengen ja hengellisen elämän alalla.

Yhdessä suhteessa hän kuitenkin joutui koskettelemaan käsitystensä pappisviran käytännöllisestä merkityksestä ja niin myöskin hyvästijättösaarnansa varsinaista ainetta. Papin tehtävä ei ainoastaan

ollut Raamatun selitys, uskonopillisten asioiden selostus eikä ylimalkaan saarnaaminen. Vaan papin tärkeimpänä tehtävänä oli hänen, Jonatan Starkin, mielestä auttaa ihmisiä elämän taakkaa kantamaan viikosta toiseen, sunnuntaista sunnuntaihin. Tätä auttamistyötä harjoitti pappi etupäässä saarnatoimensa kautta pyrkiessään Raamatun sanan pohjalta mahdollisimman monipuolisesti valaisemaan ihmiselämän eri ilmiöitä, yksinkertaisimpiakin. Siitä syystä hän oli niin usein saarnannut pelloista ja niityistä ja auran jäljessä astumisesta. Hän oli tahtonut solmia lujat siteet näiden jokapäiväisten askarten ja Jumalan isällisen rakkauden kesken osoittaakseen kuulijoilleen, että Jumala seurasi heitä pienimmästäkin. Siitä syystä hän oli mahdollisimman niukasti käyttänyt raamatunlauseita, koska ne olivat jokaiselle tutut ja lukemattomat kerrat kuultuja, ja pyrkinyt päämääräänsä sadunomaisen opetuksen kautta. Suurimpia totuuksia oli näet usein opetettu sadun muodossa. Hänen "mukavilla puheillaan" oli siis ollut hyvä ja vakava tarkoitus, vaikka seurakunta ehkä usein oli ne käsittänyt väärin.

Jonatan Stark oli tyyntynyt saarnansa lopulla. Ääni tosin väreili liikutuksesta loppuun saakka, mutta hän käytti sitä hillitysti, puhuen välistä melkein hiljaa. Seurakunta oli kuunnellut hiiskahtamatta. Se ei kokonaisuudessaan ehkä sittenkään ymmärtänyt kaikkea, mitä Jonatan Stark sanoi, mutta se näki hänen kasvoistaan ja kuuli äänen värinästä, että papilla oli täysi tosi. Lopuksi hän toivotti kaikille seurakuntalaisille Jumalan armoa ja rauhaa ja lopetti toimituksen saarnatuolissa sanoilla: 'Jumalalle, Isälle, kaikesta kiitos ja kunnia. Amen.'

Kollektivirttä veisattiin. Jonatan Stark istui sakaristossa ja kuunteli haikein mielin. Hän erotti Horstan särkyneen, hiukan rämisevän äänen. Nyt niinkuin ennenkin valtasi hänet sitä kuunnellessaan sanoin selittämätön sääli. Hän painoi kädet silmilleen ja suuret kyneleet rupesivat kumpuamaan sormien lomista. Horstan äänessä soi sellainen avuttomuus, että hänen sydäntänsä repi. Ehkä ei Horsta itse tuntenut sitä, vaan Jonatan Stark tunsikin. Siinä lauloi Horstan särkyneet, pettynyt sydän, joka ei enää pitkälti jaksaisi kamppailla Lapin yksinäisyyden kanssa.

"Horsta veljeni", hoki Jonatan Stark itsekseen. "Sinua tahtoisin sydämestäni auttaa, mutta enhän voi. Sinä kuolet tänne erämaahan, sinä murrut kesken ikäsi. Oi, jospa voisin auttaa sinua!"

Kirkkoväärti tuli sakaristoon kollektihaavia kantaen. Hän katsahti kummissaan Jonatan Starkia, jonka silmistä virtasivat vuolaat vedet. Ihmeellinen pappi! Entiset lähtevät eivät olleet vuodattaneet kyyneltäkään, seurakuntalaisten sen sijaan itkiessä katketakseen. Tämä taas itki yksin, kun sitävastoin seurakuntalaisten silmät pysyivät ihan kuivina. Vanha kirkkoväärti ei voinut sellaista käsittää.

— Kaikki sinne nyt ovat kokoontuneetkin, yksin Horstakin. Mitenkähän on äijä joutanut kirkkoon, kun huomenna alkaa metson rauhoitusaika?

Niin — ne metsot ja jänikset, Horsta-veljen karja. Kunpa pitäisivät miehestä huolen, jotta elämänhalu pysyisi yllä.

Jonatan Stark ajatteli yhteisiä pyyntiretkiä Horstan kanssa. Metsä oli Horstan kirkko ja ihmeen hyvä kirkko se olikin. Hän muisti, millaisella hartaudella Horsta aina metsälle lähti, ihan kuin jumalanpalvelukseen. 'Minä en eläisi ilman metsää ja metsästystä!' oli hän monesti huudahtanut heidän yhteisillä pyyntiretkillään. Ja niin kai se olikin. Petäjän pankolla istuva metso oli Horstan pappi, istuipa se sitten siinä todellisuudessa tahi vain mielikuvituksessa. Mutta mitäs siitä. Pääasia vain, että oli miehellä joku, jonka varassa eli. Ja Horstalla oli metsä.

Jonatan Stark astui kirkkoon mieli rauhallisempana. Hän messusi "Benedicamuksen" ja lausui viimeisen kerran Herran siunauksen seurakunnalle. Hän sulki siihen kaikki, Horstan ja Horstan metsotkin. Vanha Malmström istui allapäin sivellen pitkää partaansa. Tuntui, kuin olisi hän ajatellut: 'Juuri varmaan taisi olla viimeinen kerta, kun Jonatan-veli meille saarnasi... viimeinen kerta juuri varmaan... juuri varmaan...'

Hän nousi penkistä lähtien kävelemään ovea kohti mietteissään kallistellen päätään. Hän ei huomannut, että lukkari rupesi soittamaan loppuvirttä. Mitäpä hän siitä, kyllä hän sai Poikkijärven rimputusta aina kuulla, mutta veli Jonatan oli saarnannut viimeisen kerran... juuri varmaan.

Jonatan Stark seisoo kirkon rappusilla jumalanpalveluksen päätyttyä. Kyläntiellä kulkee kirkkomiesten jono. Vähän erillään muista astuvat Horsta ja Malmström. Viimeksimainittu selittelee kumppanilleen jotakin vähä väliä sivellen partaansa. Horsta astuu kaula hiukan etunojossa. Jonatan Starkista tuntuu, kuin näkisi hän heidät viimeisen kerran. Hän pyyhkäisee kämmenseljällä silmiään.

Tapulissa soittaa Mäki-Roope: 'Pim-pom! Se oli Tarkan viimeinen saarna. Pim-pom! Se oli Tarkan viimeisen saarna.'

Kaksi pikkupoikaa kurkistelee tapulin luukusta. Jonatan Stark kuulee heidän juttelunsa:

- Tarkka-äijä seisoo vielä portailla.
- . Mitä se siinä seisoo?
- Tiesi vain.
- Minne se muuttaa?
- Minne muuttanee... sinne Helsingin taakse.
- Viekö se kuomureen?
- Vie tietysti.
- Me lähdemme kannaksille!
- Lähdemme!
- Maantienmutkauksessa pudotamme pois.

Jonatan Stark lähtee astumaan kirkkomäkeä alas. "Maantienmutkauksessa pudotamme pois", soi hänen mielessään. Se lause sisälsi itsetiedottoman kohtaloonsa alistumisen. Hänen sitä oli enää mahdoton saavuttaa. Se kuului lapsuudelle. Mutta milloin oppisi hän alistumaan tietoisesti?

II.

Jonatan Stark seisoo tuolilla arkistokaapin edessä. Hän järjestelee kaapin viimeisiä hyllyjä. Hän on käyttänyt viimeiset päivät arkiston järjestämiseen. Hän haluaa jättää kaiken mahdollisimman hyvään kuntoon.

Siinä seisovat hänen edessään ylimmäisellä hyllyllä "Kungliga Förordningar" vuodesta 1589 alkaen vuoteen 1808, viidessä osassa. Kuluneissa, keltaisissa nahkaseljissä viheriöine nimilippuineen, joista kirjainten kultaus on jo koko lailla haalistunut, ne muistuttavat vanhaa henkikaartiosastoa. Kuin itseoikeutettuina ne ovat saaneet parhaan ja näkyväisimmän paikan arkistokaapin ylähyllyllä, hyllyn keskiosassa, ihan etualalla. Niiden molemmin puolin ja takana on taajat rivit monenkaltaisia nidottuja kokoelmia kuin mitäkin linjarykmenttejä, joille ei enää ole riittänyt univormuja, vaan ovat saaneet tyytyä mitä erilaisimpiin asuihin. Mutta vanha henkikaarti seisoo niiden edessä vaatien kunnioitusta koko kirjavalle joukolle. Vuosikymmenien ajan se on uskollisesti pitänyt paikkansa. Siitä ovat merkkeinä paksut tomukerrokset nidosten yllä. Ylähyllyn tehtävänä on ollutkin vain vartioida, että alapuolella olevat pysyivät järjestyksessä. Siellä, alemmilla hyllyillä, sijaitsi varsinainen liikkuva armeija: kastettujen, vihittyjen ja kuolleiden historiakirjat ynnä monet muut jokapäiväisessä viranhoidossa tarvittavat paperit, tuomiokapitulien kiertokirjeistä nykyaikaisiin asetuskokoelmiin saakka. Ja uskollisesti onkin ylähylly vartiopalveluksensa suorittanut vuosien varrella, täydellisesti säilyttäen oman rauhansa. Jokainen poismuuttava pappi oli vähää ennen lähtöään pitänyt arkistokaapin perusteellisen tarkastuksen. Mutta ylähyllyyn ei ollut yksikään kajonnut. On, kuin olisivat kuninkaalliset asetukset joka kerta huomauttaneet: 'Täällä on kaikki hyvin, mutta alempana... siellä on mönsträys tarpeen'. Niiden haalistuneista kultakirjaimisista nimilipuista ikäänkuin säteili kuninkaallista käskyvaltaa.

Jonatan Stark seisoo tuolilla, kädessä inventariokirja. Hän on tarkastanut alemmat hyllyt. Hän tahtoo vielä heittää silmäyksen kaikkein ylimmäiseenkin. Onko vanha henkikaarti paikallaan? 'On, herra kirkkoherra ja lääninrovasti! Tässä olemme seisseet sitten autuaan Manne-papin ajoista alkaen ja yhä seisomme.' Jonatan Stark ei kajoa hyllyyn. Siinä on kaikki koskemattomana.

Hän laskeutuu tuolilta, panee inventariokirjan paikalleen ja sulkee hiljaa arkistokaapin oven. Sinne jää pimeään vanha henkikaarti linjarykmentteineen. Mutta Jonatan Stark on vakuutettu, että yhtä tarkasti kuin hänen silmäänsä yhdeksäntoista vuotta sitten, sattuisivat uudenkin papin silmään ylähyllyllä sijaitsevat kuninkaalliset asetukset nahkaköltreissään.

Jonatan Stark luo katseen arkistokaapin päällä olevaan kolmeen kruunuun. Hänen katseensa osuu lohenneseen kruununsakaraan. Ei, se ei saanut noin jäädä. Se oli käännettävä. Tulija ei saanut sitä ainakaan ensimmäiseksi havaita.

Hän kiipeää uudestaan tuolille ja kääntää rikkoutuneen kruunun niin, ettei lohennutta kohtaa näy.

Nyt on kaikki järjestyksessä. Jonatan Stark ei huomaa kansliahuoneessa enää mitään tekemistä. Hän on järjestänyt kaiken mitä huolellisimmin, hellin käsin, hieno kaipaus sydämessä. Siihen jäi vanha arkistokaappi seisomaan. Jonatan Stark nyökkää sille päätään ja astuu saliin.

Se on tyhjä, niinkuin kaikki muutkin huoneet. Hän kävelee ikkunan ääreen vaipuen katselemaan

lumen peittämiä vainiosarkoja.

Siellä täällä on jo hangen pinta rikkoutunut. Länteen painuva aurinko luo välkkyvän hohteen lumelle. Kevät näyttää tänä vuona saapuvan Lappiin tavallista aikaisemmin. Kaikki merkit viittaavat siihen. Vesakko vainion takana hohtaa sinipunervana. Sekin heräisi eloon parin kuukauden päästä. Se on kasvanut sinne huomaamatta parin vuosikymmenen aikana. Kerran oli sekin ala ollut raivattua maata, Jonatan Starkin edeltäjän aikana. Nyt se kasvaa viiden kyynärän korkuista koivikkoa. Ei ole tullut välitetyksi siitä.

Hänen sydäntään kaiheartaa epätoivo. Noin pensoittuivat paikat. Oliko hengellisellä vaimolla asia yhtä huonosti? Surkeaa, jos oli. Hän tuntee yht'äkkiä halua ryhtyä työhön: kaikkein ensimmäiseksi olisi tuo vesakko raivattava pois. Edeltäjän käsialat eivät saisi unhoon jäädä. Uusi, voimakas työ olisi pantava alulle niin maan kuin seurakuntahoidonkin alalla.

Mutta siellä, maantien syrjässä, makaa vanha kilometripylväs pitkällään haalistunut numerotaulu päivää vasten. Siitä erottaa vielä selvästi koukkunenäisen kakkosen. Näyttää siltä, kuin valittaisi makaaja: 'Näin varhain sorruin... jo toisella askelella.'

Ei... ei täällä kukaan saisi äkkimuutoksia aikaan. Lapin rautainen koura puristaisi miehestä tarmon, ennenkuin tämä olisi ehtinyt aloittaakaan. Varmaa oli, että vaikka hän, Jonatan Stark, jäisikin, elämä vierisi kuitenkin entistä menoaan.

— Voi, miltä täällä nyt näyttää!

Jonatan Stark pyörähtää katsomaan. Kauppias Raattaman rouva miniänsä kanssa oli astunut huoneeseen.

— Pappila autio ja tyhjä... ei uskoisi.

Raattaman rouvan silmiin kohoavat kyyneleet.

— Kyllä te, rovasti, olisitte saanut tänne kuolla.

Mutta miniä, nuorempi rouva Raattama, panee jyrkästi vastaan:

— Ihanaa, että pääsette pois! Pois minäkin lähtisin, mutta en saa Konradia taipumaan.

Hänkin rupesi pyyhkimään silmiään.

Jonatan Stark katselee molempia naisia. Siinä on kaksi eri katsantokantaa edustettuna. Vanhempi rouva Raattama, paikkakunnalla syntyneenä, ei voinut käsittää, että kukaan saattoi Lainiosta lähteä, — Lainiosta, joka hänen mielestään oli paras paikka maailmassa. Nuorempi taas, etelästä tullut, käsitti erinomaisen hyvin, millaisella mielellä rovasti ja ruustinna muuttoon suhtautuivat. Hän itki omaa kohtaloaan.

Julia-rouva tulee huoneeseen silmät itkusta punaisina. Hän on itkenyt koko päivän. Hänen on ollut niin paha nähdä kotinsa kappale kappaleelta häviävän. Huonekalut rahtimiesten reissä olivat näyttäneet kuin huutavan: 'Voi, me emme tahdo muuttaa! Me olemme jo niin tottuneet tänne.' — Mutta rahtimiehet olivat ajaneet hevosensa maantielle ja siellä oli muiden muassa mennä kellottanut salin sohva, jalat taivasta kohti.

— Voi hyvänen aika! Ei täällä ole enää yhtään istuintakaan. Julia-rouva koettaa niellä kyneleitään. Hän johdattaa itkevät naiset ruokasaliin.

Kansliahuoneessa kuuluu kopisevan joku. Rovasti ei ollut sitä ennemmin huomannut. Hän menee katsomaan, kuka siellä mahtoi olla.

Horsta-vallesmanni seisoo ovensuussa alakuloisen näköisenä. Hänen muotonsa kirkastuu, kun hän huomaa rovastin.

— Terve, terve! Istuhan, veli, siinä on sentään vielä penkinpäästä sen verran.

Mutta Horsta ei istu. Hän ryiskelee vain ja kopeloi hajamielisenä taskujaan.

— Muistin sinun maininneen, että kapsäkistäsi oli lukko rikki. Löysin vinniltä tämän vanhan remmin. Tällä voisit sitoa, niin eivät tavarat tielle tipu.

Se hyväsydäminen Horsta! Aina hän ajatteli lähimmäisensä parasta. Jonatan Starkin silmät vettyvät.

— Sinä olet, veli rakas, aina... niin ystävällinen. Minä en tiedä, miten sinua kiittäisin.

Horstakin taistelee liikutustaan vastaan.

— Älähän nyt, veli, tällainen vanha remmi. Kyllä tämä minulta joutaa.

Jonatan Stark astuu nimismiehen luo. Hänen leukansa vavahtelee ja silmät ovat kyyneleitä tulvillaan. Hän tarttuu nimismiestä kaulasta ja molemmat purskahtavat itkuun.

— Veli, veli, hokee Jonatan Stark puristaen nimismiestä rintaansa vasten. — Sinä uskollinen kumppani ja toveri...

Horsta nyyhkyttää kuin pieni lapsi.

— Kalareissut jäävät nyt... minulla on ollut nii-in hupainen sinun ka-ans-sasi... Hän tarttuu Jonatan Starkia kädestä ja sammaltaa:

— Hy-yvästi nyt, veli rakas. Sano rouvallesi terveisiä. Mi-nä en saata nyt mennä...

Jonatan Stark vaipuu penkille istumaan Horstan antama remmi kädessä. Hän itkee kuin lapsi. Eteisestä kuuluvat Horstan askeleet, kun tämä ryiskellen laskeutuu portaita alas. Siellä menee viimeinen toveri... ystävä, jonka kanssa hän näiden yhdeksäntoista vuoden aikana oli jakanut ilot ja surut.

Hän nousee ja hakee kapsäkkinsä. Remmi olikin hyvään tarpeeseen. Se ylti riittävästi. Köydenpätkä, jolla kapsäkki oli sidottu, jouti pois. Jonatan Stark vetää soljen tiukalle kyyneelten tipahdellessa kapsäkille.

Rouva Raattama miniänsä kanssa tulee hyvästiä heittämään. Jonatan Stark kuivaa kyyneleensä. Hän tarttuu rouva Raattamaa kädestä.

— Hyvästi nyt ja Jumalan haltuun! Kiitos kaikesta ystävydestä!

Vanhemman rouva Raattaman on hyvin vaikea lähteä. Hän niiailee pyyhkien silmiään:

— Hyvästi, hyvästi. Jumalan haltuun jääkää tekin... ja muistakaa meitäkin.

Miniänsä käsipuolella hän hoippuu ulos ovesta. Mutta tämä, nuorempi rouva Raattama, kääntyy vielä ovesta. Kyyneleet silmissä, mutta loistavin kasvoin hän lausuu:

— Ihanaa nähdä voimakkaan miehen itkevän. Minä muistan tämän aina.

Hän nyökäyttää päätään ja kääntyy menemään.

"Ihanaa!" Se oli jäänyt nuoremman rouva Raattaman melkein ainoaksi laatusanaksi. Siinä oli alkuvuosina ollut sointua ja sisältöä, mutta vuosien varrella se oli menettänyt värinsä niinkuin syksyn kellastama heinä. Se kai johtui siitä, että asianomainen käytti sitä melkein missä tilaisuudessa hyvänsä. Kaikki oli hänestä "ihanaa", sade ja päivänpaiste, leipomuksen onnistuminen ja venäläisten tappiot maailmansodassa. "Ihanaa, ihanaa!" Vain joskus hän vielä saattoi lausua sen entisellä lämmöllä, entinen sointu äänessään. Äskettäin hän todella oli ollut "ihana", kyyneleet silmissä ja loistavin kasvoin, kuin joku Ariadne, joka suri yksinäiselle saarelle jäämistään. Jonatan Stark olisi paremmalla syyllä saattanut sovittaa sanan häneen itseensä.

Mutta nyt ajaa Posti-Iisakki reen portaiden eteen. Hän on lupautunut kyyditsemään kaupunkiin saakka. Saihan Iisakki siten nähdä kaupungin ennen kuolemataan. Poika sai pitää huolta postinkuljettamisesta sillä aikaa. Rovastin vanha naapukka päässä hän puuhailee kuomureen kimpussa, — kuomureen, joka nyt lähtisi viimeistä kertaa alamatkanalle.

Kaikki on valmista. Piika Sandra auttelee ruustinnalle matkaturkkeja ylle. Itkettyneiltä näyttävät hänenkin kasvonsa.

— Hyvästi nyt, Sandra — voi hyvin!

— Hyvästi, hyvästi! Voi, kun te menette...

— Täytyyhän meidän nyt mennä. Hyvästi, Sandra rukka!

Nyt istuu Jonatan Stark rouvineen kuomureessä. Posti-Iisakki selvittelee suitsia. Hän kokoaa susiturkkinsa helmat visusti seviin ja nykäisee.

— Hyvästi nyt vain!

Reki lähtee liikkeelle. Jonatan Stark heittää viimeisen katseen kansliahuoneen ikkunaan, joka tyhjänä ammottaa häntä vastaan. Hänen leukansa värähtää.

Jo ollaan maantiellä. Siinä seisovat pappilan jyvääitat tien syrjässä, toinen punainen, toinen harmaa ja ilman syömä. Jonatan Stark nyökäyttää niille päätään kuin unissaan.

Ruustinna on painautunut kuomun nurkkaan ja itkee hiljaa. Hän ei tahdo katsella ympärilleen. Hän pelkää, ettei hän kestäisi eroa. Hän on kuin mestauslavalle kulkeva, joka ei enää uskalla silmätä rakkaaksi käynnyttä ympäristöä.

Mutta Jonatan Stark katselee, katselee joka puolelle. Jokaista aidan seivästä sivuaa hänen katseensa. Hän tahtoo jättää hyvästit niillekin, pienimmällekkin esineelle tien varrella.

Hän on omasta mielestään kuin poikanen, joka ensi kertaa lähtee kotoa kouluun.

Siinä on Raattama. Punainen navettarakennus maantietä vasten, mutta sen takaa sukeltaa näkyviin valkea päärakennus. Renki kantaa jauhosäkkiä makasiiniin, mutta pysähtyy huomattessaan rovastin reen. Hän laskee säkin maahan ja jää tyyneenä katselemaan maantielle. Siellä se Tarkka nyt menee. Ja Posti-Iisakki kyydissä. Tenomuotkalaisia se olikin aina suosinut. Hyvästi, hyvästi! Renki heiluttaa lakkiaan, sillä rovasti on reestä viitannut hänelle kädellään.

Ajetaan Mäki-Roopen mökin sivu sillan korvassa. Roopea ei näy, mutta Roopen vaimo kurkistaa ikkunasta. Rovasti viittaa hänellekin ja eukon kasvot vääntyvät ystävälliseen irvistykseen.

Silta!

Kuinka monta kertaa onkaan Jonatan Stark sen yli kulkenut matkalla apteekille. Sieltä näkyy apteekkirakennus maantien poskesta, mutta ei isännöi siellä enää Tapfer, Viina-Tofferi. Uudet ovat haltijat ja uudet talon tavat. Ei pisaraakaan herahda sieltä enää.

Jonatan Stark vaipuu mietteisiinsä. Ne portaat olivat hänelle sentään muodostuneet nousemisen portaiksi, vaikka hän ennen oli ajatellut niiden johtavan kadotuksen syvyyksiin. Hänelle kirkastuu tänä hetkenä lankeemuksen arvo. Noita portaita noustessaan hän oli omasta kokemuksesta oppinut ymmärtämään, mikä ihminen oli: heikko, horjuva raukka, joka ei aina voinut vastustaa hetken kiusausta. Noilta portailta, jotka huojuivat askelten alla, hän oli saanut katsahtaa elämään syvemmin kuin ehkä mistään muualta. Hän oli huomannut niiden horjuvan ja liitoksissaan vapisevan ja hänelle oli selvinnyt, mitä elämä oli. Sekin oli portaiden kaltainen, — portaiden, joilla ihmiset kiipeivät, levoton halu mielessä päästä sisälle... sinne, missä tyydytys, onni, oli kunkin mielestä parhaiten löydettävissä.

Mutta monikaan ei huomannut portaiden pettävää rakennetta. He nousivat rohkein, varmoin askelin, koko ruumiin painollaan, ja makasivat seuraavassa tuokiossa maassa. Portaat olivat pettäneet. Viisas kulki varovasti, tunnustellen joka askeleella, kestäisikö pohja jalkojen alla. Hänkin, Jonatan Stark, oli alkuvuosina kulkenut pää pystyssä... rohkeana ja varmana... ylpeästi sivuillensa katsellen. Väkijuomat eivät olleet häntä varten. Hän oli raittiusmies ja halveksi juoppoja. Raukat, joilla ei ollut muita pyyteitä kuin himonsa tyydyttäminen. Mutta kerran hänkin oli suistunut: — apteekin portaat olivat johtaneet hänet sellaisiin elintapoihin, jotka olivat uhanneet, saattaa hänen tulevaisuutensa vaaraan. Hän oli juonut, juonut intohimoisesti, ollenkaan muistamatta, mikä virka hänellä oli. Hän oli ollut olevinaan jonkunlainen idealistinen juoppo, runoilija. jonkunlainen toinen Gösta Berling, — mutta hän ei ollut ajatellut, ettei Lainiossa löytynyt mitään Ekebytä eikä Ekebyn rouvaa, joka olisi tarjonnut hänelle ja hänen vaimolleen täysihoidon mahdollisen haaksirikon jälkeen papin arkaluontoisessa virassa.

Mutta — *o felix culpa Adami!* Oi, onnellinen Aatamin lankeemus! Niin hänen täytyi kuitenkin sanoa tuota aikaa muistellessaan. Eikö kirkkoisä Augustinus ollut kerran niin huudahtanut syventyessään katselemaan Kristuksen lunastustyötä. Ilman syntiinlankeemusta ei Golgatan maailmanhistoriallista näytelmää olisi koskaan esitetty.

O felix culpa Adami!

Jonatan Stark tuntee tänä hetkenä, että nuo Augustinuksen sanat soveltuvat hänenkin lankeemukseensa. Ilman sitä hän ei olisi koskaan oppinut niin perinpohjin tuntemaan omaa avuttomuuttaan, omaa kurjuuttaan. Ja: ilman sitä, lankeemustaan, hän ei olisi koskaan oppinut oikein ymmärtämään toisia langenneita.

'Veljien tähden, veljien tähden', kaikuu Jonatan Starkin povessa. Hän ei suinkaan väheksy syyllisyyttään. Hän ei ole niitä, jotka tahtovat tehdä syntiä, että "armo suuremmaksi tulisi." Siinä suhteessa hän täysin hyväksyy apostoli Paavalin ajatuksen. Ei, vaan kun lankeemus kerran oli sattunut hänen elämässään, hän iloitsee nyt siitä, että se on kääntynyt siunaukseksi. Hän ymmärtää, että kaikki on ollut hänelle tarpeellista, lankeemuksetkin. Ja siksi ei niiden aiheuttama tuska enää vaivaa hänen

tuntoaan.

Apteekkitalo liukuu ohitse. Joku siirtää syrjään ikkunaverhoa. Jonatan Stark ei saa selville, onko se apteekkari vai hänen palvelijansa. Mutta — yhtä kaikki: hyvästi, hyvästi!

Maantien molemmin puolin seisoo vankkoja taloja. Siinä on m.m. kirkkoväärtin talo. Suuri lautakasa navetan takana kohoaa melkein maantien vierestä. Kirkkoväärti seisoo lantakasan harjalla talikko kourassa. Hän keskeyttää työnsä ja huutaa rovastille:

— Jaa... nyt sitä mennään.

— Niin... hyvästi nyt, kirkkoväärti!

— Hyvästi, Jumalan haltuun!

Tuntui, kuin olisi kirkkoväärtin äänessä värähtänyt hellempi sointu kuin tavallisesti. Johtuiko se siitä, että lantakasa tänä vuonna oli entistä korkeampi, vai värähtikö äänessä todellakin kaipaus? Jonatan Stark ei koko Lainiossa oloaikanaan ollut voittanut kirkkoväärtin ystävyyttä. Itseensä sulkeutuneena ja ankaran vanhoillisena uskovaisena tämä oli aina suhtautunut pappiin epäluulolla. Minkäänlaiset lähentelemisyrytykset eivät olleet auttaneet. Hän oli lopuksi luopunut niistä ja he olivat tavanneet toisensa vain virkatoimissa. Yhtä mykkänä kuin kotioloissaankin oli kirkkoväärti kantanut sunnuntaillisen kollehdin ja tyhjentänyt sen sakariston pöydälle kuin halveksien niitä, jotka moiseen rahansa viskasivat. Mutta nyt tuntui siltä, kuin olisi Jonatan Stark viimeinkin kuullut hänen sydämensä äänen.

Ohi liukuvat talot molemmin puolin maantietä. Siellä täällä ilmestyy kasvoja ikkunoihin, mutta kukaan ei tule ulos. Lainiolaisia ei niin helposti järkytetty. Mutta Jonatan Stark ei ajattele sitä nyt. Hän miettii vain, että kaikki tämä nyt jää... kaikki nämä tutut ja rakkaiksi käyneet paikat. Ennemmin hän ei ole tullut sitä juuri siltä kannalta ajatelleeksi. Hän oli vain halunnut päästä pois. Mutta nyt hän tuntee eron katkeruuden.

Siinä on paikka, jossa hän kerran oli katsellut sittiäisen vaellusta ja oppinut elämän viisautta. Ei pitänyt antaa alakuloisuudelleen liian suurta valtaa. Piti koettaa lentää, vaikkapa väsyneenäkin. Mutta, toisinaan oli ihan mahdotonta päästä siivilleen, niin hartaasti kuin sydän olisi halunnutkin. Hän oli kuvitellut lähtöhetken riemua jo kuukausia ennen. Hän oli luullut vapautuksen tunteen silloin täyttävän rintansa kokonaan... täydellisesti. Mutta nyt, kun lähtöhetki oli lyönyt, velloi sydämessä aivan päinvastainen tunne: suru, kaipaus, sanoin selittämätön ikävä.

Kirkko seiso i mäellä muistuttaen lentoon kohoamassa olevaa lintua. Ristiosat olivat kuin siivet, jotka lintu on levittänyt lentoon noustakseen. Tapuli seisoo suorana kuin hiukan takakenollaan ja kirkon leveä pääovi näyttää huutavan: 'Voi teitä, te arkipäiväiset sielut! Te ette ymmärrä aatteen merkitystä!'

Jonatan Stark tulkitsee tunnelmansa näin, sillä hänestä tuntuu, ettei kirkko soimaa häntä. Hänestä tuntuu päinvastoin, kuin kääntyisi se kankeasti katsomaan hänen jälkeensä. Hän katselee tornin, huippua ja nyökäyttää mietteissään päätään. Hyvästi, hyvästi!

Yht'äkkiä hän havahtuu. Kuomun takaa kuuluu hiljaista puhelua. Kaksi pojanääntä juttelee tietämättä, että keskustelu kuuluu selvästi kuomun sisään.

Julia-rouva suoristautuu säikähtyneenä:

— Mitä se on?

Jonatan Stark tekee hänelle hillitsevän eleen ja hymyilee. Siellä istuvat perälaudalla samat pojat, jotka hyvästijättösunnuntaina olivat keskustelleet tapulissa.

— Mitä, jos me ajammekin Helsinkiin asti?

— Ei... en minä Lainiosta lähde. Isälle ja äidille tulee ikävä.

— Kyllä Tarkka antaa meille ruokaa. Tullaan sitten pois.

Hetken äänettömyys, jolloin ei kuulu muuta kuin reenjalaksen kitinä.

— Ei... en minä Lainiosta lähde. Täällä kasvaa nauriita!

Taas äänettömyyttä.

— Mutta etelässäpä kasvaa niin suuria nauriita kuin miehen pää!

- Ei kasva! Niin suuria ei kasva missään!
- Kasvaa Helsingissä!
- Kasvakoon, mutta sielläpä ei ole sellaista mäkeä kuin kirkkomäki.
- On siellä... suurempiakin.
- Mutta ei sellaista, joka huilaa Pekkalan asuinrehdon läpi.

Toinen ei puhunut mitään. Hetken päästä kuuluu taas:

- Nyt tuli maantienmutkaus! Minä hyppään pois...

Kuului kohahdus ja toinen huusi:

- Älä vielä... mennään vielä.

Mutta samassa löi Posti-Iisakki hevosen juoksuun. Toimenkin pojista pudottautui tielle.

Jonatan Starkin silmät kostuvat. Kysymys, jota hän viime päivinä oli mietiskellyt, selviää hänelle nyt, kun maantienpolveke on jäänyt. Hän oli kysynyt itseltään uudelleen ja yhä uudelleen: oliko hän saavuttava onnen etelässä? Nyt hän saattoi siihen vastata ja vastaus oli kieltävä. Etsijän ikävä jatkuisi. Nuo äskeiset pikkupojat olivat auttaneet häntä selvyYTEEN.

Mutta — samalla kuin tämä hänelle selvisi, selvisi hänelle toimenkin asia suurena ja vapauttavana. Se oli häivähdellyt hänen mielessään hänen palatessaan kerran Huomenjärveltä Horstan kanssa. Se oli soinnut sydämessä kuin outo kello löytämättä oikeaa kaikupohjaa: — hän oli vielä silloin liian kiihkeästi kaivannut etelään. Hän oli aavistellut sitä hyvästijättösunnuntaina kirkosta palatessaan. Nyt hän sen käsitti täydellisesti.

Hänen kaipauksensa etelään oli vain osa siitä ikuisesta kaipauksesta, jonka Jumala kerran istutti ihmislapsen poveen pakottaakseen häntä etsimään ja pyrkimään eteenpäin, siitä huolimatta että päämäärä usein näytti saavuttamattomalta. Ja tämä kaipaus oli kaikkialla sama. Siitä johtui, että ihmiselo pohjaltaan muodostui samanlaiseksi niin Lapissa kuin etelässäkin: alituisesti pyrkimiseksi, etsinnäksi ja ikäväksi. Mutta siinä juuri oli ihmiselon kauneus ja onni. Onnellinen oli vain se, joka tyytyi etsimään ja kaipaamaan, vaikk'ei sitten koskaan saavuttaisikaan ikuista valoa. Mutta — ehkä kuolemassa kaikki selviäisi? Ehkä silloin avautuisi etsineen silmälle ikuinen kirkkaus?

Kuin vastaukseksi näihin Jonatan Starkin mietteisiin levisi samassa seudun yli omituinen, kullanhohtoinen valo. Taivaankansi ikäänkuin aukeni ja aukeamasta säteili alas ihmeellinen, salaperäinen kirkkaus leviten hangille maantien molemmin puolin. Se oli kuin avattu tie, hohtava, välkähtelevä pohjoisesta etelään. Sitä kesti vain tuokion. Taivaankansi sulkeutui jälleen. Mutta edessäpäin häämöittävän metsänreunan yläpuolella tuikki iltatähti kuin kehoittaen jatkuvaan etsintään ja ponnisteluun.

"Kaukainen onni", ajatteli Jonatan Stark, mutta hän ajatteli sen kohtaloonsa alistuen, joskin hiukan surumielisenä, niin kuitenkin tyynenä ja lujana.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAUKAINEN ONNI: KERTOMUS ETSIJÄN IKÄVÄSTÄ

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of

this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work

is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.